

**GELENEKSEL TOPLUMDAN MODERN TOPLUMA AİLENİN
DÖNÜŞÜMÜ**

T.C.

Pamukkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Sosyoloji Anabilim Dalı

Genel Sosyoloji ve Metodoloji Programı

Erdem GÜL

Danışman: Doç. Dr. Gül AKTAŞ

Temmuz 2024

DENİZLİ

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza

Erdem GÜL

ÖNSÖZ

Bu çalışmada çabaları, eleştirileri ve yol göstericiliği için danışmanım saygıdeğer hocam Doç. Dr. Gül AKTAŞ'a; verdikleri öneriler ile çalışmama büyük katkı sağlayan çok kıymetli hocalarım Prof. Dr. Güney ÇEĞİN ve Prof. Dr. Zafer DURDU'ya; hayatımın her aşamasında olduğu gibi, bu zorlu süreçte de maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen abim Prof. Dr. Fikri GÜL'e şükranlarımı arz ederim.

Bu sürecin her aşamasında beni destekleyen, bugünlere gelmemde en büyük pay sahibi olan babam Hüseyin GÜL'e; beni yüreklendiren, sıkıntılarımı ve heyecanımı paylaşan hayat arkadaşım, eşim Neşe GÜL'e ve neşesiyle beni her sorundan uzaklaştıran canım oğullarım Bilgehan ve Ertuğrul'a da çok teşekkür ederim.

Erdem GÜL

Denizli- 2024

ÖZET

GELENEKSEL TOPLUMDAN MODERN TOPLUMA AİLENİN DÖNÜŞÜMÜ

GÜL, Erdem

Yüksek Lisans Tezi

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Genel Sosyoloji ve Metodoloji

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Gül AKTAŞ

Temmuz 2024, VII+ 82 sayfa

Toplumun temel taşı olan aile, birbirlerine doğrudan akrabalık bağı ile bağlı olan, yetişkin üyelerin çocuklara bakma rolünde olduğu bir insan topluluğudur. Aile, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal ve benzeri yönleri bulunan toplumsal bir birimdir. Bununla birlikte, geçmişten günümüze toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi değerlerin kuşaklar arasında aktarımını sağlamaktadır. Aile, tüm dünyada meydana gelen değişim ve dönüşümlerinin etkilerinin en belirgin olarak takip edildiği toplumsal kurumların başında gelmektedir. Bu gerçeklerden yola çıkarak Türk aile yapısındaki değişim ve dönüşümü ve bu değişim ve dönüşüme etki eden faktörlerin değerlendirilmesi amacıyla bu araştırma yapılmıştır. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelenmesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma için konuyla ilgili kaynaklara ve verilere ulaşılarak alan da yazın taraması yapılmıştır. Araştırma ile ilgili kitap, tez ve raporlar incelenmiş elde edilen veriler sistematik olarak bir biçimde bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Bulgular arasında ilişkilendirme yapılarak, yargılar oluşturularak, değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırmada Türk aile yapısının değişim ve dönüşümüne etki eden başlıca unsurların göç, yoksulluk, toplumsal değerler, teknoloji ve kadınların çalışma hayatına katılması olduğu sonucuna varılmıştır. Bu kapsamda bu unsurlar açıklanmıştır. Sonuç olarak, tüm bu değişim ve dönüşümlere rağmen Türk toplumu hem çağdaş hem de geleneksel özelliklerini aile yapısında korumaya devam etmektedir.

(Anahtar Kelimeler): Aile, Türk Aile Yapısı, Değişim, Dönüşüm

ABSTRACT**GELENEKSEL TOPLUMDAN MODERN TOPLUMA AİLENİN
DÖNÜŞÜMÜ**

GÜL, Erdem

Master Thesis

Sociology Department

General Sociology and Methodology

Adviser of Thesis: Doç. Dr. Gül AKTAŞ

July 2024, VII + 82 Pages

The family, the cornerstone of society, is a group of people who are directly related to each other by kinship, with adult members in the role of caring for children. The family is a social unit with biological, psychological, economic, social, legal and similar aspects. However, it provides the transfer of material and spiritual values created in society from past to present between generations. The family is one of the social institutions where the effects of the changes and transformations occurring all over the world are followed most clearly. Based on these facts, this research was conducted in order to evaluate the change and transformation in the Turkish family structure and the factors affecting this change and transformation. In this study, document analysis method, one of the qualitative research methods, was used. For the research, the literature was searched in the field by accessing the resources and data related to the subject. The books, theses and reports related to the research were examined and the data obtained were tried to be integrated in a systematic way. Evaluations were made by making associations between the findings, forming judgments. In the research, it was concluded that the main factors affecting the change and transformation of the Turkish family structure are migration, poverty, social values, technology and women's participation in working life. In this context, these elements are explained. As a result, despite all these changes and transformations, Turkish society continues to preserve both its contemporary and traditional characteristics in its family structure.

(Keywords): Family, Turkish Family Structure, Change, Transformation

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİMİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1. Araştırmanın Konusu.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	5

İKİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	6
2.1.1. Sosyolojik Olarak Aile.....	6
2.1.2. Ailenin Tanımı ve Önemi.....	6
2.1.3. Ailenin Karakteristik Özellikleri.....	8
2.1.4. Aile Sosyolojisine Genel Bir Bakış.....	8

2.2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.2.1. AİLEYE İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR.....	9
2.2.1.1. Yapısal İşlevselci Yaklaşım ve Aile.....	10
2.2.1.2. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım ve Aile.....	11
2.2.1.3. Çatışmacı Yaklaşım ve Aile.....	12
2.2.1.4. Sosyal Alışveriş Kuramı ve Aile.....	13
2.2.1.5. Feminist Yaklaşım ve Aile.....	14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE AİLENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

3. 1. Geleneksel (Tarımsal) Toplumda Aile.....	17
3.2. Modern Toplumda Aile.....	19
3.3. Postmodern Toplumda Aile.....	20
3.2. AİLE TÜRLERİ.....	21
3.2.1. Çekirdek Aile	22
3.2.2. Geniş Aile.....	23
3.2.3. Tek Ebeveynli Aile.....	24
3.3. AİLENİN İŞLEVLERİ.....	25
3.3.1. Ailenin Biyolojik İşlevi.....	26
3.3.2. Ailenin Ekonomik İşlev.....	27
3.3.3. Ailenin Eğitim ve Toplumsallaştırma İşlevi.....	28
3.3.4. Ailenin Psikolojik İşlevi.....	29

3.3.5. Ailenin Kültürel İşlevi.....	29
3.3.6. Ailenin Boş Zamanlarını Değerlendirme İşlevi.....	30

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EVLİLİĞE ALTERNATİF YAŞAM BİÇİMLERİ VE YENİ AİLE TÜRLERİ

4.1. Yeniden Kurulmuş Aile.....	31
4.2. Birlikte Yaşama.....	31
4.3. Bekar Kalma.....	32

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE AİLE YAPISININ DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜNE ETKİ EDEN BAŞLICA FAKTÖRLER

5.1. Göç.....	34
5.2. Kentleşme.....	39
5.3. Sosyal ve Geleneksel Medya.....	44
5.4. Yoksulluk.....	49
5.5. Toplumsal Değerler.....	54
5.6. Teknoloji.....	57
5.7. Kadının Çalışma Yaşamına Girmesi.....	58
SONUÇ.....	62
KAYNAKLAR.....	65
ÖZ GEÇMİŞ.....	82

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
TAYA	Türk Aile Yapısı Araştırması
TİB	Tüm İktisatçılar Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği

GİRİŞ

Çağımızda kendine has özellikleri olan ve birçok yönüyle diğer sosyal yapılardan farklı olan aile, toplumsal yapıdan oldukça etkilenen ve bununla birlikte bu yapıyı etkileyen sosyal bir kurumdur (Gökçe, 1990: 205-223).

Sosyal kurumlar insan ve toplumların ihtiyaçlarını karşıladıkları sürece varlıklarını devam ettirirler. Bu kapsamda tarih boyunca varlığını sürdüren bir kurum olarak aile kuşaklar boyu devam eden bir etkileşim ağına sahiptir. Ailenin insanın beslenme, üreme, barınma gibi temel içgüdüsel ihtiyaçlarını gidermesi, varlığını koruması bireyin yaşamı ile sınırlı değildir ve nesiller boyunca devam eder. Burada devam eden yalnızca varlığına yönelik ihtiyaçları değil aynı zamanda hayatın kendisini ifade eden değerler, normlar da nesilden nesile aktarılır. Bu da ailenin kurumsallaştığını gösterir (Dikeçligil, 2012:21-52).

Türklerin; avcı- toplayıcı düzenden yerleşik düzene geçip, İslamiyet'i kabul ettikten sonra hem maddi hem de manevi yaşam biçimlerinde köklü dönüşümler meydana gelmiştir. Bu dönemde aile genellikle anne, baba ve çocuktan oluşan, aralarında güçlü bir bağ oluşan küçük insan toplulukları şeklindedir (Ekici,2014:213, Eyce, 2000:233). Osmanlı döneminde ise coğrafi sınırların genişliği, birbirinden farklı kültürlerin bir arada bulunması sebebiyle burada tek bir aile yapısından bahsedemeyiz. Osmanlı toplumunda sanatkârlar, tüccarlar ve köylüler gibi çeşitli ekonomik sınıflardan oluşması nedeniyle kentlerde farklı aile yapıları oluşmuştur. Bunun sonucu olarak kentlerdeki ve köylerdeki aile yapıları giderek farklılaşmıştır (Canatan, 2013, 108-109). Osmanlıda geleneksel aile yapısı içinde kadının önemli bir yeri vardır. Kadının toplum içinde ve ailedeki statüsü sahip olduğu çocuk sayısı ile doğru orantılıdır. Aile içerisinde çocuk sayısı arttıkça kadının statüsü de artmaktadır. Bu dönemde aile yaşamı ve bununla ilişkili evlilik kurumu çıkarılan kanunnamelerle düzenlenmiştir (Eyce, 2000: 235).

Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlarda meydana gelen değişimler, Türk aile yapısında çeşitli değişim ve dönüşümlere sebep olmuştur. Buna göre dönem içerisinde aileyi etkileyen en önemli reformlardan bir tanesi 1926 yılında yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunudur. Kadın ve erkeğe eşini seçme özgürlüğü tanıyan, çok eşliliği önleyen ve taraflara eşit şekilde boşanma hakkı tanıyan

bu kanunla birlikte aile yaşamını demokratikleştirmeye yönelik politikalar geliştirilmiştir (Dikeçligil, 2012: 26, Tezcan, 2006:1-9). Bu dönemde kentleşme yaygın değildi. Nüfus daha çok kırsal kesimde yoğunlaşmıştır. Sanayileşme çok hızlı olmadığından çekirdek ailenin gelişimi çok yavaş bir seyir takip etmektedir (Aktaş, 2015:432).

Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren sanayileşme ve kentleşme ile aile yapısında değişimler yaşanmıştır (Smelser, 1985:72). Göçlerle geniş aile yapısı yerini çekirdek aile yapısına bırakmış, kadın ve erkek rolleri değişmiştir. Kültürel çatışmalar aile içinde de görülmüş, aile üyeleri arasında ekonomik ve sosyal ilişkiler azalmıştır. Bu değişimler aile içi çatışmalara neden olmuştur ve aile yapısında dönüşümlere sebep olmuştur (Sayın, 2020:365, Ekici, 2014:216-217, Aktaş, 2015:431). Yoksulluk; aile içinde çalışan birey sayısının artmasına, bu da sosyal yaşamın aile dışına taşınmasına sebep olmuştur (Ekici, 2014: 216-217). Kadınların iş hayatına katılması, aile yapısında değişime neden olmuştur. Bu değişimde çocukların bakımı anneanneler, babaanneler ya da kreşler tarafından sağlanmaktadır. Günümüzde ise internet, televizyon gibi medya araçları gençlerin sosyal hayatında önemli bir rol oynamaktadır. Aile yapısındaki değişim, toplumsal değişimi de etkilemektedir ve bu durum toplumsal değişimin niteliği ve niceliği hakkında bilgi sunmaktadır (Dikeçligil, 2012:24). Çünkü bir yandan kentleşme ve istidamın hizmetler sektörü lehine gelişmesi ve öte yandan Türk toplumunda yeni bir olgu olarak çocukların ve gençlerin sayısal olarak hâkim duruma gelmesi, aile örgütlenmesi konusunda başlı başına köklü değişimleri meydana getirecek nitelikte yapısal faktörlerdir.” (Vergin, 1991: 309) Aile yapısında meydana gelen herhangi bir değişiklik, yaşanan süreç içerisindeki önemli toplumsal değişimleri de görmemizde etkili olmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, araştırmanın kapsamı ile ilgili genel bilgiler verilmiş, çalışmanın amaç, önemi ve metot kısmı açıklanmıştır.

İkinci bölümünde, aile konusunu daha iyi kavrayabilmek için, ilk önce toplumsal değerleri içine alan aile kavramına genel bir bakış yapılarak kavramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda aile kuramına yönelik geliştirilen yaklaşımlarda bu bölüm içerisinde incelenmiş ve her teori kendi literatür araştırmaları çerçevesinde açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, aile türleri ve işlevleri üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde, evliliğe alternatif yaşam biçimleri ve bununla birlikte ortaya çıkan aile türleri incelenmeye çalışılmıştır.

Beşinci bölümde ise, Türkiye’de aile yapısının değişimi ve dönüşümüne etki eden faktörleri ve bu faktörlerin aile yapısı üzerindeki sonuçları değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Aile, toplumsal bir sistem olarak kabul edilir ve toplumun temelini oluşturur. Farklı toplumlarda aile farklı tanımlara sahip olabilir ve her toplumda ailenin oluşumu, gelişimi ve değişimi farklılık gösterebilir. Bu durum, ailenin evrensel bir tanımının yapılamayacağını gösterir (Gökçe, 1976:46-47).

Aile, insanlık tarihinde önemli bir kurum olmuştur ve hayatımızın her alanını etkileme gücü vardır. Geleneksel dönemde yaşam biçimini belirlerken, modern dönemde akılcılık ve bireysellik ön plandadır. Bu değişimler tüm kurumları etkilese de, aile toplumun temel taşı olarak büyük ölçüde etkilenmektedir.

Türkiye'de sanayileşme ve kentleşme ile birlikte demografik yapı değil, aynı zamanda hayat tarzları ve bakış açıları da değişmiştir. Bu değişim süreci aile yapısını ve kent yaşamını etkilemiştir (Çezik, 1982:10).

Bu çalışma, Türkiye'deki aile kurumunun yapısını, büyüklüğünü ve aile içi ilişkilerin niteliğini incelerken modern aileye dönüşüm sürecinde sanayileşme, göç, kadının iş hayatına katılımı, teknolojik gelişmeler, kitle iletişim araçları ve sosyal medyanın rolünü ele almaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Türkiye'de aile; yapısal olarak tarihsel süreçte geleneksel aileden modern aileye doğru bir geçiş yaşamaktadır. İşlevsel olarak da toplumsal cinsiyet rolleri, aile içi karar alma, rol paylaşımı, yaşam biçimleri gibi konularda modern aile örüntüsüne doğru bir değişim geçirmektedir. Bu çalışmanın amacı, geleneksel aile yapısından modern aile yapısına geçişte ailenin değişen ve dönüşen yapısını yeniden değerlendirmektir.

Günümüzde modern yaşam dinamikleri etrafında aile yapısında birçok değişim yaşanmaktadır. Yaşam tarzlarının farklılaşması, bireylerin tercihlerinin değişmesi, ekonomik ve sosyo-kültürel imkânlarla erişimin artması gibi faktörler aile yapılarını

etkilemektedir. Ancak, tüm bu değişimlere rağmen aile, birey ve toplum için önemli bir rol oynamaya devam etmektedir.

1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Aile toplumun çekirdeğidir. Toplumun geleceği, aile bireylerinin sağlıklı ve düzenli ortamlarda yetişmesine bağlıdır. Ailenin sağlıklı ve huzurlu olması, ailenin sağlam temeller üzerine kurulmasıyla ilişkilidir.

Aile geçmişten günümüze pek çok değişim geçirmiş olmasına rağmen günümüzde de toplumların en önemli ve en temel kurumlarından bir tanesidir. Dünya’da olduğu gibi Türk toplumunda da aile yapısı pek çok değişim yaşamıştır. Geniş ve geleneksel aile yapısından, çekirdek ve modern aile yapısına geçiş ile birlikte aile yapısında ve yaşantısında da birçok değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Bu değişim ve dönüşümlere baktığımızda; sanayinin gelişmesi, kırdan kente göç, kadının iş hayatına girmesi, evlenme ve boşanma oranlarındaki artış, eğitim seviyesindeki yükselme, teknolojinin etkisi, medyanın beklentileri ve nüfus artışı gibi unsurlar yer almaktadır.

Aile, otorite, hiyerarşi ve güç gibi unsurların önemli olduğu bir kurumdur. Ailenin yapısı ve değişimi farklı kuramsal yaklaşımlarla açıklanmaktadır. İşlevselci kurama göre ailenin toplumdaki önemi büyüktür, çatışmacı kuram ise aile içi eşitsizliğe ve kadının zayıf konumuna odaklanır. Sembolik etkileşimci kuram ise aile içindeki ilişkilerin sürekli değişen yönüne ve ailenin yeniden tanımlanması gerekliliğine vurgu yapar.

Araştırma literatür taramasına dayalı betimsel bir çalışma olup, geleneksel toplumdan modern topluma ailenin dönüşümü üzerine yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanılarak yapılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1.1. Sosyolojik Olarak Aile

Aile kavramının gerekliliği ve toplumsal düzeyde ki önemi, toplumlar arasında ve aynı zamanda toplumu oluşturan fertler arasında farklılıklar göstermektedir. İnsanlık tarihi boyunca varlığını sürdüren aile, farklı fikirlerle günümüzde de varlığını korumaktadır. Sosyolojik ve literatür açısından aile kavramı genel bir çerçevede ele alınmıştır.

2.1.2. Ailenin Tanımı ve Önemi

Aile, ilk insan topluluklarından itibaren var olan en temel ve en eski kurumdur (Canatan, 2018: 23). Doğduğumuz andan itibaren karşılaştığımız, içinde büyüdüğümüz, devamlı temasta olduğumuz ve yaşamımızın önemli bir bölümünü geçirdiğimiz ortamdır.

Gökalp'e göre aile, milletin birliğini sağlayan en eski toplumsal kurumdur. (Gökalp, 1978:122).

Sezal'a göre aile, "toplumsal örgütlenmesin ve toplumsal kurumlaşmanın temel birimidir." Başka bir ifade şekliyle "Aile, evlilik ya da kan bağı ile bağlı insan grubudur." (Sezal, 1981:17).

Aile, toplumun en küçük yapı taşı olarak kabul edilir ve evrensel olarak var olan bir kurumdur. Ancak modern ve geleneksel toplumların tanımları farklıdır. Aileye atfedilen görevler ve beklentiler bu farklılığın temel nedenidir (Bozkurt, 2006: 259). Bu bakımdan aileyi değerlendirdiğimizde, Aile, birbirlerine akrabalık bağı ile bağlı yetişkinlerin çocuklara bakmakla yükümlü olduğu bir insan topluluğudur. (Giddens, 2000: 173) olarak tanımlanabilir.

Sayın'a göre; "Biyolojik ilişkilerin sonucunda insan neslinin devamını sağlayan toplum, karşılıklı ilişkilerin belirlenmiş kurallara bağlı olarak maddi ve manevi değerleri nesilden nesile aktaran bir birim olarak tanımlanabilir (Ekici, 2014: 210, Doğan, 2008:178).

Nirun'a göre; "örgütler üyeler arasındaki ilişkileri ve etkileşimi sağlayan sosyal gruplardır. Bu gruplar sosyal ve ekonomik birliği temsil ederken, üyelerin ihtiyaçlarını karşılamak için sistemli kurallara sahiptirler." (Günindi ve Giren, 2011: 351)

Aile kavramı, farklı şekillerde tanımlansa da, temel birim olarak toplumda önemlidir. (Günindi ve Giren, 2011: 351). Aile kurumu, diğer sosyal kurumlar gibi yapısal ve fonksiyonel olarak değişebilir. Bu değişim toplumlar arasında ve aynı toplum içindeki aileler arasında farklılık gösterebilir (Zimmerman, 1964:186). Bu nedenle her toplulukta farklı aile tipleri ortaya çıkmıştır.

Aile tanımı eskiden evlilik veya nikâh zorunluluğunu gerektirirken, artık bu zorunluluk olmadan da yapılabilir hale gelmiştir. Ertan'a göre aile, biyolojik bağlarla sınırlı değil, ortak yaşam alanı ve sorumlulukları paylaşan bir grup insandan oluşur. Aile kavramı zamanla değişmiş ve şartlar esnek hale gelmiştir. Artık aile, görev ve sorumlulukları paylaşan bir grup fertten oluşan bir bağlantıdır (Ertan, 2012:247).

Toplum içindeki aile bireylerinin yaşadığı durumlar, toplumsal değişim sürecini etkileyerek ailenin yapısını da değiştirebilir. Toplumsal değişimin aile üzerindeki etkilerini anlamak, aile kavramının nasıl değiştiğini görmemize yardımcı olur. Kongar'a göre toplumsal değişim, toplumdan bireye ve bireyden topluma doğru etkiler yaratabilir ve bu etkiler psikolojik ve sosyal psikolojik kuramlar aracılığıyla anlatılabilir (Kongar, 1991: 63-91).

Aile yapısına sahip olmayan bir insan toplumu bulunmadığı (Freyer, 1963: 222) olgusundan hareketle sosyologların büyük çoğunluğu aileyi kurum özelinde ifade etme eğilimi içerisinde. Mübeccel Kıray'a göre aile, toplumsal değişimde koruyucu bir rol üstlenerek bireylerin güvenlik ihtiyaçlarını farklı şekillerde karşılayan sosyal bir kurumdur (Kandiyoti, 1984:25). Burada aile, aynı şekilde siyaset, ekonomi, din ve eğitim gibi temel kurumlardan birisidir. Bu kurumlardan etkilenmekte ve onları etkilemektedir. Burada ailenin dinle olan ilişkisi son derece önemlidir. Çünkü Müslüman toplumlardaki aile yapıları, İslam'ın temel ilkeleri çerçevesinde şekillenir. İslam dini, aileyi diğer dinlerden farklı bir şekilde değerlendirir ve toplumun temel taşı olarak görür. Bireyin ve toplumun inşasında aileye büyük önem verilir ve İslam'da hiçbir toplumsal durum aile kadar detaylı bir şekilde ele alınmaz.

2.1.3. Ailenin Karakteristik Özellikleri

Aile, kendine özgü özelliklere sahip sosyal bir yapıdır ve toplumsal etkilerle değişse de belirli özelliklerinde devamlılık söz konusudur. (Gökçe, 1990:207-209).

Bir kurum olarak ailenin en temel özelliklerini şu şekilde belirlemek mümkündür (Gökçe, 1976:49-50).

1. Aile evrenseldir: Aile, diğer bütün kurumlar içinde en fazla evrensellik özelliği gösteren kurumlardan biridir. Bütün toplumlarda farklı şekilde tanımlamalarına rağmen ailenin varlığı hep devam etmiştir.
2. Aile duygusal bir temele dayanır: Bu duygular, birçok farklı ilişki ve sosyal bağlamda önemli bir rol oynamaktadır. Aile, arkadaşlar ve toplum içindeki ilişkiler, insanların bu duyguları güçlendirmesine yardımcı olmaktadır.
3. Aile, bireyleri şekillendirme özelliğine sahiptir: Çocuğun kişilik yapısı aile içinde şekillenmektedir. Aile üyeleri bireyin hem organik hem de zihinsel alışkanlıklar kazanmasını sağlamaktadır.
4. Ailenin kapsamı sınırlıdır: Aile, biyolojik şartlar etrafında sınırlı bir büyüklüğe sahiptir. Şekillenmiş sosyal yapıların en küçüğüdür.
5. Aile sosyal yapıda çekirdek özelliği taşır: Aile, tüm toplumlarda temel yapıtaşı niteliğindedir.
6. Aile üyelerinin sorumlulukları vardır: Aile, üyelerinden diğer birimlerde olmayan devamlı ve çok sayıda talepte bulunur. Ailenin üyelerinden beklediği görev doğumdan ölüme kadar devam etmektedir.
7. Aile sosyal kurallarla çevrilidir: Aile, sosyal yapı içerisinde hukuki yasaların şekillendirdiği bir sosyal düzendir.
8. Aile, sürekli ve aynı zamanda geçici bir tabiata sahiptir: Aile kurum olarak devamlılık ve evrensellik özelliği gösterir. İki kişinin kurduğu bir birim olarak toplumdaki diğer örgütler içinde en geçici ve değişken olanıdır.

2.1.4. Aile Sosyolojisine Genel Bir Bakış

Aile, diğer toplumsal kurumlarla etkileşim halindedir ve hem diğer kurumları etkiler hem de sosyal gelişmelerden etkilenir. Dolayısıyla aileyi incelemek onu tüm toplumsal kurumlarla beraber ele almak demektir.

Aile sosyolojisi, sosyolojinin uzmanlık alanlarından biri olup, 19. yüzyılın ikinci yarısında gelişmeye başlamış ve aile konularını sosyolojik perspektiften ele almıştır

(Canatan ve Yıldırım, 2016: 15). Burada yalnızca aile sosyolojisi değil sosyolojinin tüm dalları topluma belirli bir perspektiften bakmayı gerekli kılmaktadır.

Sosyolojik perspektif, farklı düşünürler tarafından değişik şekillerde açıklanan bir kavramdır, en yaygın olarak kullanılanı C. Wright Mills'in "sosyolojik tahayyül" kavramıdır (Mills, 2016:16).

Sosyolojik tahayyül, bireysel sorunları toplumsal ve tarihsel bağlamda ele alan bir yaklaşımdır. Bu sayede insanlar, dünyada olanları ve kişisel yaşamlarında nelerin olduğunu daha iyi anlayabilir hale gelmişlerdir (Mills, 2016: 16-17).

Bu çerçevede konu ile ilgili birkaç örnek verebiliriz. Örneğin, yüz bin nüfuslu bir şehirde tek bir kişi işsiz kalmışsa, bu onun kişisel sorunudur; ona destek olmak için doğal olarak bu bireyin kişiliğine, yeteneklerine göz atarız. Ancak elli milyonluk işgücüne sahip bir ülkede on beş milyon kişi işsiz kalmışsa bu artık kişinin problemi olmaktan çıkmış ve toplumsal bir sorun olmuştur. İkinci örneğimiz evlilik süresi içerisinde bir erkek ya da kadın kişisel sıkıntılar yaşayabilir. Fakat evliliğin ilk dört yılı içerisinde boşanma oranları her 1.000 evlilikte 250 gibi rakama ulaşmışsa bu durum evlilik, aile ve ilgili tüm kurumları içine alan yapısal bir soruna işaret etmektedir (Mills, 2016: 20-21).

Sonuç olarak aile sosyolojisinin incelenmesi, ailenin sosyolojik gruplar içindeki etkileşimlerinin analizine dayanmaktadır. Ailenin tarihsel, toplumsal ve yapısal yönleri, toplumsal ilişkilerin bir parçası olarak değerlendirilir. Örneğin, aile kentleşme ve göç süreçleriyle ilişkilendirilerek incelenebilir.

2.2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.2.1. AİLEYE İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Her bilim dalı, kavramları teorilerle ele alır ve açıklar. Ailenin yapısı tarihsel dönemlerde değişime uğramış, farklı tanımlamalarla yeniden yorumlanmıştır. Toplumun en küçük birimi olan aile, değişim ve dönüşümlerle şekillenmiştir. Ailenin yeniden yorumlanması ile ilgili görüşler, kişilerin ruhsal dünyaları ile değil, daha çok diğer insanlar ile olan iletişimleri, problemleri ve rolleri ile ilgilenmektedir (Üstündağ, 2014: 115). Bu biçimiyle denilebilir ki aile farklı yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Aile ile ilgili kuramsal yaklaşımlara ana hatları ile bakmak bu anlamda önemlidir.

Konuyla ilgili olarak incelediğimiz kuramlardan bize en çok yakın olan çatışmacı yaklaşımdır. Çünkü çatışma yaklaşımı güç ilişkisi temelleri üzerine inşa edilmektedir. Sanayinin ve kapitalizmin gelişmesi, güçlülerin güçsüzlere göre avantajlı olduğu bir süreci işaret eder. Bu durum aile yapısında da görülebilir çünkü ataerkil sistem erkek otoritesine dayanır.

2.2.1.1. Yapısal İşlevselci Yaklaşım ve Aile

Yapısal işlevselci yaklaşım, 1930-1970’li yıllarda ABD’de ve Batı Avrupa’da etkili olmuştur. İşlevselciliğin Auguste Comte ve Herbert Spencer’a kadar uzandığı, Talcott Parsons’un buna “yapıyı” eklediği söylenebilir.

Modernist sosyolojide en yaygın kullanılan makro yaklaşım, toplumu parçalarıyla ilişkili bir sistem olarak görür. Parsons'a göre toplum, koruyucu, bütünleştirici, yönlendirici ve uygulayıcı alt sistemlerden oluşan bir mekanizmadır ve aile, toplumun bütünlüğünü sağlayan en temel kurumdur (Kalkıner ve Kasapoğlu, 2011: 9). Bu yaklaşıma göre aile, toplumda belirli işlevleri yerine getirmek zorundadır ve ailenin topluma sağladığı katkılar üzerinde durulur. Aile, toplumun diğer kısımlarıyla olan ilişkisiyle önem kazanır ve mutluluk ve refahın sağlanmasına katkı sağlar.

Aile, tüm toplumlarda bulunan ve refahı için temel gereksinimleri karşılayan altı ihtiyacı sağlayan evrensel bir kurumdur. İşlevselci yaklaşıma göre, toplumdaki değişimlere bağlı olarak aile yapısında da değişimler olur. Örneğin, sanayileşme süreciyle geleneksel geniş aile modeli yerini çekirdek aile modeline bırakmıştır. Aile, içinde bulunduğu toplumun değişimlerine uyum sağlayarak dönüşmüştür. Sanayi devrimiyle birlikte aile yapısı da değişmiş, geniş aile modelinden çekirdek aile modeline geçilmiştir. Bu süreçte aile kurumu önemli ölçüde değişmiş ve geniş aile yapısında önemli değişiklikler yaşanmıştır (Kalkıner ve Kasapoğlu, 2011:11). Endüstrileşme süreciyle birlikte doğum oranları düşmüş, çocuk bakımı süresi kısılırken eğitime verilen önem artmış ve aile yapısı değişmeye başlamıştır (Sadıkoğlu, 2019: 215-253).

İşlevselci bakış açısı, toplumu bir bütün olarak ele alır ve parçalar arasındaki etkileşime odaklanır. Aile, toplumun ihtiyaçlarını karşılayarak toplumsal düzenin devamına katkıda bulunur. Sanayileşme ile birlikte ailenin ekonomik rolü azalmış olsa da, üreme, çocuk yetiştirme ve toplumsallaşma gibi görevler halen önemlidir. Talcott

Parsons, modern çekirdek ailenin toplumsallaşma ve kişilik dengesini sağlama gibi önemli işlevlerini vurgular. (Giddens, 2005:174-175).

Parsons'un aile kavrayışı günümüzde yetersiz ve demode olarak kabul edilmektedir. İşlevselci kuramlar, aileyi erkekler ve kadınlar arasındaki ev işlerini haklı çıkardığı için eleştiri almaktadır. Bu kuramlar aileyi, çocukların yetiştirilmesi ve hanelerin yönetilmesi için gereklidir ve bu nedenle ailenin önemini vurgular. Ancak Parsons, tek ebeveynli ailelerin çocuklarını etkili bir şekilde çalıştırıp sosyalleştirebileceğini düşünmemiştir. Ayrıca, birçok ailede kadının işe gitmeye daha uygun olabileceği ve eşlerin çocuk yetiştirmeye daha uygun olduğunu kabul etmemiştir. (Kingsbury ve Scanzoni, 2009: 195-196).

Yapısal işlevselci yaklaşıma göre boşanma, ailenin fonksiyonlarını yerine getirememesi olarak görülür. Ancak eleştirilere göre bu yaklaşım, toplumsal ve bireysel çatışmaları çözümlenmekte yetersiz kalmaktadır (Avan, 2019:13).

2.2.1.2. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım ve Aile

Sembol, Latince kökenli bir kelimedir. Duyularımızla aktaramadığımız düşüncelerin ifadesi için kullanılır. (Atasagun, 1997:369). Bu bağlamda Semboller toplumsal olaylarda önemli bir role sahiptir.

Semboller ile iletişim ve kültürel anlamlar arasında bağlantı kurulur. Kültürel özelliklerin paylaşılmasıyla semboller anlam kazanır ve toplumsal hayatla bağlantı kurulur (Alver, 2010:207). Her toplumun ve kültürün kendine has sembolleri olduğu gibi var olan sembollere yükledikleri anlamlarda farklılık göstermektedir.

1920 ve 1930'lu yıllarda ortaya çıkan sembolik etkileşimcilik, aile konusundaki temel kuramsal yaklaşımdır ve günümüzde de kullanılmaktadır (Sadıkoğlu, 2019: 215-253).

Geleneksel sosyoloji toplum yapısını ve davranışlarını açıklar. Geleneksel sosyolojiden farklı olarak sembolik etkileşimcilik, insanların gündelik yaşamlarında semboller aracılığıyla nasıl etkileşimde bulduklarına odaklanır ve düzeni nasıl oluşturduklarını inceler. (Slattery, 2014:333-340).

Sembolik etkileşim, insanların sembollerle çevrelerini deneyimlediği ve davranışlarının anlamlarını belirlediği yaklaşımı temsil eder. (Hallaç ve Öz, 2014:142-153). Sembolik etkileşimcilik, aileyi kendi içinde değil, dış toplumla duygusal bağlar

içinde gören bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre aile, toplumsal değişimlerden etkilenen bir yapı olarak ele alınmalıdır. (Sadıkoğlu, 2019: 215-223).

Ernest W. Burgess, aileyi sembolik etkileşimci bir şekilde ele alan ilk kişidir. Ona göre aile yaşayan, büyüyen ve değişen bir yapıdır ve aile üyeleri arasındaki etkileşimde gerçek birlik bulunmaktadır. Burgess'a göre aile içi roller dinamiktir ve aile üyeleri arasındaki etkileşim sonucunda bu roller değişebilir. Aile birliği, resmi çerçeveden ziyade fertler arasındaki etkileşim sonucunda var olmaktadır. (Sadıkoğlu, 2019: 215-223, İçli, 1997: 59-68). Burgess, aileler arasındaki ilişkilerin etkileşimlerle sürdürüldüğünü vurgular (İçli, 1997:59-68).

Sembolik etkileşimci kuram, boşanmanın sembollerdeki değişimlerle açıklanabileceğini belirtmektedir. Evlilik ve aşka dair fikirlerin değişmesi, karı-koca rollerindeki farklılıkların çiftler üzerinde baskı oluşturduğunu göstermektedir. Boşanmalar toplumda ahlaken kabul edilmeme ve yerleşik değer yargılarına karşı çıkma olarak görülmektedir. Bu durum, sembolik değişiklikler ve etkileşimlerin birleşerek çiftlerin boşanmaya gitmesine neden olabilir (Savran ve Tura, 1992:65).

Sembolik etkileşimci kurama göre, aile içi ilişkilerde, aile üyeleri aktif rol oynamaktadır ve kurallar süreç içinde oluşmaktadır. Aile üyeleri iletişimde özne ve nesne olarak algılanabilir, bu da karşılıklı anlaşma ve uzlaşmayı gerektirir. (Baran, 2004: 29). Sembolik etkileşimci yaklaşım, ailede sembollerin önemini vurgular ve sosyal etkileşimi destekler.

Sembolik etkileşimciler, toplumsallaşma sürecinde etkileşimin önemine ve etkileşim süreçlerinin düşünme yeteneğini geliştirdiğine inanır. Etkileşim tipleri düşünme yeteneğimizi işler ve düşünme süreci, etkileşimi şekillendirir. Mead'i takip ederek toplumsal etkileşime nedensel anlamlar yüklerler ve anlamın zihinsel süreçten değil etkileşimden kaynaklandığını düşünürler. (Ritzer ve Stepnisky, 2014:354).

2.2.1.3. Çatışmacı Yaklaşım ve Aile

Sosyal bilimlerde çatışmacı yaklaşımlar, toplumdaki sınıf ve gruplar arasındaki eşitsizliklere odaklanır ve mevcut sosyo-politik sistemi eleştirir. Bu yaklaşım, sınıflar arasındaki güç mücadelesini vurgular ve hâkim ideolojileri inceler (Kasapoğlu, 2012: 13-14).

Çatışma kuramı yapısal işlevselciliğe bir alternatif olarak gelişmiştir. Durkheim uyuma vurgu yaparken, Marx ve Engels toplumsal çatışmaya odaklanmıştır. Dahrendorf

ise çatışma kuramını ileriye götürerek sınıf çatışmasını sosyal değişimin temel unsuru olarak belirtir. Marx'tan farklı olarak, analizini güç ve otorite gibi konular üzerine kurar (Slattery, 2014:333-340).

Çatışma kuramcılarının göre, aile toplumdaki eşitsizliklerin kaynağıdır ve güç mücadelesinin merkezindedir. Bu nedenle, aile içindeki çatışmaları önlemek için kurumsal düzenlemeler yapılmalıdır ve kaynakların adaletli bir şekilde dağıtılması sağlanmalıdır. (İçli, 1997:59-68). Çatışma kuramcılarının, kısıtlı kaynakların olduğu durumlarda aile türlerinin fırsata dönüşüp dönüşmediğini inceler (Bonnett vd., 2009:67).

Endüstri toplumlarında çatışmalar kurumsallaştırılmış ve toplum çatışma-uzlaşma-uyum sürecini takip eder. Ralf Dahrendorf çatışmaların bastırılmayacağını savunur ve çatışmaların düzenlenmesi gerektiğini belirtir. Çatışma-uzlaşma-uyum süreci için tarafların haklılıklarını kabul etmeleri ve belirli kurallara uygun hareket etmeleri önemlidir (Kongar, 1995:181).

Collins, çağdaş çatışma kuramında önemli bir isimdir. Mikro analizlerle çatışma teorisini destekleyerek toplumsal yapıyı oluşturan bireyleri de dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır. Diğer kuramcılardan farklı olarak, toplumsal yapıyı etkileyen ve yeniden şekillendiren faili de göz önünde bulundurmıştır. (Ritzer- Stepnisky, 2014: 273-274). Toplumsal yapıyı şekillendiren çatışma kuramı, bireyin aktif rolünü vurgular ve bütüncül bir kişilik sunar.

Çatışmanın aile ve toplum üzerindeki etkileri düzenlenmeli ve iyi yönetilmelidir, ortadan kaldırılmamalıdır.

2.2.1.4. Sosyal Alışveriş Kuramı ve Aile

İnsanlar sosyal alışveriş kuramına göre faydacı düşüncelerle hareket eder, kendi düşüncelerine göre davranır. (Türkkan, 2020:195).

Sosyal alışveriş kuramı, insan ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. İnsanlar genellikle kendi zevklerini tatmin etmek için mesleki başarı, otorite, cinsellik, eğlence, aşk, saygınlık gibi hedeflere ulaşmak için birbirleriyle etkileşime girerler. Bu etkileşim, maddi ve manevi olarak bir tür alışveriş ilişkisi olarak görülebilir ve sosyal alışveriş kavramı da ekonomik davranışa benzerliğini gösterir (Ünal, 2016: 12).

Çağdaş alışveriş kuramının öne çıkan isimlerinden biri George Homans'tır. Homans, B.F. Skinner'ın davranışçı görüşlerinden etkilenmiştir ve bireysel eylemin temel belirleyicisinin aktör ile çevresi arasındaki edimsel koşullanma ilişkisi olduğunu savunur. Edimsel koşullanmaya göre, olumlu yanıtlar alındığında davranış tekrarlanma olasılığı yükselirken, olumsuz yanıtlar alındığında ise davranış tekrar etme olasılığı azalır. Bu durum toplumsal ortamlar için de geçerlidir (Calhoun vd., 2002:82). Homans toplumsal alışveriş sürecini açıklamak üzere, başarı, uyarıcı, değer, yoksunluk- duyum, saldırma- onama ve rasyonellik şeklinde bazı önermeler geliştirmiştir (Ritzer ve Stepnisky, 2012: 282). Maddi ödüller kadar içsel ödüllerin varlığını da karar veren Homans için, kurumsal olan yada olmayan sosyal davranışların çoğu, bu ruhsal önermelerin irdelenmesi ve uygulanması yöntemiyle açıklanabilirdi (Poloma, 1993:65).

Peter Blau alışveriş teorisinin en öne çıkan isimlerinden biridir. Bireyler ve gruplar arasındaki ilişkileri yöneten sosyal süreçlerin analizinin altında yatan sosyal yapıyı anlamak için Blau'nun amacı, Homans'ın sosyal yaşamın temel biçimlerine yönelik ilgisinin ötesine geçmektir. (Ritzer ve Stepnisky, 2014: 417).

Teoriye göre aile, alışveriş ilişkilerinin faydayı en üst düzeye çıkarmak ve maliyetleri en aza indirmek için kurulduğu bir yapıdır. Evli olmak pek çok açıdan bir ödül kaynağı olarak görülebilir. Eşinizle iletişim, ailede rahatlık ve psikolojik güvenlik kaynağı olarak görülüyor. Cezalar ve ödüller evliliğe uygulanır. Anne olmanın bedeli pek çok şeyi içeriyor ama aynı zamanda işten ayrılmak ve arkadaş sahibi olamamak gibi kaçınılmaz ödülleri de içeriyor. (Özen, 1992:119-120).

Sosyal mübadele teorisinde bireyler kazançlarını maksimize etmek için bir seçim yaparlar. Ödül yoksa insanlar maliyeti düşürmeye çalışırlar. Kazançlar eşitse bireyler uzun vadede en fazla kâr elde etmeye çalışacak, kısa vadede kazançlar eşitse kişi kısa vadede en fazla kâr getiren seçeneği seçecektir. Sosyal hayattaki tüm ilişkiler gibi aileler de birbirlerine bağımlıdır. Sosyal mübadele teorisine göre insanlar kaçınılmaz olarak birbirlerine bir şeyler verirler, verdiklerini bir bedel olarak görürler ve karşılığında bir şeyler beklerler. Aile, insanlar arasındaki ilişkiler ağıdır. (Canatan ve Yıldırım, 2009:45).

2.2.1.5. Feminist Yaklaşım ve Aile

Feminizm, Latince kadın anlamına gelen "feminen" kelimesinden gelir. Feminist düşünce ilk kez 18. yüzyılda İngiltere'de, modern bir politik terim olarak ise 20.

yüzyılda ortaya çıktı. Feminizm, doğuşundan bu yana genel olarak kadın hareketleri ve kadının sosyal statüsünü iyileştirme çabalarıyla ilişkilendirilmiştir (Heywood, 2010:235).

Feminizm; kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi aile, eğitim, iş dünyası, siyasi hayat, kültür ve tarihe kadar geniş bir çerçevede sorgulayan ve kadın ile erkek arasındaki güç ilişkisini değiştirmeyi amaçlayan siyasi bir harekettir (Aktaş, 2013:59). Arat'a (2010: 29) göre feminizm, toplumsal cinsiyet eşitliği teorisine dayanan, kadınlar için eşit haklar talep eden ve temelde kadın ve erkek arasındaki güç ilişkisini değiştirmeye çalışan siyasi bir harekettir. Birkaç kadının buluşmasıyla ortaya çıkan ve tarih sahnesinde pek bir değeri olmayan bu oluşum, siyasal bir harekete dönüştüğünde toplum tarafından benimsenmiştir. Çünkü eşitsizlik var ve buna bağlanmak istemeyen özgür kadınlar, geleceğini düşündükleri kız çocukları vardır. Feminist teori, toplumsal hayata ve insan deneyimine kadın merkezli bir bakış açısıyla geliştirilen genelleştirilmiş geniş bir fikirler sistemidir. (Ritzer ve Stepnisky, 2014: 444). Feminist bakış açısı toplumsal cinsiyet ilişkilerine odaklanır. Dolayısıyla ataerkil toplumlarda kadın-erkek ilişkileri eşitsizlik temelinde gelişmektedir. Kurumsal yapılar ve kültür bu eşitsiz ilişkileri canlı tutmaya çalışmaktadır. Bu kurumların başında aile gelmektedir.

18. yüzyılın sonlarına kadar feminist düşünce zayıf ama ısrarcı bir protesto hareketi olarak varlığını sürdürdü ve o zamandan bu yana feminist düşünce giderek büyüyen bir eleştirel araştırma hareketi haline gelmiştir. Feminist teorinin üretimi, reform ve kısıtlama arasındaki toplumsal değişimlere bağlı olarak güçlenip zayıflasa da, feminist çalışmaların mevcut durumu, neo-muhafazakâr toplumsal değişimlere rağmen büyümenin devam ettiğini göstermektedir (Ritzer ve Stepnisky, 2014: 491).

Kadınların oy hakkı için ilk kampanyalar 19. yüzyılın ortalarında kadın hareketinin bir parçası olarak başlatıldı ve bu fikrin kaynağı olarak erkeklerin oy hakkının yaygınlaşması gösterildi. Bu döneme "birinci dalga feminizm" ya da "liberal feminizm" adı verilmektedir. İlk dalgada kadınların erkeklerle aynı hukuki ve siyasi haklara sahip olma isteği öne çıkmıştır (Heywood, 2010:235). Kadınların oy verme hakkından, yönetime katılma hakkına, eğitim ve çalışma haklarına kadar her şey için mücadele ettiği feminist hareketin ilk dalgası, "devlet kuruluşlarına katılım, sosyal medyada katılım" gibi birçok alanda oluşturuldu (Aktaş, 2013:60). 1970'ler feminizmin ikinci dalgasının doğuşuna tanık olmuştur. Bu dalganın feministleri başta cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması olmak üzere toplumun her kesimini şiddetle

eleştirdiler. İkinci dalga feminist hareketlerin temel hedefi, kadının toplumdaki konumunun biyolojik farklılıklarla ilgili olmayıp, tüm toplumlarda var olan cinsiyetçi farklılıklara dayandığını ifade eden ve bugün de gördüğümüz "toplumsal cinsiyet" kavramıdır. Feminizmde kadının konumu değerlendirilirken çalışmada "cinsiyet" ve "özen" kavramları karşımıza çıkmaktadır (Koray, 2011:15). Birinci dalga feminizm hareketinin hedefi kadınlara sivil haklar kazandırmak iken, ikinci dalga feminizm hareketi kadınlar için tek bir hayatın olmayacağını, kadınların sosyal ve iş hayatına katılması gerektiğini savunmaktadır (Taş, 2016:169-170). Dolayısıyla feminist teori birden fazla yönelime sahip feminist fikirleri kapsar. Bu açıdan bakıldığında her feminist olgunun farklı bir bakış açısına sahip olduğu ve kadını sınırlayan güçlerin, engellerin ve baskıların kaynağına göre farklılık gösterdiği söylenebilir. Son olarak ırk, sınıf, din, etnik köken ve cinsel yönelime dayalı farklılıklara odaklanılarak çeşitli hareketler daha net hale gelmektedir. Liberal feministler; çalışma hayatında eşitlik, aile hayatında eşitlik, toplumda eşitlik ilkesi güvence altına alınmalıdır, yani hakların eşitliğine vurgu yapılmaktadır. Radikal feministler; kadınların sırf kadın oldukları için erkek baskısına maruz kaldıklarını, asıl amaçlarının ataerkil sistemi tamamen ortadan kaldırmak olduğunu savunmaktadırlar. Marksist feministler; Liberal feminizmin kadın sorununa getirdiği çözümün yeterli olmadığını ifade etseler de onlara göre mevcut sınıflı toplumda fırsat eşitliği mümkün değildir (Sevim, 2005:64). Burada kapitalizm tüm ezilen sınıfların olduğu gibi kadınların ezilmesinin de nedenidir. Kapitalizm erkekleri kamu sektörüne, kadınları da özel sektöre soktuğu için kadınlar ev işlerini ücretsiz yaparak emeklerinin karşılığını alamamaktadırlar (Aktaş, 2013:64). Yani Marksist feministlere göre kadınlar kamusal üretimden dışlandıkları için ezilmektedirler (Ataman, 2009:16). Dolayısıyla Marksist feministlere göre kapitalist sistem ortadan kaldırılıp yerine sosyalist sistem geldiğinde kadınlar ekonomik özgürlüğe kavuşacak ve erkeklerle eşit hale geleceklerdir demektedirler (Sevim, 2005:64).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE AİLENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Geçmişten günümüze aile kurumu, üretim süreçlerindeki değişimlerle birlikte yapısal ve işlevsel olarak değişmiş, süreç içerisinde bazı özelliklerini kaybetmiş olsa da bazı özelliklerini korumaya devam etmiştir. Bu sosyal değişime sahip bir aile; Geleneksel (tarımsal) toplum, modern toplum ve postmodern toplum olmak üzere üç dönemde değerlendirilebilir.

İnsanlık tarihi, her biri bir öncekinden daha ileri bir aşamayı temsil eden üç farklı üretim tarzının hâkim olduğu bir dönemden geçti. Bu üretim biçimleri üç farklı toplumu doğurdu. Üretim araçlarının ortak mülkiyetine dayanan avcı-toplayıcı toplumların yerini, tarım devrimi sonucunda üretim araçlarının ortaya çıktığı tarım toplumları aldı; sanayi devrimi sonucunda tarım toplumlarının yerini, üretim araçlarının "fabrika" olduğu sanayi toplumları almıştır (Köse, 2018:15).

1980'lerdeki teknolojik gelişme bilgi devrimine yol açmış ve böylece bilginin en büyük sermaye olduğu günümüz post-endüstriyel toplumlarını yaratmıştır. Buradan hareketle toplumun üst yapısı olan ailenin, altyapıdaki değişimlere bağlı olarak değişip dönüştüğü söylenebilir. Morgan'a göre "toplum daha düşük bir seviyeden daha yüksek bir seviyeye doğru geliştiğinde, aile de daha düşük bir formdan daha yüksek bir forma dönüşür" (Köse, 2018:15).

3. 1. Geleneksel (Tarımsal) Toplumda Aile

Belirli bir toplumu diğerlerinden ayıran şey, temel sosyal kurumlarının benzersiz olmasıdır. Bu nedenle geleneksel toplumun kendine özgü politik, ekonomik, eğitimsel ve sosyal özellikleri vardır. Geleneksel toplumun temel gelir kaynağı toprağın işlenmesinden elde edilen tarım ürünleridir.

Tarım çağında çiftçilik ve tarla ekimi ailenin en önemli görevi haline gelmiştir. Tarımsal faaliyetler, istikrarlı bir yaşama geçiş, tarımsal üretim araçlarının gelişmesi ve erkeklerin fiziksel özelliklerinin kadınların güçlü yönlerine dönüşmesiyle birlikte kadın mesleği olmaktan çıkıp erkek mesleği haline gelmiştir. (Nirun, 1994:21). Bunun sonucunda geçtiğimiz dönemde kadının toplumdaki konumu önemli ölçüde zayıflamıştır.

Erkeğin bu ilişkide merkezi güç haline gelmesi, ailenin ataerkil bir kimliğe bürünmesiyle sonuçlanmıştır. Üretim araçlarının gelişmesi, erkek emeğinin sağlanması, işin üretkenliği ve yeni iş arayışı, ilkel toplumun çöküşüne ve köle-ataerkil bir toplumun doğuşuna yol açmıştır. Nüfus arttıkça köle toplumları yeni topraklar için birbirleriyle savaştılar. Bu savaşlar sonucunda esir alınanlar öldürülmemiş, tarımsal üretimde köleleştirilmişlerdir. Burada üretim aracı haline gelen köleler özel mülkiyete geçmeye başlamış ve bunun sonucunda üretim aracı sahiplerinin çıkarlarını koruyacak bir üst yapıya ihtiyaç duyulmuştur. Bu yapı taşları devlet, din ve hukuk gibi kurumlar halinde örgütlenmeye başlamışlardır (TİB, 2006: 23-25).

Orta Çağ'da üretim ilişkilerinin değişmesiyle köle toplumsal yapısı zamanla gücünü kaybetmiş ve yerini feodal toplumsal yapıya bırakmıştır. Çalışmanın tarıma dayalı olduğu feodal dönemlerde çalışmanın asıl anlamı “toprak”tı. Toprağın hükümdarı kraldır ve yöneticiler de kral için toprağı işlerler. Topluluğun kadın ve erkekleri yılın belirli günlerinde feodal beyleri için çalışmak zorundaydı ve bunun karşılığında feodal beyler de onlarla ilgilenmek zorundaydı. Feodal beyler güçlerini krallardan ve tanrılardan alıyorlardı. Yani bir hükümdara karşı mücadele, kralla ve tanrılara karşı mücadele anlamına gelmektedir (Gittins, 1991: 44).

Köylüler, ailelerinin hayatta kalabilmesi için tüm aile üyeleriyle işbirliği yapmak zorundaydı. Bu durum ailenin ekonomik üretimde yer alan en küçük birim olarak kabul edilmesine yol açmıştır. Toprağın sahibi olan feodal beyler, savaş zamanlarında çalışmaya ihtiyaç duymaları için köylülerin çok çocuk sahibi olmasını istiyorlardı. Bir köylünün birisiyle evlenip evlenemeyeceğine feodal beyler karar veriyordu. Köylü bir ailede çocuklar hiçbir zaman ailenin merkezi olmamıştır (Tayanç ve Tayanç, 1981: 58).

Anne babalar çocuklarını kendi kurallarına göre değil, yaşadıkları toplumun gelenek, görenek ve görgü kurallarına göre yetiştiriyorlardı. Çocukların bakımı ve eğitimi sorumluluğunu büyükler ve akrabalar üstlenmiştir (Poster, 1989:217). Artık çocukların yaşadığı toplum onların sosyalleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Yani kadının temel sorumluluğu sayılan “annelik” rolü bu dönemde henüz kadına verilmemiştir (Poster, 1989:210).

Geleneksel aile organizasyonu bu cinsiyet kalıplarına göre rollerden oluşan hiyerarşik bir yapı geliştirmiştir. Dolayısıyla erkekler ailenin bakımı ve korunmasından

sorumluyken, kadınlar evin, çocukların ve belki de yaşlıların bakımı ve ilişkilerin düzenlenmesinden sorumludur.

3.2. Modern Toplumda Aile

Geleneksel kültürdeki en önemli değişikliklerden biri olan reform, geleneksel bir toplumdaki değerlere, kurumlara, inançlara ve geleneklere dayalı yeni bir toplumsal yapıya geçişi ifade eder. İnsan ve hayvan gücüne dayalı geleneksel tarım toplumlarından, makine gücüne dayalı üretim yöntemlerine geçiş, modern sanayi dünyasının temelini oluşturmaktadır. Özellikle sanayi devrimi kentleşme, göç, üretim gibi birçok toplumsal olguya neden olmuştur. Ancak aydınlanma döneminde entelektüel yaşamın ilerlemesi başlamış ve pozitivism, bireycilik, rasyonalizm, hümanizm ve laiklik gibi akımlar, modern dünyanın hayata bakışını şekillendiren güçlü toplumsal ideolojiler yaratmıştır. Dolayısıyla modernleşme, sanayi devrimi ile birlikte toplumsal değişimin ana etkenlerinden biri haline gelmiştir (Yıldırım, 2009b:151). Feodal dönemde ekonomik üretim merkezi olan geniş aile, sanayi toplumlarında yerini çekirdek aileye bırakmıştır (Köse, 2018: 28-29).

Sanayileşmenin aile sisteminde yarattığı değişiklikleri iki geniş çerçevede değerlendirmek gerekir. Birincisi, nüfus hareketleri ve aşırı göç nedeniyle ailelerin parçalanması nedeniyle aile farklı şekillerde değişime uğramıştır. Ailelerde değişimlere neden olan göç önemli bir sosyal sorundur. Türkiye göç trendlerinden en çok etkilenen ülkelerden biridir. Örneğin 1927'de kırsal nüfus %75,7, kentsel nüfus %24,2 iken, 1997'de kırsal nüfus %34,9 ve kentsel nüfus %65,3'tü. Bugün kentsel nüfus %80 civarındadır. Bu çağda aile ilişkileri geçmiştekenden farklıdır. İkincisi kentleşmeden kaynaklanan değişimdir. Şehirlere göç eden aileler ve bireyler, geleneksel çevrelerini terk ederek, farklı kökenden ve kültürden gelen ailelerle birlikte ev ve işyerlerine katılmıştır. Böylece aileler ve farklı kültür ve yaşam tarzlarına sahip bireyler arasında etkileşimler meydana gelmektedir. Ayrıca evcilik, bireysellik, eğlence hayatı gibi faktörler ile şehirden gelen fırsatlar ve önyargılar da toplumsal değişimi hızlandırmıştır (Yıldırım, 2009b: 158-160).

Modernleşme ve sanayileşmeyle birlikte ailenin "mahremiyeti" de değişmiştir. Aile kurumundan farklı kurumlara geçişle birlikte özel alan kamusal alana taşınmış, sosyal medya kanalları özel alana paylaşımları dâhil etmiş, iletişim kanalları çeşitlendikçe aile içindeki iletişim dinamikleri de değişmiştir. Bütün bunlar aile

mahremiyetinin bozulmasına ve bazı sorunlara yol açmıştır. Modern ailede katı mahremiyet yerine gevşek bir mahremiyet ilişkisi ortaya çıkmıştır. Ayrıca Giddens, aşk, eş seçimi, sadakatsizlik, şiddet ve boşanma gibi aile mahremiyetine ilişkin konuların özellikle medya aracılığıyla kamuoyunda tartışılmasını, ailenin kamusallaşmasına neden olan bir "mahremiyet dönüşümü" olarak nitelendirmiştir.

Sanayileşmeyle birlikte kadının statüsünün ve rolünün arttığı görülmektedir. Modern zamanlarda kadınlar; toplumda, siyasette ve kamusal alanda daha aktif rol aldılar ve erkeklerle eşit haklara ve statüye sahip oldular. Böylece kadın, yalnızca annelik görevlerini yerine getiren bir kişi değil, aynı zamanda karar verebilen, mesleğini icra edebilen, çalışabilen ve para kazanabilen bir birey haline gelmiştir. Kadın ve erkeğin özel görevleri anlamını yitirmiş, rol ayrımı ortadan kalkmıştır. Bunun sonucunda ataerkil aile biçimi anlamını yitirmeye başlamıştır (Yıldırım, 2009b: 1559).

3.3. Postmodern Toplumda Aile

1980'li yıllar dünyanın hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşadığı, toplumun yeni bir yöne doğru gittiği bir dönemdir. Bu dönemde dünya, tarım ve sanayi devrimlerinden sonra üçüncü devrim olan bilgi devrimi ile karşı karşıya kalmıştır. Bilgi teknolojilerinin gelişmesi ve insanların dijital toplumda geçirdikleri gün sayısını azaltan teknolojinin ortaya çıkmasıyla birlikte bilgisayarlar büyük bir şekilde insanların hayatına girmiş, hizmet sektörünün gelişmesine ve dönüşümüne yol açmıştır. Burada, sanayi öncesi toplumun sosyal grupları ortadan kaybolurken, sanayi sonrası toplumun önceki toplumsal yapısının sınıfından farklı yeni bir sınıf ortaya çıkmıştır. Bu değişim ve dönüşümler aile sistemi üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Sanayi sonrası toplumun en önemli sermayesi "bilgi"dir. (Caner, 2004:139).

Günümüz Batı toplumunda ailede ideolojiye dayalı değişikliklere ilişkin pek çok görüş bulunmaktadır. Örneğin muhafazakârlar ailedeki değişiklikleri "yozlaştırıcı" olarak görürken, liberaller ve sosyalistler bu yozlaşmanın yeni ve kaçınılmaz bir gelişme olduğu konusunda hemfikirdirler (Canatan ve Yıldırım, 2016:18).

Geçmişte evli çiftler evlilik süresi boyunca birbirlerinden beklentileri çok fazla olmamıştır. Fakat günümüzde bireylerin evliliğe bakış açılarında ve evlilikten beklentilerinde değişimler olmuştur. Geçmişten farklı olarak evli çiftler birbirlerinden yoğun bir duygusal bağ, arkadaşlık ve cinsel uyum gibi beklentiler ortaya çıkmıştır.

Bireyler arasında ortaya çıkan bu beklenti düzeyi, evlilik süresinin uzun kalmasını zorlaştırmıştır. Günümüzde evli kalma süresinin azalışı, boşanma oranındaki hızlı yükseliş, nikâhsız birliktelikler, tek ebeveynli ailelerdeki artış, çocuk yapmama eğilimindeki artış, aile içi şiddet, eşcinsel birlikteliklerin evlilik gibi sunulması hem Türkiye’de hem de dünyada ailenin kurumsal yapısının önemli derecede hasar görmesine ve zafiyete düşmesine sebep olmuştur.

Bu zafiyet aynı zamanda toplumsal yapının da zafiyetidir. Toplumsal yapı, ailede yaşanan bu değişim ve güç kaybına paralel olarak zarar görmüştür. Ailenin zayıflayan varlığı, oto-kontrol mekanizmasının ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bu durum, önce bireysel çöküşün kapısını açmış sonrasında toplumsal dayanışmayı azaltmıştır.

Türkiye’de de ailenin zamanın akışından etkilenmemesi mümkün değildir. Bu doğal akış, bütün kurumları etkilediği gibi aile kurumunu da derinden etkilemiştir.

3.2. AİLE TÜRLERİ

19. yüzyılın sonlarında yaşanan ekonomik ve sosyo-demografik değişimler aile yapısını da etkilemiş ve bununla birlikte farklı aile tipleri de gelişmeye başlamıştır. Bu değişiklikler meydana gelmeden önce doğum oranı yüksek, nüfus genç ve yaşam beklentisi kısaydı (Özbay, 2013: 106). Sanayileşme geliştikçe bu özellikler değişti ve hem aile içinde hem de toplum dinamiklerinde yeni oluşumlar başlamıştır.

Toplumun her kurumu zamanla değiştiği ve doğduğu günkü gibi kalamadığı için aile kurumu da sürekli yeni yorumlara açık ve çağın gereklerine göre şekillenmiştir. Bu bağlamda aile kavramının tarihsel bir sürecin sonucu olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Demir ve Çelebi, 2017: 111).

Türkiye’de aile tipleri, geleneksel kalabalık düzenin devam ettiği kırsal yapıdan, kent yaşamına uyum sağlayan temel bir biçime dönüşmüştür. Türkiye’deki aile yapıları, aile birey sayısına göre çekirdek aile ve geniş aile olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir (Soygan, 2019:119). Bu çalışmada bu iki tür aileyle birlikte, boşanma olgusu ile bağlantılı olarak tek ebeveynli aile yapısı üzerinde de durulacaktır.

3.2.1. Çekirdek Aile

Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile, sanayileşme ile birlikte oluşan kentin aile yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda modern toplumların aile tipi olarak da görülebilir (Gökçe, 1991:220). Bu noktada sanayileşmeyle birlikte geniş ailenin tamamen ortadan kalktığı, yerine çekirdek ailenin doğduğu söylenemez. Çünkü çekirdek aile daha önce görülse de modern sanayi toplumlarında hâkim olduğu söylenebilir.

Çekirdek aileyi geniş aileden ayıran en önemli özellik; hem fert sayısının hem de fonksiyonlarının geniş aileye oranla daha az olmasıdır. Geniş aile yapısı içerisinde yer alan yakın akrabalar ve komşuluk ilişkileri, çekirdek ailede etkisi oldukça azalmıştır. Geniş aileye ait; eğitim, çocuk bakımı ve eğitimi, dini, yaşlı bakım gibi işlevleri ya tamamen ortadan kalkmış ya da etkisi azalarak diğer toplumsal kurumlarca üstlenilmiştir.

Çekirdek aile yapısında, evlenecek olan bireyler kendi eşlerini seçebilmekte ve evlilik için ekonomik özgürlüklerini kazanmayı beklemektedirler. Burada evlenecek olan fertlerin aileye bağımlı olma yaşı gittikçe uzamaktadır. Çekirdek ailede fertler ticaret, hizmet ve sanayi sektöründe çalışarak geçimlerini sağlamaya çalışmaktadırlar. Çekirdek ailede eğitim imkânı, erkek ve kız çocuklarında cinsiyet ayrımı olmaksızın her ikisine de sağlanmaktadır ve fertler istediği eğitim düzeyine kadar devam edebilmektedir. Bu nedenle evlenme yaşı, geniş aileye göre daha çok yüksek olmaktadır. Çekirdek ailede doğurganlık oranı kadının çalışma hayatında yer alması nedeniyle düşmekte ve buna bağlı olarak doğurganlık yaşı da yükselmektedir. Bu aile yapısında boşanma kararı alınmasında cinsiyet gözetilmez ve her eş bu kararı tek başına alabilmektedir. Otorite örüntüsü eşitlikçi bir temele dayanmaktadır. Aile içi karar mekanizmalarının işleyişinde de tüm aile üyeleri alınacak kararlara katılması söz konusudur (Sayın, 1990:10-11).

Çekirdek aile geniş aileye göre daha kırılgan bir yapıya sahiptir. Geniş ailelerin olduğu zamanlarda geleneksel kalıplar ile birlikte evlilik daha sağlam bir yapıda ilerlemekteydi. Kişiler yakın çevreden birilerini seçerek evlenmeleri onların birbirlerine olan güvenlerini sağlamlaştırmaktaydı. Fakat toplumsal değişme süreci ile birlikte teknoloji geliştikçe kentte yaşayan çekirdek ailelerin oluşmasıyla evlilikler daha farklı çevrelerden yapılmaya başlanmakta ve böylece evlilikte kültürel, sosyal vb. sorunlar

ortaya çıkmakta ve bu da boşanmalara sebep olmaktadır. Geleneksel toplumlarda ikinci, üçüncü evlilikler, eşlerden birinin ölümüyle gerçekleşirken sanayi toplumlarında bu durum genellikle boşanmaların artışından kaynaklanmaktadır. Çekirdek aile yapısını etkileyecek en önemli unsur, kendisini meydana getiren üyelerden birinin çeşitli nedenlerle aileden kopması durumunda aile işlevini gerçekleştiremez. Anne veya babadan herhangi birinin yokluğu, ailenin biyolojik işlevini ortadan kaldıracak gibi aile birliğinin temelini oluşturan sevgi ve dayanışmadan da bahsetmeyi de imkânsız hale getirir. Bu durumda çocuk, anne veya baba modelinin birinden ayrı yetişecek bu durumda aile görevlerini yerine getirmemiş olacaktır (Gökçe, 1990:222).

3.2.2. Geniş Aile

Sanayi öncesi toplumlarda ve günümüzde tarım toplumlarında görülen aile tipi geniş aile yapısıdır. Geniş aile, daha çok kırsal alanda yaşayan, geçimini tarımla sağlayan, erkeklerin karar alma ve otorite konusunda etkin olduğu, yaşlı erkeklerin aile sorumluluğunu üstlendiği, akrabalık ilişkilerinin son derece kuvvetli olduğu ve geleneklerine bağlı bir aile tipi olarak değerlendirilir (DPT, 2001:18).

Geniş ailede, anne-baba, çocuklar, kardeşler, torunlar, kuzenler ve büyük anne-babalar yer alabilmektedir. Aile üyeleri arasındaki hiyerarşi cinsiyete ve aile içindeki statüye göre düzenlenmiştir. Aile üyeleri buradaki hiyerarşik düzene uyarlar ve uyum içerisinde yaşarlar. Toplumsal açıdan aileye bakıldığında tek merkezci bir yapıya sahiptir. Ailede kararı her zaman en yaşlı üye alır ve aile üyeleri bu karara uyarlar. Geleneksel toplumlarda geniş aile tipi görülmektedir dolayısıyla geleneksel toplum yapısı ile özdeşleşmektedir ve tarımsal üretim tarzı, tarihsel koşullar ve inanışları aile üzerinde etkili olmuştur (Eyce, 2000:229-230).

Aile geniş olunca buna bağlı olarak akrabalık ilişkileri de yoğun ve geniş olmaktadır. Aile içinde dini, kültürel ve ekonomik yönden bireyler birbirine yardımcı olmaktadır. Kısaca geniş aile, üyelerine güvence sağlar. Geniş ailelerde korunma, aile üyelerince yapılır. Günümüz toplumunda olduğu gibi güvenliği sağlayacak bir emniyet gücü yoktur. Bu nedenle aile, üyelerini hem toplumdan hem de diğer aile üyelerinden koruma işlevi üstlenmiştir (Eyce, 2000:229-230).

Duygusallığın yaygın olduğu geleneksel ailede, bireylerin eksiklikleri ve yetkin olmayışları dikkate alınmamıştır (Sayın, 1990:9). Geleneksel geniş ailede, birinci

derecede aile önemlidir, kişiler ikinci planda kalır. Kişinin tutum ve davranışları aile tarafından kontrol edilir. Kişisel tercihlerin önüne “biz” duygusu geçmiştir (Eyce, 2000: 229).

Geleneksel toplumlarda; din, gelenek, tarımsal özellik, dayanışma, aile ve akrabalık bağları, ortak mülkiyet ve biz duygusu aileyi belirleyen temel karakteristik özelliklerdir. Geleneksel aile tipinde, bireyin özgürlüğü kısıtlanmakta ve bu nedenle bireyin toplumsal gelişimini de engellemektedir. Erkeğin kadından, yaşlının gençten çok daha fazla söz hakkı vardır. Erkekler genellikle işyerlerinde ve tarlalarda çalışırken; kadınlar ise ev işlerinden sorumludur. Kız çocuk anneye, erkek çocuk babaya işlerinde yardımcı olur ve anne babalar örnek alınır. Çocukların eş seçiminde de anne baba en fazla etkiye sahiptir (Eyce, 2000:229-230).

3.2.3. Tek Ebeveynli Aile

Son yıllarda tek ebeveynli ailelerin sayısı gittikçe artmaktadır. Tek ebeveynli hane reisi sadece kadın veya hane reisi sadece erkek olan haneleri ifade etmektedir. Ancak fiili durum gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tek ebeveynli ailelerin hane reisinin çoğunlukla kadın olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle, çocuğu ile birlikte yalnız yaşayan aile reisi kadın olan ailelerin sayısı gittikçe artmaktadır. Tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkmasına artan boşanma oranları, eşlerden birinin kaybı, artan evlilik dışı birliktelikler ve bu birliktelikten doğan çocuklar, evliliğin sorumluluğundan kaçma isteği gibi çeşitli etkenler sebep olmaktadır. Tek ebeveynli ailelerin çoğunda ister evlenmemiş isterse evlenmiş olsunlar, ekonomik güvensizliğin yanı sıra toplum tarafından onaylanmama durumu ile karşı karşıya kalmaktadır. Ancak özellikle modern toplumlarda geçmişe oranla toplumsal önyargılar etkisini yitirmektedir (Adak, 2000:53).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kadın ve erkeğin boşanması durumunda çocuklar genellikle kadınla yani anneye birlikte yaşamaya başlamaktadır. İsteyerek veya istemeyerek yapılan evlilik dışı doğumlar da tek ebeveynli hanelerin sayısını etkilemektedir. Ayrıca günümüzde bölgesel düzeyde tanık olduğumuz savaşlarda erkek nüfusun azalmasına ve birçok kadının çocuklarıyla birlikte yaşamak zorunda kalmasına neden olmaktadır (Adak, 2000:53).

Tek ebeveynli hanelerin sayısındaki artış, “terk edilmiş kadın”, “babasız aileler” ve “dağılmış aileler” gibi önyargılı yaklaşımların ortadan kalkmasını sağlamaktadır (Giddens, 2000:162). Tek ebeveynli aileler kendi içinde farklılaşmaktadır. Boşanmış kadınlar evlilik süresine, eski eşinin ekonomik ve toplumsal konumuna bağlı olarak görece bir şekilde bazı kazanımlarla yalnız yaşamaya başlayabilmektedir. Örneğin, nafaka alabilir, oturduğu eve kira ödemeyebilir, kendi çalışıyor olabilir. Ancak hiç evlenmemiş olan anneler için yalnız aile olmak çok daha zor bir durumdur. Gelişmekte olan ülkelerde yapılan araştırmalar yalnız yaşayan annelerin çoğunun kirada oturduğunu ortaya koymaktadır. Tek ebeveynli hanelerin yüzde 60’ının boşanma sonucu oluştuğu belirtilmektedir (Giddens, 2000:162).

Türkiye’deki tek ebeveynli ailelerin yıllar içerisindeki değişim seyrinin hep yukarı doğru olduğu görülmektedir. TÜİK’in (2014-2022) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçlarına göre 2014 yılında toplam hane halkı içerisinde 922.114 olan tek ebeveynli hane sayısı 2022 yılında 2.683.458’e yükselmiştir. 2014-2022 yılları arasında tek ebeveynli hanelerin artışı sürekli devam etmiştir. Son sekiz sene içerisinde 1.761.344 tek ebeveynli hane oluşmuştur (www.tuik.gov.tr).

TÜİK’in (2014-2022) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçlarına göre 2014 yılında toplam hane halkı içerisinde %7,6 olan tek ebeveynli ailelerin oranı, 2022 yılında %10,3’e yükselmiştir (www.tuik.gov.tr). Son sekiz senelik süreçte (2014-2022) sürekli artış göstermekte olan tek ebeveynli aileler, 2014’ten 2022’ye gelinceye kadar tüm hane halkı içerisinde %35 oranında artış gözlenmiştir.

3.3. AİLENİN İŞLEVLERİ

Ailenin toplumsal işlevlerini sosyologlar farklı şekilde ele almışlardır. Bazıları konuya bütüncül şekilde yaklaşır, temel konularda birleşirken, bazıları olaya farklı yaklaştığı görülmektedir.

Turner, aileyi biyolojik ve sosyal açıdan ele alarak değerlendirmiştir. Ona göre aile “biyolojik olarak evlenme ve çocuk sahibi olma, onları yetiştirme, sosyalleştirmek suretiyle kendine has tabiatı ve tarzları bulunan bir sosyal gruptur” (Turner, 1965:355). Bazı araştırmacılar, sosyal hayatın ana şekillerinden biri olarak kabul ettikleri aileyi, “sosyal birlik, sosyal bir grup, bir sosyal örgüt, topluluk, sosyal bir kurum ve daha ileri giderek sosyal bir yapı olarak” değerlendirmişlerdir (Maclver and Pagey, 1969:22-30).

Nirun, ailenin işlevlerini bireysel, kişisel ve insani ihtiyaçlar bakımından ele alarak, üçlü bir bakış açısı ile açıklamıştır. Ona göre aile, “beslenme, barınma, korunma, sağlıklı yaşama” gibi bireysel; eğitime, yetiştirme ve haklara sahip kılma gibi kişisel; manevi duygu ve düşüncelerle donatma gibi insani ihtiyaçları karşılayan sosyo-ekonomik bir kurumdur (Nirun, 1994: 21). Aile kendi bireyleri için toplumun yerine getirmediği önemli görevleri üstlenmektedir. Zaman içinde toplumdaki yapılarda değişimler görülse de ailenin temel işlevleri hiç değişmemiştir. “Nesillerin devamı, çocukların yetiştirilmesi, şahsiyetin kazandırılması, kültürün kuşaktan kuşağa aktarılması, sosyal, kültürel, psikolojik ahengin aile fertlerine sağlanması, tam güven içinde fertlerine yuva içi sığınağın kurulması” işlevleri ailenin temel işlevleridir (Nirun, 1994: 150). Burada ailenin işlevleri altı temel başlık altında açıklanacaktır. 1) Biyolojik İşlev 2) Ekonomik İşlev 3) Eğitim ve Toplumsallaştırma İşlevi 4) Psikolojik İşlevi 5) Kültürel İşlevi 6) Boş Zamanlarını Değerlendirme İşlevi.

3.3.1. Ailenin Biyolojik İşlevi

Ailenin biyolojik işlevini kendi içerisinde cinsel arzuların tatmini, neslin devamının sağlanması işlevi ve koruyuculuk işlevi olarak ikiye ayırabiliriz.

Aile cinsel hayatı düzenleyen bir kurumdur ve bu bağlamda biyolojik işlev aile içinde cinsel güdüyü doyurma işlevi ile birlikte neslin devamını sağlar. Aile adı altında cinsel işlevden bahsederken bu işlevin meşru bir şekilde yerine getirilmesi ele alınır. Bunun sonucu olarak “çocuk yapmak, yetiştirmek ve kendi neslini üretmek” ihtiyacı da giderilmektedir (Özgüven, 2000: 19-20).

Aile, toplumda nüfusun kaynağını oluşturması, kuşakların sürekliliğini ve neslin devamını sağlaması açısından temel sosyal bir kurumdur. Ailenin biyolojik işlevi demografik açıdan önemlidir. Bu işlev, eşlerin cinsel ihtiyaçlarını karşıladığı gibi, kuşakların sürekliliğini de sağlamaktadır. Eşlerin erken yaşta evlenmesi, artan nüfusun eğitime olan ihtiyacı, erken evlenenlerin okuldan ayrılması, eğitimsiz ailelerin çok çocuk yapması gibi hususlar neslin devamı için önemlidir (Tezcan, 1985: 157).

Ailenin koruyuculuk işlevi açısından bakıldığında çocuk, doğduğunda korumasız, aciz her şeye muhtaç haldedir. Çocuğun en temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayan, besleyip büyüten, barınma imkânı sağlayan, giydiren ve yetiştiren ailedir. Fiziksel ve sosyal çevrenin şartları küçük bir çocuk için çok acımasızdır. Dış çevreden gelen maddi

ve manevi her türlü zararlı etkilerden onu koruyan ve ona yaşanabilir bir çevre oluşturan ailedir. Aile neslin devamını sağlayarak kendi varlığını ve insanlığın varlığını korumaktadır (Gökçe, 1990: 218). Geleneksel toplumlarda çocuğun bakımı ve korunması küçük yaşta olduğu gibi büyüdükten sonrada aileye aittir. Ancak bugün bu görevin; işsizlik, sağlık, ihtiyarların bakımı ve tüm toplumsal güvenlik gibi önemli bir kısmını devlet üstlenmiştir. Bugün devlet, vatandaşın hizmetindedir ve birçok yönden korumaktadır (Tezcan, 1985:159).

3.3.2. Ailenin Ekonomik İşlevi

Ekonominin temel öğeleri; değişim, üretim, dağıtım ve tüketimdir. Burada ailenin ekonomik işlevini belirlerken üretim ve tüketim üzerinde durmak gerekmektedir. Üretimin öğeleri de sermaye, girişim, doğa ve emektir. Tüketimde bireyin tavrı tasarruf ve israf şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bireyin üretim ve tüketimin gerektirdiği ön bilgi ve beceriyi ailede kazanmaktadır (Kır, 2010: 145).

Geleneksel toplumlarda aile, anne baba, çocuklar, büyükanne ve büyükbabayı da içine alan geniş aile tipindedir. Ekonomik yapı içinde “ev ekonomisinin” önemli bir yeri vardır. Aile hem üretim, hem de tüketim birimi olarak bir hayat ortaklığı kurumudur. Aile hem üretim hem de tüketim kurumudur ve aile üyelerinin ihtiyaçları aile içinde karşılanır (Ergün, 1987: 40).

Sanayi öncesi toplumun belirgin örneği olan tarım toplumlarında üyelerin ihtiyaçları aile içinde karşılandığı için, aile reisi ile birlikte ailenin diğer üyeleri de üretime katkıda bulunur. Aile üye sayısının fazla olması bu yönü ile üretime olumlu katkı sağlar. Herkes işin bir ucundan tutar, çocuklar bile iş paylaşır. Ancak gelir aile reisinde toplanır. Harcama ve paylaşım tek elden sağlanır. Zanaatla uğraşan kent ve kasaba ailelerinde de benzer bir durum söz konusudur. Bununla birlikte özellikle ailenin erkek üyeleri üretime katkı sağlamakta, kadınlar ise çalışmamaktadır. Erkek çocuk evin reisinin yanında çıraklıktan, kalfalıktan geçerek ustalığa kadar eğitilmektedir. Aile bireyin mesleğini belirlemede temel rol oynamaktadır (Tezcan, 1985: 158).

Sanayi öncesi toplumlarda aile üretim birimi içinde yer alırken, sanayi toplumuna geçiş ile birlikte tüketim birimi olmuştur. Kadının ilk kez çalışma yaşamına girmesi ile birlikte, ailede ki konumu da değişmeye başlamıştır. Sanayileşme ile birlikte makro

düzeyleerde meydana gelen bu değışiklikler ailenin yaşam standartlarını da etkilemiş, bu da ailenin geçimi için, kadın ve erkeğin işbirliğini zorunlu kılmıştır (Adak, 2022:59).

Aile ve ekonomi birbirinden ayrılamaz iki kavram olarak karşımıza çıkmıştır. Her türlü toplumsal faaliyette olduğu gibi ekonomik faaliyette de donanımlı ve bilgili bireylere ihtiyaç vardır. Önceden aile içinde kazanılan bilgi ve birikimler, sanayi toplumundan bu yana bu işlevini eğitim kurumlarına devretmiştir. Günümüzde eğitimin önemli bir işlevi ekonomik sistemin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yani beyin gücü ve işgücünü yetiştirmektir. Bu kapsamda ailenin görevi bireyin yetişmesi için gerekli olan alt yapının oluşturulmasıdır (Kır, 2011:398).

3.3.3. Ailenin Eğitim ve Toplumsallaştırma İşlevi

Toplumsal bir varlık olan insan, hayatını sağlıklı bir biçimde sürdürebilmek için belli bir eğitimden geçmek zorundadır. Bu eğitim süreci, insanın bir taraftan toplumsallaşmasını sağlarken, diğer taraftan da toplumsal hayata uyum sağlayacak değer ve normları, sevgi, saygı, hoşgörü gibi kavramların öğrenilmesini sağlar (Nirun, 1994: 69).

Bireyin toplumsallaşmasını da içine alan eğitim süreci ilk olarak aile de başlamaktadır. Bu süreç içerisinde aile, üyelerine içinde yaşadıkları toplumun kültürünü aktarırlar. Özellikle sanayi öncesi toplumlarda ve kırsal bölgelerde görülen geleneksel geniş aile yapısı içinde aile büyüklerinin çocukların eğitiminde söz sahibi olmakta; mesleki bilgi ve beceriler aile ortamında verilmektedir. Çekirdek aileye geçişle birlikte eğitim kurumları ailenin bu işlevini devlet büyük oranda üstlenerek ailenin yükünü hafifletmiştir. Toplumsal değişme sonucu aile de değişmiş, buna bağlı olarak işlevleri de farklılaşmıştır. Toplumdaki ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal, teknolojik ve düşünsel değişimler de bu yapının temeli olan aileyi de etkilemiştir. Özellikle sanayileşme ile birlikte ailenin eğitim görevleri daralmış, eğitim görevlerinin önemli bir kısmını devletin örgün eğitim kurumları üstlenmiştir (Adak, 2022:58-59).

Toplumsallaşma kavramını ilk kullanan düşünür Durkheim'dir. O, okullarda eğitim yolu ile gerçekleşen toplumsallaşmaya metotlu ve toplum içinde kendiliğinden gerçekleşen toplumsallaşmaya metotsuz toplumsallaşma demektedir. Toplumsallaşma uzun bir süreçtir. İnsan, doğuştan itibaren yaşam boyunca bilgi ve becerilerini öğrenip, davranış, tutum ve alışkanlıklar kazanarak topluma yararlı ve uyumlu bir varlık haline

gelmektedir. Bununla birlikte ortak değerler kazanıp, toplumun beklentilerine cevap vererek “sosyal benini” veya “sosyal-kültürel şahsiyetini” kazanarak toplumla bütünleşmektedir (Ergün, 1987:35).

3.3.4. Ailenin Psikolojik İşlevi

Duygusal, samimi ve birincil ilişkilerin en yoğun yaşandığı mekân, aile ortamıdır. Bu ilişkiler aile bireyleri arasındaki bağlılığı ve biz duygusunu güçlendirerek, aile bireylerinin psikolojik doyuma ulaşmalarını sağlar.

Ailenin kendi üyelerine sağladığı sevgi ihtiyacı ve psikolojik destek, aile bireylerinin yalnızlık duygusundan kurtulmalarına ve güçlü bir morale sahip olmalarını sağlar. Günümüzün çekirdek ailesinde, ebeveynlerin dışarıda çalışmasıyla birlikte, çocuklar ebeveynlerinden ayrı kalarak onların sevgisinden yoksun kalmaktadır. Dolayısıyla ailenin psikolojik işlevi, sanayi toplumuna geçişle birlikte çekirdek ailede ortaya çıkan stres, moral bozukluğu ve yorgunluk gibi sorunların giderilmesinde, diğer bütün işlevlerinden daha büyük bir öneme sahiptir (Adak, 2022:58).

3.3.5. Ailenin Kültürel İşlevi

Kültür ile ilgili en genel tanımı Taylor tarafından yapılmıştır. Taylor’a göre kültür, bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun kazandığı sanat, gelenek- görenek ve benzeri yetenekleri içine alan karmaşık bir bütündür. Kültür, bir toplumun üyesi olan insanın kazandığı yetenek ve alışkanlıklar gibi kültürel içeriğin karmaşık bir bütünüdür (Güvenç, 1985:22-24). Taylor’ın kültür tanımı bilgi, sanat, inanç ve gelenekler olarak öğrenilmiş; uygarlık ile iç içe geçmiş bir kavramdır. Bu kavram, insanın eğitimle kazandığı kültürel içeriktir (Güvenç, 1985: 112). Kültürü, her nesil önceki nesilden bıraktığı yerden devralır. İnsan kendine özgü olan bilgi, deneyim ve dili ile yani konuşma ve yazma becerisiyle kültür birikimini yeni nesle aktarır. Böylece kültür aktarımının en önemli araçları, bilgi, deneyim ve dil olmaktadır (Kır, 2010:142).

Aile, çocuğun ilk hayat deneyimini kazandığı, ana dilini öğrendiği ve ilk bilgilerini öğrendiği yerdir. Toplumlarda canlılar varlıklarını sürdürmek için mücadele etmektedir. Kültür, toplumun ayakta kalmasını sağlayan temel dinamiklerdendir. Temel kültürel değer ve normlarını kaybetmiş toplumların uzun ömürlü olması mümkün değildir. Kültürün görevi, toplumun bütünlüğünü koruyarak canlı ve dinamik tutmaktır. Çağımızda kültürel birikim çok hızlı bir şekilde ilerlemektedir. İşte bu yüzden çocuğun

eğitiminde rol oynayan kurumlara önemli görevler düşmektedir. Aile bağıllık ihtiyacı gibi toplumsal güdülerin doyurulduğu yerdir. Aile, toplumun temelini oluşturan informal eğitimin verildiği bir kurum ve aynı zamanda kültürel değerlerin birincil ilişkiler yoluyla temelini atıldığı yerdir (Kır, 2010:142).

3.3.6. Ailenin Boş Zamanlarını Değerlendirme İşlevi

Aile, kendi üyelerine birlikte eğlenme ve dinlenme imkânı sunmak gibi bir işleve de sahiptir. Özellikle modern toplumlarda kurumsal bir nitelik kazanan dinlenme ve eğlence, bu hizmetleri üreten sektörler tarafından insanlara imkânlar sunmaktadır. Ancak modern öncesi toplumlarda bu hizmetleri veren tanımlı kurumlar bulunmadığı için bu hizmetler ailenin kendisi tarafından üretiliyordu (Sayın, 1990:8-9). Burada aile, kişinin eğlenme ve dinlenme alanı olarak önemli bir yere sahiptir.

“Boş zaman” kavramı modern toplumlara özgü bir kavramdır. Bu nedenle modern toplumlarda boş zamanın değerlendirilmesi özel bir çabayı zorunlu kılmıştır. Oysaki geleneksel toplumlar boş zaman kavramının kendisine yabancıdır. Dolayısıyla geleneksel toplumlarda eğlenme ve dinlenme gündelik iş yaşamının ayrılmaz bir parçası olduğundan özellikle doldurulması gereken bir boş zaman aralığı yoktur (Çağan, 2011:88-89). Modern toplumda sinema, moda ve eğlence merkezleri boş zaman mekânları olmuştur. Kendine özgü kuralları ve işleyişi olan bu mekânlara insanlar özel olarak vakitlerini ayırmaktadırlar ve bir hizmet sektörü haline gelen bu yerlere aileler düzenli olarak gitmektedirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EVLİLİĞE ALTERNATİF YAŞAM BİÇİMLERİ VE YENİ AİLE TÜRLERİ

Aile kurumunun bir parçası olan evliliğin, insanlığın kültür tarihinin başlangıcından beri var olduğu bilinmektedir. Evlilik, yüzyıllar boyunca şekillenmiş ve bu kurumu oluşturan motifler başlangıçtan günümüze farklılaşmıştır. Tüm toplumlarda bu birliktelik evliliğin gerçekleşmesi ile birlikte resmi bir nitelik taşımaya başlar. Türk toplumunda da yasa ile birlikte evlilik yapılmakta ve bu evlilik çoğu durumda dinen onaylanmaktadır (Zijderveld, 2013:52).

Toplumsal değişimin hızı ve toplumlardaki farklılıklar ailenin tanımını zorlaştırmakta ve yeni birliktelikler, yeni aile tipleri olarak tanımlanabilecek oluşumlar ortaya çıkmaktadır.

4.1. Yeniden Kurulmuş Aile

Çiftlerden en az birinin daha önce evlilik yaşadığı ve evlilik sonucu bir veya daha fazla üveyliği içine alan aile tipidir. Bu aile tipi boşanmalar sonrası gerçekleşen yeni evlenmelerle oluşmaktadır. Yeni evlenen çiftlerden biri veya ikisi evlilik öncesi çocukları ile birlikte kurduğu yani eşlerden en az birinin daha önceki bir evliliğinden ya da ilişkiden çocuklarının olduğu bir aileye yeniden kurulmuş aile denir. Giddens bunu “üvey aile” terimi ile ifade etmektedir. Yeniden kurulmuş ailelerle ve bunun sonucu olarak geniş ailelerin oluşmasıyla mutlu olan aileler elbette vardır. Ama bu ailelerde birtakım güçlüklerin baş gösterme eğilimi de vardır: İlk olarak çoğu kez, başka bir yerde yaşayan ve çocuğun ya da çocukların üzerindeki etkisinin güçlü kalması olası olan bir biyolojik anne ve baba vardır. İkinci olarak boşanmış bireylerin arasındaki iş birliği ilişkileri, biri ya da her ikisi de yeniden evlendiğinde sıklıkla gerilir. Son olarak çocukların yeniden kurulmuş aileler içindeki yeni rol ve ilişkileri benimsemekte güçlük çekeabilmekte ve sorunlar yaşayabilmektedir (Giddens, 2008:273). Bu dinamiklerin tümü, bu ailelerde gerilime neden olabilir.

4.2. Birlikte Yaşama

Modern toplumlarda evlilik daha özgür bir şekilde yorumlanabilmektedir. Örneğin “evli gibi yaşamak” cümlesi, evliliğin yalnızca birlikte yaşamak olarak algılanmasına neden olmaktadır (Marshall, 1999:223). Giddens, birlikte yaşamayı, bir çiftin evli olmadan cinsel bir birliktelik yaşaması olarak tanımlamaktadır (Giddens, 2000:175).

Birlikte yaşama, özellikle de gelişmiş ülkelerde yaygın olarak görülmektedir. Birlikte yaşamaya başlamak evliliğin başlangıç aşaması olarak da görülebilmektedir. Fakat modern toplumda insanlar gerçek evlilik, düğün ve birlikte yaşamak arasında ayırım yapmakta ve bunlara farklı anlamlar yüklemektedir (Marshall, 1999:223).

Birlikte yaşayanların büyük bir çoğunluğu gençlerden, hiç evlenmeyenlerden ve boşanarlardan oluşmaktadır. Çoğu birlikte yaşama ilişkileri kısa süreli olmaktadır. Birlikte yaşam, bireyler tarafından özellikle evlilik öncesi bir deneme süresi olarak kabul edilmektedir. Artık gitgide daha fazla çift, evliliğe bir alternatif olarak birlikte yaşamayı tercih etmektedir (Canatan ve Yıldırım, 2016: 80).

İnsanların çok çeşitli ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçlardan biri olan cinsel isteğin karşılanmasıdır. Bir ilişkide cinsel ilişki varsa bir süre sonra çiftler daha fazla zaman geçirebilmek için birlikte yaşamaya başlarlar. Evlilik bağı olmadan birlikte yaşayan bu insanlar beklentileri çoğunlukla bir süre sonra resmi nikâh ve gerçek bir aile olmaktır. Bu düşüncede olmalarına rağmen çiftlerin çoğunluğunun birlikte yaşarken maddi anlamda özerkliği tercih ettikleri diğerinin harcamalarına karışmadıkları görülmektedir. Bunun yanında az da olsa kazanç ve harcamaları ortak olan çiftleri görmekte mümkündür (Giddens, 2000:175-176).

4.3. Bekâr Kalma

Geçmişte insanlar çok küçük yaşta evlenir ve aile kurarlardı. Modernleşme ile birlikte insanlar geç yaşta evlenmeyi tercih etmeye başlamışlar. Modernleşme arttıkça bekâr insan sayısının da arttığı görülmektedir. Günümüz insanları için boşanmak geleneksel toplumlara göre daha kolaydır. Boşanma sayılarının arttığı günümüzde boşanan insanlarda bekâr sayıldığı için bekârlık oranı bir hayli artmaktadır. Yaşlı nüfusun arttığı modern toplumlarda eş vefatının da fazla olması bekârlığın artmasına neden olan etkenlerden biridir (Kasapoğlu ve Karkıner, 2011:39).

Günümüzde ise evlenme yaş sınırı, eskiye oranla daha yüksektir. Geçmişte yirmili yaşlarında olan insanların büyük çoğunluğu evliyken, günümüzde ise tam tersi bir durum söz konusudur. Geçmişte yirmili yaşlarda evlenmeyi tercih eden insanlar artık bu seviyeyi otuzlu yaşlara çekmiştir (Giddens, 2000:177).

Bu aile biçiminin oluşmasını etki eden sosyolojik faktörlere baktığımızda, ilişkilerin çözüldüğü ortamda insanların hayatlarını birleştirmede duyduğu güven kaygısı temel etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoğun iş hayatı içerisinde kişinin

evliliğe yanaşmaması ya da yine ekonomik yetersizlik gibi maddi endişelerin yanı sıra artık insanlarda içsel olarak hâkim olan bağımsızlık duygusu insanları evlilikten uzaklaştırmaktadır. Bu eğilimde olan kişilerin daha çok şehirli, eğitim ve gelir düzeyi yüksek ve mesleğinde yükselme isteğinde olan kişiler oluşturmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE AİLE YAPISININ DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜNE ETKİ EDEN BAŞLICA FAKTÖRLER

Yeni Türk Devleti'nin kurulmasıyla birlikte gelişen tüm toplumsal, siyasi ve ekonomik olaylar, Türk ailesini de etkilemiştir ve buda aile yapısında değişim ve dönüşümlere neden olmuştur. Bu değişim ve dönüşüme etki eden unsurlar incelendiğinde başlıca 7 unsur karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, göç, kentleşme, sosyal ve geleneksel medya, yoksulluk, toplumsal değerler, teknoloji ve kadının çalışma yaşamına girmesidir.

5.1. Göç

Göç, neredeyse tüm toplumları etkileyen, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olarak insanlık tarihinin bütün dönemleri boyunca var olmuş ve bugünde varlığını devam ettiren bir gerçektir. Göç, mekânsal bir yer değiştirme sürecinin yanı sıra, sosyal formasyonların ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi yönleriyle toplum yapısında önemli değişim ve dönüşümlere yol açan bir olgudur (Özer, 2004:11). Toplumsal yapıyı değiştiren nüfus hareketi ekonomik ve toplumsal değişimlere bağlı olarak ortaya çıktığından bir sonuç, toplumsal ve ekonomik değişimlere katkıda bulunması sebebiyle de bir nedendir (İçduygu ve Sirkeci, 1999:250). Göç durağan bir olgu değil, nedenleri ve sonuçları ile birlikte algılanan bir süreçtir. Zaman ve mekân, neden ve sonuç unsurları; durağan bir olgu olmaktan daha çok bir süreç olması, göçün tanımlanması, ölçülmesi, çözümlenmesi, açıklanması ve yorumlanmasını hem kuramsal hem de görgül anlamda karmaşık bir hale getirmektedir (İçduygu ve Sirkeci, 1999:249-250). Bu çerçevede göç hareketinin başladığı ve sonlandığı yer dikkate alındığında göçler dış göç ve iç göç olarak iki boyutta incelenir. İç göç, bir ülke veya bir bölge içinde yaşayan kişilerin belirli bir zaman diliminde, çalışmak veya yerleşmek amacıyla yaptıkları kalıcı yer değişiklikleridir. Göç zaman açısından, belirli bir zaman dilimi içinde bir yer değişikliği olarak ifade edilirken, bu zamanın alt ve üst dilimlerinin nasıl olacağı konusu önemlidir. Bu konuda göç üzerine çalışan sosyal bilimciler arasında görüş farklılığı bulunmaktadır. Bazılarına göre bu süre 1 yıl veya 1 yıldan fazla olmalıdır (Öztürk ve Altuntepe, 2008:1589). Dış göç ise, yapılan hareketliliğin bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan yer değişikliği olarak tanımlanabilir. Dış göçte hareketlilik ülke sınırlarını aşmakta iken, iç göçte ise bu hareketlilik ülke sınırları içerisinde kırdan- kente, kentten- kente veya kentten- kıra şeklinde olmaktadır (Tümertekin, Özgüç, 2004:314).

Göçlerin temel nedeni, sosyo-ekonomik imkânların dağılımında ülkenin çeşitli mekânsal farklılıklar göstermesi, başka bir ifadeyle, iller ve bölgeler arası gelişme farklılığıdır. Bu bölgelerarası dengesizlik hem iç göçlerin sebebi hem de sonucu olarak kısır döngüye yol açmış ve açmaya da devam etmektedir. Üretilen toplumsal refahın dengesiz dağıtılması hem göçe neden olmakta hem de dengesizliği belirginleştirmektedir (Başel, 2011:520).

Göçün geleneksel açıklamaları, kaynak bölgede iticiliğe ve göç edilecek alanlarda çekiciliğe neden olan faktörler üzerine kurulmuştur. Bu faktörler literatürde “itici ve çekici” güçler yaklaşımı” çerçevesinde incelenir. İtici ve çekici güçler yaklaşımının öncüleri, E. G. Ravenstein ve E.S. Lee’dir. Bu yaklaşımın temeli, E. G. Ravenstein’in (1885,1889) “Göç Kanunları” adlı çalışmalarına dayanmaktadır. Göç kanunlarına göre bireyler, ekonomik fırsatların az olduğu yerlerden çok olduğu yerlere göç ederler (Castles ve Miller, 1998:20-21).

Bir ülkede gelişme süreci ile birlikte ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan ikili bir yapı ile karşı karşıya kalınmaktadır. Burada ikili yapı ülkenin bir bölgesinin gelişmiş, diğer bölgesinin ise geri kalmışlığının varlığıdır. İkili yapının ortaya çıkmasında birçok etken bulunmakla beraber, bu etkenlerin oluşumunda ciddi etkisi olan faktörler; sermaye dağılımı ve doğal kaynakların dağılımındaki dengesizlik, bölgelerarası coğrafi konum farklılığı, doğal hayat şartlarının farklılığı, bölge insanının sosyo- kültürel yapısı ve yaşam tarzı, izlenen siyasi politikalar ve terördür. İkili yapı sadece az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerde değil, aynı zamanda gelişmiş ülkelerde de görülen bir durumdur. Ülkemizde iç göçün esas nedeni olarak bölgeler arası gelişmişlik farkı yani ikili yapının varlığı gösterilmektedir. Köyün itici etkileri, iletici güçler ve kentin geçici gücüyle birlikte ikili yapının varlığı nüfus hareketliliği hızının artmasına; gelişmemiş (ya da gelişme potansiyeli bulunmayan) mekânlardan gelişmiş (ya da gelişme potansiyeli bulunan) mekânlara doğru bir nüfus kaymasına neden olur (Davran, Sevinç ve Sevinç, 2011:50).

Türkiye’de kırdan kente göçün nedenleri “itici ve çekici güçler” yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilebilir. Kıyın iticiliğinin nedenleri olarak; tarıma yeni teknolojilerin girmesi, toprak yetersizliği ve toprakların miras yoluyla parçalanması, entansif tarıma geçiş, nüfus artışı, coğrafi ve doğal koşulların yetersizliği, kırsalda altyapı yetersizliği, kan davaları, terör, geniş aile yapısı ve mezhepsel çatışmalar şeklinde sıralanabilir (Keleş, 1996:107-108). Kentlerin çekiciliğinin nedenleri olarak,

kamusal hizmetlere yakınlık (sağlık, sosyal hizmetler, eğitim vb.), kent yaşamının sosyal ve kültürel anlamda hareketliliği, kentlerin geleneksellikten uzak olması ve sosyal yaşam imkânları gösterilebilir. Kır ve kent arasında göçü kolaylaştıran iletici nedenler ise, haberleşme ve ulaşım olanaklarının gelişmesi, daha önce göç eden yakınların ekonomik refahları ve teknolojik gelişmelerdir (Keleş, 1996:113-114).

Göç edenler, yerleşme, iş bulma ve kentte var olma ile ilgili sorunlarını kendi çabalarıyla ve tesadüflerle çözmek durumunda kalmaktadırlar. Bu nedenle özellikle düşük gelir gruplarında akrabalık, hemşerilik, komşuluk ilişkileri gibi birincil ilişkiler sürmektedir (TÜSİAD, 1999:127). Göç hem çevreyi hem de aile hayatını etkilemiştir. Kırdan kente göç edenlerin kente uyum sağlayacak donanımları (eğitim, iş bölümü, uzmanlaşma, barınma imkânı) olmadığı gibi, göç ettikleri yaşam alanlarını tanımamakta ve bir uyum sorunu yaşamaktadırlar (Öztürk ve Altuntepe, 2008:1604). Bu nedenle göç edenler kendi uyum stratejilerini de oluşturmak zorunda kalmaktadır. Bu süreçte çeşitli şekillerde etkili olan patronaj ilişkisi oluşturmaktadır. Bu ilişki içinde patronaj, onlara, çeşitli ekonomik, sosyal, siyasal faydalar sağlamıştır. Bu ilişkinin ilk aşaması, ailenin en yaşlı üyesi başkanlığında aile- akraba işbirliği; ikincisi, kente daha önce yerleşmiş daha kapsamlı ve örgütlü patronlar ve hemşerilerden oluşan bir patronaj; üçüncüsü ise, siyasal parti temsilcileri aracılığıyla daha geniş kapsamlı siyasal parti patronajı ve nihayet Türkiye’de yaşanan siyasal tıkanma neticesinde yaşanan cemaat patronajı oluşturmaktadır (Kıray, 1998:185-187). Bu süreçler zamanla ihtiyaçlara cevap veremediğinde yerlerini bir diğerine bırakarak ya silinmişler ya da etkileri zayıflayarak devam etmiştir.

Kente gelen kişi kırsal alanla bütün bağlarını kopartmasa bile artık kentlidir ve çeşitli konularda düşünce ve davranışları değişmektedir. Yeni bir çevreye girmekte, yeni bir toplumsal konum ve statü elde etmektedir. Kente göç, bireyin çevresini değiştirmesine yeni ve daha üst sosyal statü kazanmasına, meslek ve gelir düzeyinde değişikliğe yol açmaktadır. Kentlileşme olarak tanımlanan bireyin değer ve tutumları iki aşamada değişime uğramaktadır. Kentsel ortamda önce geleneksel tutum ve eski alışkanlıklar etkisini yitirmekte, ikinci aşamada ise, yeni kültür ve ortamındaki davranış kalıplarını ve tutumları öğrenip benimsemektedir. Kentlileşme bu açıdan kentleşmenin toplum içinde en somut değişme olması yanında bireydeki en önemli değişmeyi göstermektedir (Özer, 1994:303-304).

Köyden kente daha iyi bir ev, daha iyi iş, daha iyi sosyal ve kültürel çevre edinmek için göç edenler, kentlerin bu oranda göçe hazır olmayan sosyal alt yapısında bu özlemlerini gerçekleştirecek araçları bulamamaktadırlar. Bunun sonucu olarak kentleşme ve kentlileşme gerçekleşmemektedir. Diğer bir ifadeyle ne tam köylü ne de kentli olabilen göç edenler, anomi ve yabancılaşma olasılığı ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Bayhan, 1997:180). Kırsal alandan gelenler kentleşme süreci içinde yeni toplumsal ilişkilerin etkisi altına girmektedir. Köyden kente olan demografik hareketlilik, kent dediğimiz fiziki mekânın oluşmasını sağlasa bile; bu hareketliliğin öznesi olan insan eğer yaşam şekline yabancı kalırsa, köylü kimliğini sadece kente taşımış olmaktadır (Sezal, 1992:23).

Kırsal alanda mevcut olan kültürlerin ve değerlerin kent değerleriyle çatışması, büyük kentlerimizde gecekonduların kültürünün doğmasına sebep olmuştur. Gecekondularda kırsal toplumsal değerlerinin devam ettiği ve bunlara saygı gösterenlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Türkiye’de kırsal alanda yaşayan insanların kişiliğini etnik grubu, dini ve mezhebi şekillendirmektedir. Kırsal alandaki bu kişilik büyük ölçüde kentlerde de devam etmektedir. Çünkü hemşeriler çoğunlukla aynı bölgelere yerleşmektedirler. Kentlerde ikamet eden hemşeriler yalnızca aynı kırdan olanlar değil, aynı ilçeden hatta bazen de aynı mezhepten olanlardır. Aynı yörelerden gelenler aynı yerlere yerleşerek kent çevresinde kendi içinde kapalı mahallelerdir ve bu mahalleler insanların terk ettikleri yörelerin küçük bir modeli olmaktadır. Bu da insanların kente uyumlarını engelleyen önemli bir nedendir (Es ve Ateş, 2004:224).

Gençler açısından ise bu süreç çok daha hızlı ilerlemektedir. Yabancılaşma ve uyum sorunları ile büyüyen gençlerin, ergenlik ve daha sonraki dönemlerde psikolojik sorunlar yaşamaları ve kimlik bunalımına girmeleri kaçınılmaz olmuştur. Burada yabancılaşma nedeniyle kimlik bunalımına giren genç bireyler psikolojik uyum sorunları yaşamakta, bu durum yaşamış oldukları kente ve çevreye uyumlarını ve sahiplenmelerini olumsuz etkilemektedir (E. Kaya ve diğerleri, 2008:42). Bu sorunlar gençleri içlerine kapanmaya veya bunun tam tersine radikal örgütlenmelere, bağımlılığa, yasadışı işlere ve suça yöneltmektedir (Tokuçoğlu, 1993:19).

Türkiye’de iç göç ve kentleşme hareketlerinin meydana getirdiği bir başka sorun da hem köylerde hem de kentlerdeki cinsiyet oranlarının değişmiş olmasıdır. Bunun sonucu olarak erkeklerin, özellikle de genç erkeklerin kentlerde toplanmaları, önemli sosyal sorunları da beraberinde getirmiştir. Kente gelenler genellikle çok çocuklu aileler

olup gecekondularda yaşamaktadır. Gecekondu yaşam koşulları, sadece mekânsal sorunları değil, aynı zamanda toplumsal özellikler bağlamında da kentlileşme sürecindeki sıkıntıları yansıtmaktadır. Gecekondulardaki altyapı yetersizlikleri, evlerin kalabalık olması, çocukların sosyalleşme sürecinde “kentli” kimliğini kazanmalarına olumsuz yönde etkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte, aile içi iletişimde yaşanan kuşaklar arası çatışma ve okullaşma oranlarındaki düşüklükte önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılmış olan çalışmalarda, gençlerin ekonomik koşulları ile suç oranları arasında bir ilişkinin var olduğunu, özellikle işsizlik ve suça yönelik davranışlar arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Öztürk ve Altuntepe, 2008:1606).

Davran, Sevinç ve Sevinç (2011), kırdan kente göç sonucunda göçün kadın üzerindeki etkilerini sosyal statüde, eğitim imkânlarında ve ekonomik gücündeki değişim kıstaslarına göre ele almıştır. Burada öncelikle kırdan kente göç ile birlikte geniş aile tipi yerini görünürde çekirdek aileye bırakmaktadır. Çünkü kente göç ile yeni mekân olarak öncelikle akrabaların veya hemşerilerin yakın olduğu mahalle ve bölgeler seçilecektir. Bu da geniş ailede var olan güçlü akraba otoritesinin yıkılmasını zorlaştırmaktadır. Hatta köyde sınırların belirgin olması nedeniyle rahat olan erkek ve kadın, kentin geniş alana yayılmış görüntüsü karşısında rahatsız olmakta ve kendisini daha çok savunmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu durum karşısında kadının özgürlükleri kısıtlanabilmekte ve dolayısıyla kadın “ev kadınlığına” itilebilmektedir. Bu durumda kadının sosyal statüsü olumsuz etkilenecektir. Diğer taraftan kadın, ev dışı özgürlüğü kısıtlanmış olmasına rağmen, köydeki geniş aile yapısı yıkıldığından kentte ev içindeki bağımsızlığı köye oranla artmaktadır. Kente göç edilen mekân şehir dışında gecekondu bölgesinde ve okullara uzak bir bölge ise kız çocukları için kırsalın olumsuz eğitim imkânları burada da varlığını korumakta olup büyük oranda erkek çocuklar eğitimlerine devam etmektedir (Davran, Sevinç ve Sevinç, 2011:53).

Göç olgusunun bireyleri etkileyen en önemli sonucu şüphesiz istihdam ve işgücü yapısında ortaya çıkan değişimdir. Göç olgusu istihdamı iki yönde etkilemektedir. Bunlardan birincisi, makro seviyede işgücünün, kentsel alanlardaki istihdam üzerindeki arz yönlü etkisidir. Göç, işgücü piyasası açısından, emek arzına karşı yeterince talep oluşturamayan yerlerde işsizliğin kente taşınmasıdır. Bu ise kentsel alandaki işsizler için bir rekabet unsuru oluşturarak iş piyasasında çalışma koşullarını olumsuz etkilemektedir. Bu etkileme ücretlerin düşmesi ve kayıt dışılığın artması şeklinde

sonuçlara yol açmaktadır. İkincisi ise işgücü yapısındaki dönüşümün toplumsal etkisidir. Göç edenler, tarımsal işgücü yapısından kentsel işgücü yapısına geçerken, bu geçiş sadece göç eden bireyi değil, bir bütün olarak tüm hane halkını etkilemektedir. Kentsel alandaki istihdam şartları genel olarak tüm bireyleri etkilemekle birlikte, bu etki kadınlar, çocuklar, gençler ve aile reisleri üzerinde farklı biçimde ortaya çıkmaktadır (Başel, 2010:38).

Göç, kente göçmüş çekirdek ailenin sadece erkeklerinin değil, diğer bireylerinin de çalışma hayatına girmelerine sebep olmaktadır. Göç, yüksek oranlı işsizlik, artan yoksullaşma ve gelir dağılımı adaletsizliği ve eğitimin maddi getirilerinin iyice azalması, çocuk emeğinin yaygınlaşmasına da neden olmaktadır (Öztürk ve Altuntepe, 2008:1603).

Türkiye’de iç göç hareketlerinde eğitim düzeyi olarak ülke ortalamasının üzerinde olanların, beşeri sermaye açısından formel sektörde iş bulma şansı daha yüksektir. Ancak daha az beşeri sermayeye sahip kırsal alandan göç eden nüfus, ancak düşük gelir ve verimlilikte karakterize edilebilecek enformel sektörde yer bulabilmektedir (Bahar ve Bingöl, 2010:53).

Türkiye’de hızlı nüfus artışı ve 1950’lerden itibaren artan köyden kente göçün oluşturduğu emek piyasasının özellikleri, kayıt dışı ekonominin gelişmesinde etkili faktörlerden biridir. Kentlerde yoğunlaşan niteliksiz emek sahipleri, daha az ücretle ve sosyal güvenceye sahip olmaksızın emeklerini arz etmeye razı olmaktadır. İşgücü arzı büyüdükçe, işverenlerde kayıt dışı istihdama daha çok yönelmektedir. Kayıt dışı istihdamın yaygınlaşmasında artan işgücü arzını istihdam edecek kayıtlı istihdam alanlarının oluşturulamaması etkili olmaktadır. Bunun sonucu olarak işsizlik endişesi ve hayatı devam ettirme zorunluluğu içinde bireyler eğer sosyal koruyucu tedbirler de yetersiz ise, her şartla çalışmayı kabul etmek durumunda kalmaktadır (Başel, 2010:314)

5.2. Kentleşme

Kentleşme çeşitli tanımları olan bir kavramdır. Sosyolojik, demografik, politik, teknolojik ve ekonomik açıdan pek çok tanım bulunmaktadır. Bu tanımların her biri belirli bir çerçevede bir konuya karşılık gelmektedir. Ancak kentleşme olgusunun tüm bu perspektifleri içermesi nedeniyle herhangi bir dar tanımın eksiklikleri olacaktır.

Kentleşme konusunda yapılan başlıca tanımlar şöyledir:

Sürekli olarak kendini yenileyen ve en zor koşullarda bile yeni kentler kurarak ayakta kalan canlı organizmalar olan kentler (Karatepe, 2001:11), tarih boyunca tüm ekonomik ve siyasal gelişmelerin merkezinde yer almıştır. Kentler, gerek mimarisiyle gerekse kendine has özellikleriyle kimi zaman milyonlarca insanın ilgisini çeken, kimi zaman ise trajik bir şekilde felaketlerle anılan toplumsal yapının simgeleridir.

Kent genel olarak insanların bir arada yaşadığı, belirli bir nüfusu barındıran, ekonomik faaliyet içerisinde sanayi ve hizmet sektörlerinin yer aldığı, idari organizasyon birimlerinin bulunduğu iş yeri olarak tanımlanmaktadır (Özer, 2017:251). Avrupa Kentleri Şartı'na göre kentler “toplumsal yaşamın temel çekirdeğini ve karakterini temsil eden tarihi ve tüzel varlıklardır ve günümüzde ortak çıkarlara sahip insan topluluklarının bir araya geldiği ve özyönetim merkezleri sağladığı özerk idari birimler olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2007:154).

Sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik pek çok alanda ortak tema olan kentler (Bumin, 1998:20), tarihin her döneminde değişim yaşamıştır. Ancak Sanayi Devrimi ile birlikte şehirlerin yapısı ve konumu yeni bir boyut kazanmıştır. Sanayi kentleri olarak karşımıza çıkan bu yeni yaşam alanlarının temel özellikleri arasında açık sınıflar ve rekabetçi sistemler, standardizasyon, uzmanlaşma, eğitilmiş sınıfın artması ve iletişim araçlarının yaygınlaşması sayılabilir (Erkan, 2002:50). Bu süreçle birlikte yeni üretim ve tüketim ilişkileri gelişmekte, kentler gelenekselden farklı toplumsal yapıların ortaya çıktığı yerleşim yerleri olarak tanımlanmaktadır (Begel, 1996:14).

Dar anlamda kentleşme, kentlerde yaşayan insan sayısının ve kent sayısının artmasıdır (Erkan, 2002:19). Kentleşme en geniş anlamıyla “sanayileşme ve ekonomik gelişmeye paralel olarak günümüzde kent sayısının artmasına ve kentlerin büyümesine yol açan, örgütlenmenin artması, kentlerin bölünmesiyle karakterize edilen bir nüfus birikim sürecidir”(Keleş, 2016:22). Bu tanımlara dayanarak kentleşmenin özellikleri üç ana noktada özetlenebilir. Kentleşme, öncelikle devletin sunduğu hizmetler açısından eyleme geçmesini gerektiren sosyal, fiziksel, ekonomik ve demografik alanlardaki değişiklikler anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle kentleşme değişimdir. İkincisi, kentleşme devlet işlevlerinin genişletilmesini gerektirir. Son olarak kentleşme nedeniyle ülkelerin karşı karşıya kaldığı sorunlar ve zorluklar karmaşık ve teknik bir özellik taşımaktadır (İşbir, 1991:14).

Kentleşme kavramının ortaya çıkışı, kent yaşam tercihleri, kentsel alanlardaki nüfus artışı ve bu alanların ekonomik, sosyal ve fiziksel koşullarının değişmesi

birbiriyle ilişkili birçok nedenden kaynaklanmaktadır. Bu faktörler hemen hemen tüm kaynaklarda kırsaldan hoşlanmama ve kentsel çekicilik olarak kategorize edilse de ülkenin yapısal özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Türkiye'deki kentleşme literatürüne bakıldığında kaynaklarda sıralanan faktörlerin genel olarak ekonomik, politik, teknolojik ve sosyo-psikolojik faktörlerden oluştuğu görülmektedir (Keleş, 2016:31-37). Bazı kaynaklar bu nedenleri iç ve dış faktörler olarak sıralamaktadır. Bu doğrultuda demografik nedenler, tarımsal yapıdaki değişimler, çekici, aracılı, sosyo-psikolojik ve politik-yasal nedenler kentleşmenin ortaya çıkışını hazırlayan içsel faktörlerdir. Uluslararası siyasi ve ekonomik kararlar dış faktörler olarak değerlendirilmektedir (Özer, 2017:254-260). Bu kategorilere giren faktörler arasında tarımdaki teknolojik değişimler, başta sağlık ve eğitim olmak üzere birçok sektörde kaliteli hizmet ve alternatiflerin bulunması, teknolojik gelişme ve sanayileşme nedeniyle şehirlerde artan istihdam fırsatları yer almaktadır. Ulaşım, kentlerin kentleşmesi, daha özgür bir ortam, medya ve uluslararası politikadan söz edilebilir (Keleş, 2016:31-37; Özer, 2004:61).

Türkiye'de kentleşme olgusu ülkenin ekonomik ve sosyal yapısını değiştiren temel faktörlerden biridir. Burada bu sadece tarım ve sanayileşmedeki değişimlerin sonucu değil, aynı zamanda toplumsal değişim süreçlerinin de bir işaretidir. Aynı zamanda sosyal, ekonomik ve politik yapılar üzerinde de benzersiz etkileri vardır. (Kongar, 1998:149).

Türkiye'nin kentleşme sürecinin evrimi iki dönemde incelenebilir: 1950'ler öncesi ve sonrası. Kentsel nüfus 1950 yılına kadar çok yavaş büyümüş, ancak o tarihten sonra özellikle kırsal alanların çöküşü ve kentlere kitlesel göçün etkisiyle hızlı bir büyüme dönemine girmiştir. Kırsal alanlardan kentsel alanlara olan bu hızlı nüfus kayması, 1950'den sonra Marshall yardımlarının etkisiyle tarımsal yapıdaki hızlı değişimler, kırsal alanların miras nedeniyle parçalanması ve kırsal alanlarda işgücüne olan talebin azalması gibi birçok nedenden kaynaklanmaktadır. Traktör sayısının artması ve işgücünün ekonomik zorluklar yaşaması nedeniyle kentleşme süreci günümüze kadar devam etmektedir. Başlangıçta göç, sanayi faaliyetinin yoğun olduğu kentlerde yoğunlaşsa da, günümüzde çeşitli nedenlerle daha geniş alanlara yayılma eğilimi göstermektedir. (Yılmaz ve Çiftçi, 2011:258). Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren artan nüfusun ağırlıklı olarak kentsel alanlarda yoğunlaşmaya başladığını görüyoruz. 1927 yılında Türkiye'nin toplam nüfusunun yalnızca yüzde 24,2'si kentlerde yaşarken, bu

oran 1950'lerde yüzde 25'e, 1980'lerde yüzde 43,9'a, 2010'da ise yüzde 75,5'e yükseldi. (Demir ve Çabuk, 2010: 194). Şu anda il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların bu oranı 2022 yılında yüzde 93,4 ve 2023 yılında ise yüzde 93 olmuştur. Burada kasaba ve köylerde yaşayanların oranının yüzde 7'ye düştüğü görülmektedir. 1980 sonrasında Türkiye'nin birçok bölgesinde yaşanan değişim ve dönüşümler kentleri de etkilemiştir. Türkiye'nin sosyal, politik ve ekonomik koşullarına tepki olarak gerçekleşen kentleşme süreci bu dönemde farklı bir boyut kazanmıştır (Yılmaz ve Çiftçi, 2011:262).

Ülkemizde kentleşme ile beraberinde bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır. Özellikle 1950 yılı sonrası ve günümüze kadar devam eden yoğun göçler, bu sorunların temel nedeni olarak gösterilebilir.

Kentleşme ile birlikte karşılaşılan sorunların başında konut sorunu gelmektedir. 1960 yılına kadar önemli sorunlar arasında yer almayan konut sorunu, hızlı kentleşme süreci içerisinde en çok tartışılan sorunlardan bir tanesi olmuştur. Nüfus artışı, gelir düşüklüğü ve çekirdek aile yapısının artması gibi etkenler konut sorununun temel sebepleri arasında yer almaktadır (Özer, 2004:69).

Bir diğer sorun ise konut azlığı nedeniyle ortaya çıkan gecekondulaşma sorunudur. Barınma ihtiyacının karşılanması zorunlu olan bir gereksinim olması, aileleri farklı biçimde konut edinmeye yöneltmektedir (Ertürk ve Sam, 2011:212). Bu yüzden dolayı bir ülkede konut ihtiyacını karşılayabilecek seviyede nitelikli konut bulunmadığında aileler düşük standartlı ve sağlık koşullarından yoksun gecekondularda yaşamak zorunda kalmaktadır. Bu da kentin kentleşme sürecini olumsuz etkilemektedir.

Bir diğer sorun ise kentsel alanlarda işsizliğin artmasıdır. İnsanlar daha iyi yaşam koşullarında yaşamaya devam etmek için göç ederler. Türkiye'de özellikle 1950'li yıllardan sonra kırsal kesimde modern tarım yöntemlerinin kullanılmasının işgücüne olan ihtiyacı azaltmasıyla iç göç hareketleri hızlanmıştır (Özdemir, 2012:4). Şehirlerde endüstriyel faaliyetlerin gelişmesi insanlara yeni istihdam olanakları yaratmış, şehirleri kırsal alanlara göre daha çekici hale getirmiştir. Ancak kırsal kesimden kentlere göç eden kişiler, kentlerde çalışmak için yeterli iş deneyimi ve bilgi birikimine sahip olmadıkları için iş bulmakta zorluk çekmektedir. 1950'li yıllarda işgücünün %84,8'i tarım sektöründe, %6,8'i hizmetler sektöründe ve %8,4'ü sanayi sektöründe çalışıyordu (Bahar ve Bingöl, 2010: 26); 2023 yılı itibariyle istihdam edilenlerin %14,8'i tarım sektöründe, %57,6'i hizmet sektöründe, %21,2'si sanayi sektöründe olmak üzere dağılmıştır.

Nüfus artışı ve kentsel alanların hızlı sanayileşmesi suç oranlarının artmasına neden olmaktadır. Şehirlerdeki nüfus artışına bağlı olarak suç oranları da artırmaktadır. Şehirlerde artan suç oranlarının diğer nedenleri arasında sağlıksız kentleşme, yoksulluk, işsizlik, düşük eğitim düzeyi ve yetersiz kamu hizmetleri yer almaktadır. (Karasu, 2008:264).

Kentleşme sürecinde aile yapısında da birçok değişiklik ve dönüşüm meydana gelmiştir. Geleneksel toplumlarda çok az farklılaşmayla pek çok işlevi yerine getiren aile, kentleşmeyle birlikte köklü değişikliklere uğramaktadır. Bunun nedeni, şehrin insanların işyerlerinin evlerinden uzak olduğu büyük, organize şirketlerde ücretli çalışmasını gerektirmesi ve ailelerin daha önce kendi aralarında yaptıkları birçok iş ve aktiviteye sahip olmalarıdır. Dolayısıyla bu yaşama uyum sağlamak geleneksel aile için değişim anlamına gelmektedir (Kayan, 2012:53).

Kentleşmeyle birlikte geleneksel aile yapılarından çekirdek aile yapılarına doğru bir geçiş söz konusudur. Bu değişimle birlikte aile büyüklüğü azalmış ve aile rolleri değişmiştir. Bu bağlamda kentleşmenin aile yapısına etkisi ve buna bağlı değişimler şu şekilde açıklanabilir (Aslan, 2002:29):

- Kentleşme ile birlikte çekirdek aile yapısına geçiş olmuştur.
- Ekonomik hayat ve kentlerdeki bürokratik kurumların varlığı geleneksel yapıya oranla kentsel ailenin görevlerinde azalmaya neden olmuştur.
- Aile bireylerinin zamanlarının çoğunu çalışarak ve birbirlerinden uzakta geçirmeleri, aile bağlarının gevşemesine neden olmaktadır. Bu gelişmelerin sonucunda bireysellik ön plana çıkmıştır.
- Kentlerde eğitim ve öğretim kurumları tarafından yerine getirildiğinden ailelerin eğitim ve öğretim görevlerinde azalma görülmektedir. Bu durum çocukların anne ve babadan uzak bir gelişim yaşamalarına ve duygusal iletişim açısından zorluklar yaşamasına neden olmaktadır.
- Kentleşme ile birlikte yakın ilişkiler zayıflamış, ailenin bireyleri üzerindeki denetimi ve baskısı azalmıştır.
- Kentte yaşayan aileler sanayileşme ile birlikte gelen teknolojik gelişmelerden, toplumsal, siyasal ve ekonomik alanlarda yaşanan değişimlerden daha çok etkilenmektedirler.

Türkiye gibi hızla kentleşen ülkelerde, kırsaldan kente aktarılan geleneksel değer ve normların etkisi, eğitim düzeylerinin yetersizliği ve ev dışında çalışma deneyiminin

olmayışı, kadınların istihdamını etkileyen, fırsatları azaltan ve engelleyen faktörlerdir. Aslında kadınların düzenli gelir getiren ve sosyal güvenlik sağlayan organize işlerde çalışma olanakları çok kısıtlıdır (Koray vd., 1999:19).

Türk toplumunda da kadının çalışmaya başlaması ve para kazanması onun ev içi rollerinden tamamen sıyrılmasına neden olmamış, gerginlikleri beraberinde getirmiştir. Kadınlar ev dışında çalışarak ev içi rollerinin yanı sıra iş hayatında da rol üstlenmeye başladılar. Bu nedenle çalışan kadınların sadece iyi bir eş ve anne değil, aynı zamanda iyi bir çalışan olmaları da gerekmektedir. Bu iki farklı göreve harcanan zaman ve enerjinin her zaman dengeli olmaması kadınlarda gerginliğe neden olabilmektedir. Ülkemizde ne tam anlamıyla geleneksel normların ne de tam anlamıyla modern değerlerin hâkim olması nedeniyle kadınlar iş ve aile arasında bir tuzağa düşmektedir. Çocuk bakımı toplumumuzda, özellikle de çocuk bakımının daha az kurumsallaştığı toplumlarda en büyük sorunlardan biridir. Bu sorunun çözümü kadınların memleketlerine dönmesiyle değil, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve ailelerin politikalarla desteklenmesiyle mümkün olacak gibi görünüyor.

5.3. Sosyal ve Geleneksel Medya

Modern toplumda kitle iletişim araçlarının önemi gün geçtikçe artmaktadır. Kitle iletişim araçları günümüzde toplumsal denetiminin sağlanmasında olduğu gibi toplumsal değişimin de en önemli araçlarından olan bir iktidar- güç kaynağı olarak da görülmektedirler (Kaya, 1999: 23). Kitle iletişim araçları, gelecekte ve etkileri, işleyiş tarzları ve sosyal sonuçları, dikkate değer ölçüde kısa bir zaman içerisinde sosyal bilimin, kültürel eleştirinin ve ironik bir şekilde medyanın en önemli temel temaları haline gelmiştir (Meyer, 2004: 9). Medya denilince, bir toplumda; mesaj ve bilgilerin saklanması, uzaktan iletilmesi, kültürel ve siyasi pratiklerin güncelleştirilmesi yönündeki üç temel fonksiyonu kısmen ya da tamamen yerine getirme imkânı sağlayan tüm iletişim sistemlerini ifade etmektedir (Barbier ve Lavenir, 2001:7). Medya, genellikle kitle iletişim araçlarını ifade etmek için kullanılmaktadır (Ünal, 2020:30). Bu bağlamda medya bünyesinde yer alan bilgi, haber, yorum vb. unsurlar görsel, işitsel ve yazılı şekilde insanlara iletilebilmektedir. Teknolojinin hızlı bir şekilde ilerlemesi ve internet kullanım hızının ve kullanım alanının genişlemesi ile birlikte hem sosyal alanlarda hem de iş hayatında eski alışkanlıkların ve iş görme şekillerinin birçoğu değişmiş, bu değişimler hayatımıza birçok yeni kavramın girmesine neden olmuştur. Bu kavramlardan bir tanesi de sosyal medyadır (Bulunmaz, 2011:29). İnternetin tümüyle

hayatımıza girmesi ve sosyal medyanın özelliklerinin değişerek gelişmesi ile birlikte sosyal medya insanlar için vazgeçilmez olmuştur.

İnternet süreciyle başlayan küresel bilgi akışının son noktalarından biri olan sosyal medya, zaman ve mekân kavramlarını ortadan kaldırarak bireysel ve toplumsal yaşamın yeniden yorumlanmasına olanak sağlamıştır. Bu nedenle küresel ağ döngüsü içinde meydana gelen bu yeni sürecin tanımına ve anlayışına karşılık gelen en anlamlı toplum tanımı "ağ toplumu"dur. Manuel Castells'in sözleriyle, "Günümüzde bireyler hem küresel hem de yerel olarak ağ bağlantılı bir toplumda yaşıyor." (Toprak ve diğ., 2009:25).

Mesleki literatüre bakıldığında sosyal medya kavramının pek çok farklı tanımının olduğu görülmektedir. Bu nedenle "sosyal medya" kavramının ortak bir tanımından bahsetmek mümkün görünmemektedir. Ancak sosyal medya, Köksal ve Özdemir'in (2013: 325) tanımıyla genel olarak, "katılımcılara çevrimiçi ortamlarda kendilerini ifade etme, iletişim kurma, gruplara katılma ve bu ortamlara fikir, yorum ve yayınlarla katkıda bulunma olanağı sunan bir sosyal içerik sitesi" olarak tanımlanabilir. Bazı araştırmacılar, sosyal medyanın insanlar arasındaki etkileşimi desteklediği, ortak ilgi alanlarına sahip kişiler arasındaki etkileşimi arttırdığı, herkesin kendi kişisel profilini ve iletişim kurmak istediği arkadaş listesini oluşturmasına olanak sağladığına inanmaktadır (Vural ve Bat, 2010: 3350). Tanımlara bakıldığında, Sosyal medya; çevrimiçi paylaşım olanakları sağlayan, kullanıcılara özel alan yaratan, etkileşime olanak sağlayan bir ortamdır. Sosyal medyanın kullanılmaya başlanmasından bu yana hızla gelişerek daha fazla kullanıcıya ulaşmıştır. Hızlı gelişimi ve insanların talebi nedeniyle farklı özelliklerde birçok sosyal medya uygulaması ortaya çıkmıştır. Gelişen bu teknolojiler, bireylerin internete erişimi olan her türlü araçtan (telefon, bilgisayar) sosyal medyaya erişmesine olanak sağlamaktadır. Sosyal medyanın diğer iletişim araçlarına göre daha kısa sürede gelişmesi ve daha fazla kullanıcıya ulaşması üzerine, bu konuyla ilgili bir çalışma 2004 yılında Morgan Stanley tarafından yapılmıştır. Araştırmaya göre, "sosyal medyanın diğer iletişim araçlarına göre 50 milyon kullanıcıya ulaşma süresi; radyonun 38 yıl, televizyonun 13 yıl, internetin ise 5 yıl sürdüğü anlaşılmaktadır." (Kara ve Özgen, 2012:196). Sosyal medyanın diğer iletişim araçlarına göre kullanıcılara giderek daha hızlı ulaşmasının temel nedenleri şunlardır: Etkileşim olanağı sağlar, kullanıcılara araştırma, bilgi edinme ve eğlenme olanağı sağlar, kullanım kolaylığı sağlar,

kullanıcılara kendilerini özel hissettirir, uygun maliyetlidir, mekân ve zamandan bağımsızdır.

Sosyal medyayı geleneksel medyadan ayıran beş temel özellik şu şekilde sıralanabilir:

- a) *Katılım*: Sosyal medyayla ilgilenen herkesin gerekli katkıları ve geri bildirimleri teşvik edilmektedir (Hazar, 2011:157).
- b) *Açıklık*: Sosyal medya platformlarının çoğu geri bildirim ve katılıma açıktır. Bu platformlar, oylama, yorum yapma ve bilgi paylaşımı gibi konularda bireyleri teşvik etmektedir. Bu platformların içeriğine erişmek ve kullanmak her kullanıcı açısından oldukça kolay ve anlaşılırdır (Akar, 2010:18).
- c) *Karşılıklı Konuşma*: Geleneksel medya daha çok tek yönlü bir iletişim içermektedir. Klasik kitle iletişim araçlarında geribildirim zordur ve zaman almaktadır. Sosyal medya ise bireylere, çift yönlü iletişim, rahat ve zamanında geribildirim sunmaktadır (Hazar, 2011:157).
- d) *Toplum*: Sosyal medya toplulukların hem hızlı bir şekilde oluşmasına hem de etkili bir şekilde iletişim kurulmasına imkân sağlamaktadır. Topluluklar da beğendikleri fotoğrafları, siyasi bir konuyu ya da favori bir TV programı gibi ilgilendikleri şeyleri paylaşmaktadır (Akıncı ve Bat, 2010:3352).
- e) *Bağlantısallık*: Sosyal medyanın birçok platformunda bağlantı sağlanmaktadır. Bu sayede diğer sitelere, kaynaklara ve bireylerin ilgili oldukları herhangi bir konuya yönelik link verilmesine imkân tanınmaktadır (Hazar, 2011:157).

Günümüzde bilgi ve haberlerin yayıldığı dijital ortam sosyal medya platformlarıdır. Yanlış bilgiler ve haberler de bu platformlarda çok hızlı yayılıyor. Dikkat çekmek, tanıtım yapmak, kandırmak, sahnelemek, manipüle etmek veya kışkırtmak amacıyla bilinçli olarak oluşturulan paylaşımlar genellikle bireylerin bu platformlarda daha fazla vakit geçirmesine neden olacaktır. Bu platformlardan uzaklaşmanız oldukça zordur. Ancak en önemlisi bireyin bilincinin artması ve yalanı, aldatmacayı ve gerçeği ayırt etme yeteneğini geliştirmesidir. Bu bağlamda Türkiye'de dijital haberler üzerine yapılan bir ankette katılımcıların %49'unun sahte haberlerle karşılaştığını söylemesi anlamlıdır. (Aytekin, 2019/a: 3). Dolayısıyla burada doğru ve yanlış veya aldatmaya yönelik olanı birbirinden ayırt etmek her şeyden önce bizim bilinçli olmamızı gerektirmektedir.

Günümüzde sosyal medya platformları üzerinden kişiselleştirme ve bireycilik temelinde kurulan ilişkiler giderek yaygınlaşıyor. İnternet dünyasında oluşan ağları kullanarak iletişim ve etkileşim kurma uygulamaları hızla artmaktadır. İnternet kullanımının yaygınlığıyla orantılı olarak toplumsal değişim ve kişiselleştirmenin gerçekleştiği göz önüne alındığında, kritik bir süreçten geçtiğimiz açıkça görülüyor. We Are Social'ın Digital 2023 raporuna göre, 2023'ün başı itibarıyla dünya çapında 5,44 milyar cep telefonu kullanıcısı vardı ve bu, dünya nüfusunun %68'ini oluşturmaktadır. 2023 yılında dünya çapında 5,16 milyar internet kullanıcısı bulunmaktadır. Bu, dünya nüfusunun %64,4'ünün şu anda çevrimiçi olduğu anlamına geliyor. Veriler, küresel internet kullanıcılarının sayısının geçen yıl %1,9 arttığını gösteriyor ancak veri raporlamadaki gecikmeler, gerçek büyüme oranının muhtemelen daha da yüksek olacağı anlamına geliyor. Dünya çapında sosyal medya kullananların sayısı 2023 itibarıyla dünya genelinde 4.76 milyar sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır ve bu da toplam küresel nüfusun %60'ından biraz daha azına denk gelmektedir. Türkiye de 2023 yılında toplam nüfusa göre internetin benimsenme bakımından % 83.4 oranıyla dünyada 37. sırada bulunmaktadır. 2023 dijital raporundaki belki de en büyük ayrıntı, internette geçirdiğimiz sürenin bir önceki yıla göre neredeyse %5 oranında azalmış olmasıdır. 2022 raporunda internet kullanıcılarının günde ortalama 7 saatlerini çevrimiçi olarak geçirdikleri görülürken, bu süre son araştırmaya göre günde 6 saat 37 dakikaya düşmüştür. İnternet kullanımımız günde ortalama 23 dakika azalmıştır (wearsocial.com-2023). Bu aynı zamanda pandemi sürecinden gerçek hayata dönüş olarak da yorumlanabilir. Bu durum 2022 yılında eğitim, iş toplantısı ve eğlence anlayışımızdan kaynaklandı ancak insanların işlerine dönmesi ve uzaktan eğitim yerine yüz yüze öğrenmeye geçiş yapmasıyla normale dönmüştür.

We Are Social'ın Digital 2023 raporuna göre, 2023 yılı içinde Türkiye'de toplam nüfusun % 67.5'i sosyal medyayı kullanmaktadır. Rapora göre Youtube, 57.9 milyon kullanıcısı ile Türklerin en fazla ilgi gösterdikleri sosyal medya platformu olmuş ve Youtube'u 55.7 milyon kullanıcı ile Instagram takip etmiştir. Facebook 34.4 milyon, Tiktok 32.2 milyon, Twitter 20.4 milyon, Snapchat 16.6 milyon, Messenger 16.1 milyon ve LinkedIn ise 14 milyon kullanıcıya sahip olduğu görülmektedir (wearsocial.com-2023). Bu değerler ışığında sosyal medya platformlarının kullanım oranlarının yüksek olması, toplumsal değişim ve bireyselleşme yönünden dikkat çekicidir.

Sosyal medyanın aile işleyişi üzerindeki etkisi çeşitli şekillerde görülebilir. Aile mahremiyetindeki değişiklikler, aile içi iletişimin zayıflaması, ailenin dış etkilere açık olması ve sosyal medyada aileyle ilgili paylaşımlar bu etkilere örnek olarak gösterilebilir. Gazetelerden sosyal medyaya kadar uzanan bu gelişmelerle birlikte kişisel mahremiyete tecavüz ve mahremiyetin açığa çıkması karşılıklı koşullar olarak ortaya çıkmış ve mahremiyetin gönüllü ve istemsiz olarak sergilenmesi medyanın gelişmesinde her zaman önemli bir rol oynamıştır (Arık, 2013:112). Mahremiyet isteğe bağlı ve gönülsüz olduğundan aile mahremiyeti alınıp satılabilir. Ayrıca gizliliğin ifşa edilmesi bireylere beğenilme, ünlü olma, takipçi sayısını artırma ve mesajlarını beğendirme olanağı sağlar. Bu durumda aile mahremiyeti ortaya çıkar (Arık, 2013:126). Burada gizliliğin açıklanmasına izin verilmesinin temel nedeni ticari kazanç elde etmektir.

Aile içi iletişimin sağlıklı olabilmesi için düşüncelerin, duyguların, ilgilerin ve zamanın paylaşılması gerekir. Ancak araştırmalar, sosyal ve teknolojik değişimler nedeniyle ailelerin artık çalışmakla meşgul oldukları için birbirlerine zaman ayıramadıklarını göstermektedir (Güleç, 2018:115). Aile üyelerinin birbirlerine vakit ayıramaması aile içi iletişimi olumsuz yönde etkilemektedir. Aileler boş zamanlarında da internette vakit geçirmektedirler, bu da onların da boş zamanlarını ailelerinden uzakta geçirdiklerine ve ailelerinin bunun farkında olmadığına işaret etmektedir (Güleç, 2018:115). Aile iletişimindeki bu olumsuz etki, ebeveynler, çocuklar ve kardeşler arasındaki aile iletişimini de etkilemektedir.

Aile işleyişini olumsuz etkileyen bir diğer durum ise alternatif yaşam tarzlarıdır. Teknolojik ve politik gelişmelere tepki olarak değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişimler sonucunda aileler çeşitli yapısal sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu konular arasında eşcinsel evlilik, eşcinsel evlilik sonrası evlat edinme başvuruları, eşcinsel birliktelikler, sperm bankaları, tek ebeveynlik ve daha fazlası yer almaktadır (Nacak ve Karaarslan, 2014:136). Artık bazı toplumlar ve ülkeler eşcinsel evlilikleri ve birliktelikleri tanısa da, içinde yaşadığımız toplum eşcinsel evlilikleri ve birliktelikleri tanımamaktadır. Ailenin kendine has kuralları bunun olmasını engellemektedir. Çünkü aileler bazı kanalları açıp bazılarını kapatarak sınırları belirler ve gerektiğinde içsel bağımlılığı sürdürürler (Başaran, 2014:145).

Son yıllarda toplumsal yaşamda önem kazanan internet ve sağladığı fırsatlara karşılık genişleyen sosyal ilişki ağları, bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerini bozmakta, yeni iletişim biçimleri yaratmaktadır. Bireylerin kişisel ilişkiler kurmasını engelleyen bu yeni ilişki biçimi, kişilerarası ilişkilerin yasal

ve ahlaki düzenlemelerinden uzakta gelişmekte ve çoğu zaman oldukça yıkıcı olabilmektedir. Bu nedenle sosyal medya aracılığıyla kurulan sanal ilişkilerin dinamiklerinin araştırılması oldukça önemlidir.

Psikiyatri Uzmanı Cem Keçe'ye göre, internet aracılığıyla olsa dahi eş dışında herhangi biriyle fiziksel birliktelik olmasa bile, duygusal veya cinsel yakınlık kurmak, cinsel içerikli konuşmalar veya özel mesajlaşmalar yapmak, klasik aldatmadaki tüm duygu ve düşüncüyü içerdiğinden aldatma sınırlarına girmekte ve aldatılan eş açısından da sanal aldatma, klasik aldatma kadar yıkıcı bir etkiye sahip olmaktadır (Keçe, 2015'ten akt. Ekşi, 2018:210).

Keçe'ye göre oyunların, sohbet odalarının, Instagram, Twitter, Facebook gibi sosyal iletişim ağlarının ve arkadaşlık sitelerinin varlığı yeni arkadaşlıklar ve ilişkilere olanak sağladığı gibi aynı zamanda aldatmayı kolaylaştırıcı ve teşvik edici rol oynamaktadır. Böylece kişiler artık eşlerini evde hatta onların yanında bile aldatabilmekte, üstelik bunu yaparken de sanal ilişkilerin aldatma olmadığını, sadece bir fantezi olduğunu düşünerek kendilerini suçluluk ve utanç duygusundan azade hissetmektedirler (Keçe, 2015'ten akt. Ekşi, 2018:210).

Eşlerin dışarıdaki ilişkilere yönelmesinin en yaygın nedenleri arasında öfke, hayal kırıklığı, can sıkıntısı ve evliliklerinde tanınma ve kabul edilme arzusu yer almaktadır. Evlilikte cinsel tatminin olmaması başka insanlarla cinsel tatminin yaşanmasına da yol açabilmektedir. Öte yandan evliliğin getirdiği sorumluluklar, birlikteliğin ihtiyaçlarından biri olan karı koca arasında yakınlığın oluşturulamaması veya bu yakınlığın eşlerden biri için yarattığı gerilim de diğer faktörler arasında sayılabilir. Bu bakımdan yakınlık, fiziksel yakınlık değil, kişinin istediği gibi hareket edebilmesi, konuşabilmesi, arzularını ve hayallerini ifade edebilmesi ve bunu yaparken de yargılamadan sevebilmesi, desteği alacağınıza inanabilmesi anlamına gelmektedir (Ekşi, 2018:211). Bununla birlikte aldatma eşler arasında son derece yıkıcı bir etkiye sahip olan bir olay olarak görülürken, bazı evli eşler internet yoluyla kurulan ilişkinin fiziksel birliktelik olmaması nedeniyle gerçek bir ihanet olarak görmemektedirler.

5.4. Yoksulluk

Yoksulluk sorunu insanlık tarihi boyunca ortaya çıkmıştır. İnsanların ihtiyaç duyduğu kaynaklar çeşitlendikçe yoksulluk kavramının içeriği ve kapsamı genişlemektedir. Ekonomik dengesizlikler ve gelir dağılımındaki bozulmalar yoksulluğun artmasına neden olmaktadır. En zengin ve en fakir insanlar arasındaki gelir

farkı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde giderek artmaktadır. Bu çerçevede, 1990'lı yıllarda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların öncülüğünde yoksulluk konularına ilgi artmıştır (Saçlı, 2019:3).

Yoksulluk kelimesi günümüzde hala çok farklı şekillerde ifade edilmektedir. Ekonomik, politik ve sosyal faktörlerden dolayı yoksulluğun tanımı geçmişten günümüze neredeyse değişmiştir. 17. yüzyıldaki yoksulluk kavramı, 21. yüzyıldaki yoksulluk kavramıyla aynı şekilde tanımlanamaz. Bir zamanlar gelirin hayatta kalmak için yetersiz olması olarak tanımlanabilen yoksulluk, artık çok yönlü bir kavramdır. (Yıldırım, 2019:18).

Literatürde yoksulluk kavramına ilişkin farklı tanımlar olmasına karşılık, bu kavram ilk kez B. Seebom Rowntree tarafından 1901 yılında tanımlanmıştır. Diğer taraftan Rowntree'ye de yoksulluğun bireylerin kendisinden biyolojik varlığını devam ettirebilmesi için gerekli olan asgari düzeydeki yeme, içme ve giyinme gibi ihtiyaçlarını dahi karşılayamaması olarak tanımlanır (Öztornacı ve Demirdöğen, 2015:7).

Sapancalı (2001:127) bireysel tüketim tercihleri ve gelir, sosyo-ekonomik göstergeler ve gelecek beklentileri gibi çeşitli faktörlerin yoksulluk kavramının tanımlanmasını ve hesaplanmasını zorlaştırdığını belirtmektedir. Cox'a göre yoksulluk, insanların tatmin edici bir yaşam sürmek için ihtiyaç duyduğu kaynakların eksikliğidir (Cox, 1975:48).

Yoksulluk sadece fizyolojik ihtiyaçların karşılanamaması ve insanın yaşam koşullarının yetersiz olması anlamına gelmez, aynı zamanda bir toplumun ekonomik durumu, sağlık durumunun kötü olması, plansız kentleşme, eğitim eksikliği, suç oranlarının yüksek olması gibi faktörlerin de anlaşılması gerekir. (Tekeli, 2000:145).

Marshall, yoksulluğu ekonomik krizden kaynaklanan bir sorun olarak değil, toplumdan izolasyonu ve dışlanmayı temsil eden bir kavram olarak açıklamıştır. Yazar yoksulluğu iki şekilde ifade etmektedir: Mutlak yoksulluk ve görelî yoksulluk. Mutlak yoksulluk kişinin barınma, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanamaması ile birlikte ortaya çıkan yoksulluk türüdür. Görelî yoksulluk ise, temel ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılayabilen ancak kişisel kaynakları yetersiz olduğundan toplumun genel refah düzeyinin altında kalan ve topluma katılımı engellenen bireyi veya hane halkını ifade etmektedir. (Marshall, 1999:825).

Çok boyutlu bir kavram olan yoksulluk zamana ve mekâna göre değişebilen bir kavramdır. Yalnızca gelire veya başka bir değişkene göre tanımlanır veya

değerlendirilirse yoksulluk kavramı eksik kalacaktır. Yoksulluk ekonomik bir kategori olmanın ötesinde, kişilerin içinde yaşadığı, anlamlandırdığı ve başa çıkmak için çeşitli yollara başvurduğu toplumsal bir durumdur (Erdoğan, 2002:9-10).

Yoksulluğun sebepleri tarihin her döneminde araştırılmış ve sorgulanmıştır. Yaşanan zamana ve mekâna göre yoksulluk nedenleri farklılık göstermektedir. Yoksulluğun sebeplerini, yoksulluk kuramları ve sosyal bilim alanları farklı yönleriyle de ele alınmaktadır (Şenses, 2006:145-146). Ancak yoksulluğa neden olan sosyal, ekonomik, siyasal, bireysel ve çevresel faktörler genellikle makro ve mikro nedenler olmak üzere iki ana başlık altında düzenlenmiştir. Yoksulluğun makro nedenleri gelir dağılımındaki adaletsizlik, emek piyasasında yaşanan sonuçlar (işsizlik, eksik istihdam, düşük ücretler, kayıt dışı istihdam, ayrımcılık vb.), toplumda yaşanan sosyal değişim ve demografik faktörler (nüfus baskısı, hane halkı yapısındaki değişim, göç, çarpık kentleşme), kötü ekonomi politikaları ve ekonomik krizler, bölgesel dengesizlikler, çevresel bozulma ve doğal afetler ve savaş gibi etkenlerdir. Mikro nedenler ise bireyin ve yaşadığı hanenin yaş, cinsiyet, eğitim, özgürlük ve etnik köken gibi sosyo-demografik özelliklerinden veya kişisel kararlardan kaynaklanan nedenler olarak sıralanabilir (Kabakçı Karadeniz, 2017:161).

Birbirinden farklı sebeplerle ortaya çıkan yoksulluk, hem dünyada hem de ülkemizde giderek yaygın bir sosyal afete dönüşmekte ve önemli sosyal sorunlara kaynaklık etmektedir. Başta sosyal dışlanma, suç ve şiddet olayları, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, mekânsal kutuplaşma, ailesel parçalanma, boşanma, yoksulluk kültürü, konut sorunu, depresyon ve psikolojik incinme gibi değişik türden bireysel ve sosyal sorunlar yoksulluğun ateşlediği sorun alanları olarak varlıklarını güçlü bir şekilde hissettirmektedirler (Aktaş, 2020:2-3).

Sosyolojik açıdan, yoksullukla ilgili çalışmalar iki ana görüş çerçevesinde şekillenmektedir. Bunlardan birincisi Amerikan temelli görüşe göre, bütün süreçlerde ve toplumda varlığını sürdüren ve alt sınıf kavramı çerçevesinde incelenmekte olan yoksulluk, küreselleşme ile birlikte artış göstermektedir.

Bu görüşe göre Amerikan hükümeti yoksulluğu kesin ve net bir şekilde tanımlamaktadır. Hayatta kalma ihtiyaçlarını karşılayamayan insanlar yoksuldur. Dolayısıyla yoksulluk sınırı, bir ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli olan yıllık gelir miktarını ifade etmektedir. Bu sınırın altındaki aileler yoksul kabul ediliyor. Yoksulluk sınırı yalnızca vergi öncesi nakit gelire dayanmaktadır ve gıda, toplu konut,

sağlık hizmetleri veya diğer aynı yardımları içermektedir. Tutar, aile büyüklüğüne göre değişir ve yıllık olarak enflasyon oranına göre belirlenir. Ancak bölgelere göre yaşam tarzı farklılıkları dikkate alınmaz. (Aktaş, 2020:3).

Yoksulluğa ilişkin ikinci sosyolojik bakış açısı Fransız sosyal bilimciler tarafından benimsenmiştir ve sosyal dışlanmayı temel başlangıç noktası olarak kabul eden araştırmaları temsil etmektedir. Küresel piyasa güçleri ulus devletlerin giderek zayıflamasına yol açarken, var olması gerekmeyen gruplar sistematik olarak dışlanmaktadır ve yoksulluğa sürüklenmektedirler. Bu iki görüşün ortak noktası, küreselleşmenin yoksulluğu arttırması ve bazı toplumsal grupların bundan daha ciddi şekilde etkilenmesidir. Bu nedenle yoksulluk "küresel" ile "yerel" olanın bulunduğu bir olgu olarak görülebilir. (Aktaş, 2020:3).

Sosyal dışlanma geniş bir terimdir ve kimileri için yoksulluğu kapsarken, kimileri için yoksulluğun nedeni ya da sonucu olarak görülmektedir. Yoksulluğu sosyal dışlanmanın bir parçası olarak görenlere göre yoksulluk temel dışlanma faktörüdür. Yoksulların hiçbir geliri olmamasının yanı sıra, zenginlerin sahip olduğu fırsatlara ve seçme özgürlüğüne de sahip değillerdir. Birçok çalışma bu iki olgunun bağımsız ancak birbiriyle ilişkili sosyal olgular olduğunu belirtmektedir. (Aktaş, 2020:3).

Günümüzde küresel ekonomideki hızlı değişim ve dönüşümler, geleneksel dayanışma ağlarının, dostlukların, komşulukların, aile ilişkilerinin bozulması nedeniyle yoksulluk dramatik boyutlarda yaşanmaktadır. Kentsel yoksulluk deneyimi hiç bu kadar şiddetli olmamıştır. (Aktaş, 2020:3).

Yoksulluk araştırmalarında sıklıkla karşılaşılan “kent yoksulları” kavramı, 1996 yılında Birleşmiş Milletler HABİTAT raporuyla literatüre girmiştir. Rapor, kentsel nüfusun bazı kesimlerinin çeşitli nedenlerden dolayı, coğrafi ve tarihsel olarak tanımlanmış asgari yaşam standardını sağlamak için yeterli kaynaklara ve konutlara erişim eksikliği nedeniyle zorluklarla karşı karşıya olduğunu ortaya koyuyor. Bu sadece konut yoksulluğuyla değil aynı zamanda davranış ve sosyal ilişkilerle de ilgilidir (Aktaş, 2020:3).

Ülkemizin kentsel yoksulluğu genel olarak göç ve sosyo-ekonomik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Kentsel yoksulluk, güçsüzlük, sessizlik, sosyal dışlanma, yoksullara yönelik genel korumanın olmaması, işsizlik, harcama kalemlerinin çeşitlenmesine rağmen sürekli artan yaşam maliyeti ve sabit ücretler, ücretsiz izin/geçici izin, işten çıkarmaları, düzenli gelir eksikliğini ifade etmektedir. Sabit bir konutta yaşamamak,

eğitim ve sağlık olanaklarından mahrum kalmak, aile içi çatışmalar ve artan psikolojik sorunlar, yoksulluğu çok sayıda insana yayan risklerdir. (Aktaş, 2020:5).

Türkiye’de yoksulluğun temel verileri Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan bilgiler üzerinden değerlendirilmektedir. Bu kapsamda işsizlik Türkiye için temel yoksulluk nedenlerinden en önemlisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Haziran 2023’te TÜİK’ten açıklanan “Türkiye İşgücü İstatistikleri Haziran 2023” raporuna göre; işsizlik oranı Haziran 2023’te 0,1 puan artarak %9,6 seviyesinde gerçekleştiği görölmektedir. İşsizlik oranı erkeklerde %7,8, kadınlarda ise %13,2 olmuştur. İşsiz sayısı bir önceki aya göre 2 bin kişi artarak 3 milyon 337 bin kişi olduğu tespit edilmiştir. 15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusta işsizlik oranı bir önceki aya göre 1,2 puanlık bir artışla %18,6 olmuştur. Bu yaş grubunda işsizlik oranı; erkeklerde %15,4, kadınlarda ise %24,2 olarak belirlenmiştir. İstihdam oranına gelince, 2023 Haziran’ında istihdam edilenlerin sayısı bir önceki aya göre 363 bin kişi azalarak 31 milyon 291 bin kişi, istihdam oranı ise 0,6 puan azalarak %47,8 olmuştur. Bu oran erkeklerde %65,2, kadınlarda ise %30,8 olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılının ilk çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre tarım sektöründe çalışan sayısı 109 bin (-2,3%) azalış, sanayi sektöründe 246 bin (3,8%), inşaat sektöründe çalışanlarda 198 bin kişilik (11,1%) artış gerçekleşirken, hizmet sektöründe de 1.227 bin (7,3%) artış gerçekleşmiştir. İstihdam edilenlerin %14,9’u tarım, %21,5’i sanayi, %6,3’ü inşaat ve %57,4’ü hizmet sektöründe yer almıştır. İstihdamın sektörel dağılımı, bir ülkenin ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyi açısından önemli göstergelerden biridir. Gelişmiş ülkelerde istihdamın sektörel dağılımı tarımdan sanayi ve hizmet sektörüne doğru bir kayma şeklinde gerçekleşmektedir. Türkiye'nin istihdam yapısına bakıldığında iş gücünün büyük bir kısmının hizmet sektöründe istihdam edildiği görölmekte olup, 2014 yılından bu yana hizmet sektörünün istihdam payı her yıl artarak %57,4'e ulaşmıştır (www.tuik.gov.tr). Kentsel yoksulluk açısından bakıldığında, tarım sektöründe istihdam edilen kişi sayısı 109 bin kişi azalarak kentlere göçün artmasına neden oldu. Burada şehirlere taşınıp gecekondü dediğimiz bölgelere yerleşen insanlar hem kamu finansmanından hem de özel sektörün bu alanlara sağladığı kaynaklardan daha az yararlanmaktadır. Bu durum, söz konusu kesimler arasında kaynaklara erişim konusunda bazı çatışma ve rekabetlerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu grubun kaynaklara ve karar alma mekanizmalarına erişimi yoktur, bu da onları düşük ücretli, vasıfsız işlerde çalışmaya zorlamaktadır. Ayrıca gücün eşişsiz dağılımından kaynaklanan korku, onları öfke ve şiddet eğilimlerine başvurmaya zorlayabilir ve bu da

çözumsuz sorunların başlangıcı olabilir (Aktaş, 2020: 5). İstanbul, Türkiye'nin en büyük ekonomik yatırıma ve kentsel nüfusa sahip şehirlerinden biri ama aynı zamanda kentsel yoksulluğun da en yüksek olduğu şehir olarak öne çıkmaktadır. Yoksulluk ve ekonomik zorluklar çocuk ve gençlerin bilişsel gelişimini, becerilerini, akademik başarısını ve sosyalleşme süreçlerini sekteye uğratmaktadır. Yoksulluk aileler üzerinde ekonomik baskılar oluşturmakta ve bu baskılar ebeveynlerin depresyon, üzüntü, korku, öfke, yabancılaşma gibi olumsuz duygular yaşama olasılığını artırmaktadır. Yoksulluk, ebeveynlerin çocukların fiziksel, sosyal, psikolojik ve bilişsel gelişimlerine katkıda bulunmaya yönelik sosyalleşme çabalarını azaltır. Yoksulluk ebeveynlerin duygularını, davranışlarını ve ilişkilerini olumsuz etkileyerek aile sıcaklığını, duyarlılığını ve denetimini azaltır. Ancak düşük gelir, yoksulluk ve ekonomik zorluklar, ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkilerinde çelişkili ve tutarsız davranışlar sergileme ve sert cezalar kullanma eğilimlerini artırmakta, dolayısıyla aile işleyişini, işleyişini ve sosyalleşme süreçlerini etkilemektedir. Ayrıca yoksulluk, aile içi şiddet, aile ayrılığı, sağlıksızlık, barınma ve beslenme eksikliği, suça eğilim, aile ve sosyal ilişkilerin bozulması, bireylerin sosyal olarak gelişmemesi gibi çeşitli sonuçlara da neden olmaktadır.

5.5. Toplumsal Değerler

İnsanın sosyal bir varlık olarak kendine özgü doğası, toplumsal değerlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Yazıcı, 2014:2014). Sosyal değerler, "belirli bir toplum veya sosyal gruptaki bireylerin olumlu tepki verdiği fikirler, kurallar, gelenekler, maddi şeyler vb." olarak tanımlanmaktadır (Ozankaya, 1995:132). Ayrıca toplumsal değerler, bir toplumu diğer bir toplumdan ayırt eden, o topluma bir hüviyet kazandıran normlar, görenekler, gelenekler, örf ve adetler olarak da ifade edilmektedir (Avcı, 2007:21).

Bir toplumda tutkal görevi gören değerler, bir toplumun anlamlı bir bütünlüğe ulaşması için hayati öneme sahiptir. Toplumsal değerler, toplumun sadece bir insan kitlesi haline gelmesini engelleyen, bireylerin ve toplumun kurumsallaşmasında etkili olan, değişen örf, adet, gelenek ve görenek işlevleriyle toplumu kontrol etme aracı olan değerlerdir (Bolat, 2016:327-328). Sevgi, saygı, sorumluluk, hoşgörü, dayanışma, işbirliği, kardeşlik, özgür düşünce, tevazu, çalışkanlık, dürüstlük, iyimserlik, misafirperverlik, fedakârlık, adalet ve eşitlik, selamlaşma, kültürel mirasın korunması gibi unsurlar toplumları birbirine bağlayan unsurlardır. Onların birlik ve beraberliği, onların birlik ve devamlılığını garanti eden önemli toplumsal değerlerden biridir. (Göz,

2014:89). Buradaki bütün bu insani değerlerin, din, ahlak, aile ve ekonomi gibi temel değerlerden kaynaklandığı görülmektedir.

Toplumsal değerlerin kazanılmasında din, aile, sosyal medya, sosyal çevre gibi pek çok faktör etkilidir. Toplumun sağlığının ve gelişiminin sağlanabilmesi için toplumsal değerlerin bireylere doğru şekilde aktarılması gerekmektedir (Erdal, 2019:55-56). Aile, toplumsal yaşamın ilk örneklerinin görüldüğü yaşam alanıdır (Güngör, 2000a:50) ve bu nedenle aile, değerlerin kazanıldığı önemli kurumlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Hökelekli, 2010:7).

Aile kurumuna atfedilen değerlerden giderek uzaklaşıyoruz. Pek çok toplumda aile biçimleri dramatik biçimde değişmiş ve aile biçimleri giderek çeşitlenmiştir. İnsanların evlenme isteği azalıyor ve daha geç evleniyorlar. Giderek daha fazla insan evlenmeden birlikte yaşamayı seçmektedir. Sadece aile yapısına ve ev düzenine değil, insan ilişkilerine de yabancılaşıyorlar. Aile içi şiddetin bu kadar ciddi boyutlara ulaşması, ilişkilerin ne kadar önemsizleştiğini göstermektedir. (Giddens, 2005:172).

Türk kültüründe kadına verilen değerden de uzaklaşıldığı görülmektedir. Türklerin insan olarak kadına verdikleri değer hiçbir toplumda görülmemiş ve bu durum Türk toplumunun bugünlere gelmesinde önemli bir rol oynamıştır (Acar, 2019:396). Ancak son dönemlerde kadınlar yönelik şiddetin ciddi şekilde artmış olduğu görülmektedir.

Toplumsal değerlerden uzaklaşmada pek çok faktör etkili olabiliyor. Birincisi, yabancılaşma toplumsal değerlerin reddedilmesinde önemli bir faktördür. Yabancılaşma, "bireyin ait olduğu toplumun ahlaki değerlerine karşı tutumu ve bu değerlerden sapması" olarak tanımlanmaktadır (İşçi, 2013:165). Karl Marx (2007:12) yabancılaşmayı "insanın kendi faaliyetlerinin ürünlerinden, üretim eyleminin kendisinden, içinde yaşadığı doğadan, kendi öz doğasından ayrılması" olarak tanımlamaktadır. Yabancılaşma sadece başkalarıyla iletişim eksikliğini değil, aynı zamanda kişinin kendisiyle iletişim eksikliğini de ifade eder. (Karaca, 2014: 38).

Bireyin toplumsallaşmasında diğer bireylerin ve toplumsal gruplar ile kurduğu iletişim önemlidir. Ancak birey toplumsal yaşamda yardımlaşma, birlik, beraberlik, dayanışma ve yardımlaşma gibi duygulardan mahrum kaldığında yabancılaşma ve anomi kaçınılmaz olmaktadır (Erkal, 2000:83). Zygmunt Bauman (2018:48), yaşam telaşı içinde insanın başına gelebilecek en kötü şeyin anomi olduğunu belirtmektedir. Ona göre normların yokluğunu ifade eden anomi, engelleyici bir duruma işaret

etmektedir. Toplumsal normların kişiyi etkileme gücünü kaybettiğinde anominin ortaya çıktığını ifade etmekte, anomi durumunda kişilerin istekleri ve toplumsal eylemler arasında bir zıtlık ortaya çıkmasından dolayı toplumsal yabancılaşmanın da ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Toplumsal yabancılaşmanın artması, toplumun birlik ve beraberliğinin de bozulmasına neden olmaktadır (Kurtkan Bilgiseven, 1995:306).

Toplumsal değerlerden uzaklaşmada göç unsuru da etkilidir. Başka ülkelere işçi göçü ya da başka amaçlarla göç, insanları kendi toplumsal değerlerinden uzaklaştırmaktadır. Bu yabancılaşma zamanla onların yaşadıkları ülkenin değerlerini, dilini, tutum ve davranışlarını benimsemelerine yol açmaktadır (Somersan, 2004:87). Her şeyi geldiği yerden yeniden öğrenmek zorunda kalanlar, kendilerini bir “yeniden sosyalleşme” sürecinin içinde bulmaktadırlar (Adıgüzel, 2020:157). Dolayısıyla coğrafi göçte insanlar hem kendi kültürünün aktarıcısı hem de gidilen yerin kültürünün alıcısı konumundadır (Erkal, 2000:145).

Şehirde yaşamak, kırsal kesimde bulunan kendine özgü toplumsal geleneklerden, geleneksel değerlerden ve davranışlardan uzaklaşmayı gerektirir. Bir şehir kendine özgü mimarisiyle kendi yaşam tarzını belirler (Doğan, 2014:541-542). İnsanlar kırdan kente göç ettiğinde akrabalık ve komşuluk bağlarının zayıfladığını görmüşlerdir. Akrabalık ve komşuluk ilişkileri önemli dayanışma mekanizmalarıdır ancak bu değerler sınırlı gruplar içinde de korunmaya başlamaktadır (Özbay, 2014:85). Louis Wirth (2002:101) de kent yaşamında birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkilerin aldığını, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zayıfladığını, aile kurumlarının önemini yitirdiğini ve geleneksel dayanışma mekanizmalarının değiştiğini belirtmektedir. Yanlış anlaşılabilir veya yanlış uygulanan kişiselleştirmenin de toplumsal değerlerden uzaklaşmaya katkıda bulunduğu görülmektedir. Küreselleşmenin getirdiği bireyselleşme, bireylerin kişisel gelişimlerine de yansımaktadır. Bireyselleşme, bireylerin kendilerine, topluma ve ülkeye faydalı olmalarını sağlayacak bilgi ve becerilerin kazanılmasıdır (Kan, 2009: 897). Sağlıklı bir şekilde yapılan bireyselleşme hem toplum hem de birey açısından faydalıdır ancak sağlıksız bir şekilde yapılan bireyselleşme, bireylerin bencilleşmesine ve toplumla ilişkilerinin kötüleşmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle bireyselleşmenin nasıl anlaşıldığı ve uygulandığı son derece önemlidir. Kişiselleştirmenin yanlış anlaşıldığında veya yanlış uygulandığında toplumsal çatışmaya ve parçalanmaya yol açtığı tartışılmaz bir gerçektir (Cezayirli, 2004:52).

Sosyal medyayı bilinçsizce kullanmak toplumsal değerlerden uzaklaşmaya da yol açabilir. Sosyal ilişkilerde bir araya gelmek, bir şeyler paylaşmak çok önemlidir. Sosyal medya şu anda önemli bir alan ancak güven seviyeleri çok düşüktür. Dolayısıyla sosyal medyanın güven oluşturma konusundaki zayıflığı, sosyal sermayeyi geliştirme konusunda da zayıf olduğunu göstermektedir (Babacan, 2017:185). Ayrıca sosyal medyada paylaşımların çok hızlı bir şekilde yayılması, onun takip edilmesini ve kontrolünü zorlaştırmaktadır (Vural ve Bat, 2010:3352).

Toplumsal değerlerden sapmanın bir diğer nedeni de sosyal sermayenin zayıflamasıdır. Sosyal sermaye, sosyal yaşamda bireyler arasındaki duygu, düşünce ve çıkar birliğini temsil eder ve toplumdaki sevgiyi, saygıyı, güveni, değerleri ve normları içerir (Aktan ve Yay, 2019:11).

İnsanların ortak amaçlar için bir araya gelmeleri ve değerleri paylaşmaları, onları bir grup haline getirir. Bu gruplaşma, insanların bir araya gelerek güven oluşturmalarını sağlar. Toplumda güven azaldığında ise işbirliği zorlaşır, evlilik ve doğum oranları azalır, boşanmalar artar ve akrabalık ilişkileri zayıflar. Tüm bu değişimler, egemen toplumsal değerlerin çökmesine neden olur.

Sonuç olarak göç, kentleşme, yabancılaşma, bireyselleşme, sosyal medya ve sosyal sermayenin zayıflamasının toplumsal değerlerden uzaklaşmayı değiştiren derecelerde etkilediğini göstermektedir. Toplumumuzun birlik ve beraberliğini, bizi tanımlayan toplumsal değerleri korumalıyız.

5.6. Teknoloji

Günümüzde önemli sayıda sosyolog teknolojiyi değişimin itici gücü olarak görmektedir. Teknolojiyi değişimin temel itici gücü olarak gören Emre Kongar (1995), "teknolojinin" insanın dünyaya gelişinden günümüze kadar sürekli gelişen ve gelişimi objektif olarak gözlemlenebilen bir gelişme olduğunu belirtmektedir. Teknoloji bir tür birikimin sonucudur ve bu birikim bir ilerlemenin işareti olarak görülmektedir. Teknoloji zaman içindeki gelişimi kesin olarak belirler (Kongar, 1995:228).

Teknoloji ile modernleşme arasında çok önemli bir ilişki vardır. Teknolojinin toplumdaki tezahürü sanayileşme düzeyidir. Günümüzde ileri derecede sanayileşmiş toplumlara modern toplumlar denilmektedir (Kongar, 1995:228). Buradan teknolojinin onu elde etmeye başlayan sanayileşmiş toplumları modernleştirerek onların değişmelerine katkı sağladığı söylenebilir.

Teknoloji, geçtiğimiz yüzyılda bireylerin ve toplumların yaşamlarını hızla etkileyerek tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Aile yapısını ve ilişkilerini en fazla etkileyen teknoloji ürünleri televizyon, bilgisayar, cep telefonu ve internettir. Bu ürünlerin aileler üzerindeki olumsuz etkisi, olumlu etkisinden çok daha ağır basmaktadır. Aile, bireylerin sosyalleşmeyi öğrendiği ilk ve en önemli topluluk haline gelmiştir. Ancak aile içi sosyal ve duygusal etkileşimler azalmış, bireyler ailelerinden gördükleri sevgi ve ilgiyi dışarıda aramaya başlamışlardır (Çaki, 2016:284). Oysaki burada teknoloji olumlu anlamda kullanılsa hiçbir sorun ortaya çıkmamaktadır.

Teknolojik gelişmeler insanların karar verme süreçlerini de etkilemiştir. Bu bağlamda modern doğum kontrol hapları çocuk sahibi olup olmamayı etkilemektedir. Modern tıp teknolojisi sadece doğurganlığı sınırlandıracak yöntemler geliştirmekle kalmıyor, aynı zamanda doğurganlığı artıracak ve yaşam beklentisini artıracak tekniklerin geliştirilmesinde de önemli ilerlemeler kaydetmiştir. (Çaki, 2016: 284). Günümüzde aile yapılarını ve ilişkilerini en çok etkileyen teknoloji ürünleri cep telefonları, tabletler ve internettir. Bu teknolojilerin aileler üzerindeki olumsuz etkileri, olumlu etkilerinden daha ağır basmaktadır. Aileler bireylerin sosyal becerileri öğrendikleri temel yerdir ancak internetin gelişimiyle birlikte aileler aynı evde yaşayan insan grupları haline gelmiştir. Sosyal ve duygusal etkileşimler azalmış, bireyler ailelerinden gördükleri ilgi, sevgi ve desteği aile dışında aramaya başlamışlardır. Ebeveynlerin çocuklarına teknolojiyi doğru kullanmayı öğretmelerinin yanı sıra rol model olmaları da gerekiyor. Aile iletişimine değer vermeyen ya da sosyal medyada çok fazla vakit geçiren ebeveynler için çocuklarını doğru şekilde yönlendirmek imkânsız gibi görünebilir. Bu nedenle sağlıklı bir aile sağlamak için ebeveynlerin zamanlarının önemli bir kısmını sosyal medyaya değil eşlerine ve çocuklarına ayırmaları konusunda farkındalık oluşturmaları oldukça önemlidir.

5.7. Kadının Çalışma Yaşamına Girmesi

Kadınların işgücüne katılmasıyla birlikte aile üyelerinin işgücüne katılımında demografik eğilimler de değişmektedir. Ailede kadın ve erkeğin geleneksel rolleri giderek terk edilmektedir. Kocanın geçimini sağladığı, kadının ise çocuk bakımı ve ev işlerini üstlendiği karı-koca ilişkisi giderek terk edilmektedir. Batı toplumlarında ortaya çıkan ve diğer toplumlarda da yaygın olan aileler, hem karı kocanın işlerinin ya da kariyerlerinin bedelini ödediği ailelere dönüşmeye başlamaktadır. (Wallis- Price, 2003:26). Burada anne ve babaların kariyer ve eğitim standartlarının iyileşmesi

nedeniyle aile içinde küçük çocuklu çalışan anne sayısının artması gibi çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Kadınlar iş hayatında daha fazla yer aldıkça, erkekler hem iş hem de ev hayatındaki hâkimiyetlerini giderek kaybediyor ve bu değişime ayak uydurmakta zorlanıyorlar. Erkekler bir yandan geleneksel olarak kendilerine atfedilen değer ve rolleri sergiliyor ve bu şekilde erkekliklerini yeniden üretmeye çalışıyorlar. Öte yandan toplum değiştikçe erkeklerden ev işi, çocuk bakımı gibi geleneksel erkeklik tanımlarına uymayan görevleri yerine getirmeleri, hoşgörü, uzlaşma, empati gibi kadınsı değerler sergilemeleri beklenmektedir. Dolayısıyla erkek kimliğini taşıyan öznenin kimliği ile egosu arasındaki gerilim, eylemlerine daha net yansımaktadır. Bahsedilen gerilimler böylece gündelik yaşamda son derece sorunlu ve bunaltıcı bir erkeklik biçiminin ortaya çıkmasının nedeni haline gelmektedir (Oktan, 2008:153).

Bu gerilimlerden biri de rol çatışmasıdır. Rol çatışması bireyin mevcut yetenek ve özellikleri ile rol gerekleri uyumsuz olduğunda, birey yerine getirmek zorunda olduğu rolü benimsemezse, statünün değişmesine paralel olarak roller de değiştiğinde ortaya çıkmaktadır (Ertem Eray, 2017:204). Geleneksel toplumsal yapılarda eşler arasındaki rol dağılımı cinsiyete dayalı olduğundan eşlerin oynaması gereken roller nettir ve çok çeşitlidir. Cinsiyete dayalı işbölümüne sahip ailelerde, günümüz ailelerine göre daha az rol çatışması yaşanmaktadır. Karar alma süreçlerinde her eşin eşit haklara sahip olduğu düşüncesinin hâkim olduğu ve rol ayrımlarının cinsiyete göre belirlenmediği, çift gelirlili ailelerde rol çatışması daha sık görülüyor. Erkeklerin aksine kadınlar rol çatışmasını daha sık yaşamaktadır. Çalışan kadınlar için iş ve meslek hayatında en zor durum iş ve aile arasındaki çatışmadır. Bir anne olarak bir kadın ailesini ilk sıraya koyar. Çalışan kadınlar, eşlerini ve çocuklarını ön planda tuttukları için zamanlarını ve kararlarını ailelerine uyum sağlamak için harcıyorlar, hatta bazen kariyerlerini bile bırakabilmektedirler. Çalışan kadınlar iş ve aile alanlarında erkeklere göre daha büyük bir rol oynamaktadır (Nayır, 2008:633). Alanı ne olursa olsun her rolün kendine zaman ayırması gerekmektedir. Kadınların sayı ve tür bakımından zengin rolleri, zamanın kısıtlı olduğu durumlarda kadınların üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Sonuç olarak çatışmanın ortaya çıkması ve devam etmesi, kadının evde, işte veya her ikisinde de mutsuzluk, sıkılma, başarısızlık gibi tükenmişlik belirtileri yaşamasına yol açabilmektedir (Baydar vd., 2012:96).

İş ve yaşam ihtiyaçları arasındaki çatışmanın aileler için önemli bir stres kaynağı olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda iş ve aile yaşamı arasında da açık bir bağlantı olduğu belirtilmektedir. Kadınlara yalnızca ev işinin, erkeklere ise yalnızca serbest mesleğin uygun olduğu düşüncesi "tek rol ideolojisi" olarak açıklanmaktadır. Ancak modern sanayi toplumunda kadınların işgücüne katılımı artmakta, kadınların "ikili rol ideolojisi" yaygınlaşmakta, kadın ve erkeğin iş ve aile rollerinin etkisi ve iki düşünce arasındaki çatışma ortaya çıkmaktadır. Bu, eşlerin rol ve statülerinin yeniden incelenmesine yol açtı ve dolayısıyla çeşitli çalışma koşulları ve tarzlarının yeniden incelenmesini gerekli kılmıştır (Hablemitoğlu, 2009:67). Modernleşme, sanayileşme, kentleşme gibi insan hayatını etkileyen faktörler aile hayatında, iş hayatında ve sosyal hayatta kadınların üzerindeki yükü artırmış ve kadınlar sadece "ev hanımı" olarak değil aynı zamanda anne olarak da yaşamdaki rollerini üstlenmek zorunda kalmışlardır. O artık bir eş ve bir iş kadınıdır. Burada iyi bir annenin iyi bir eş olması gerekmektedir. Ayrıca kadınlar çocuklarına bakmak, onların sağlık ve eğitimlerine dikkat etmek zorunda olduklarını düşünmektedirler (Balcıoğlu, 2011:23).

Kadınların çalışma hayatına katılmasının nedeni çoğunlukla ekonomik nedenlerle açıklanabilmektedir. Mevcut ekonomik durum nedeniyle aileden bir bireyin işe gitmesi yeterli olmayıp çoğu zaman birden fazla aile bireyinin çalışma hayatına girmesi gerekmektedir (Ortaylı, 2009:58). Bu gibi durumlarda kadının rolü ailenin gelirini arttırmaktır. Burada kadınlar aile bütçesine katkı sağlamaktadırlar. Kadınların ekonomik nedenler dışında çalışma hayatına katılma nedenleri; sosyal hayata katılım, başarıdan kaynaklanan mutluluk, kişiliğin ve özgüvenin gelişmesi, boş zamanın değerlendirilmesi gibi sosyokültürel kazanımlar sayılabilir (Doğan, 2009:52).

TÜİK'in (2023) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 31 Aralık 2023 tarihi itibarıyla, kadın nüfus 42 milyon 638 bin 306 kişi, erkek nüfus 42 milyon 734 bin 71 kişi olmuştur. Diğer bir ifadeyle, toplam nüfusun %49,9'unu kadınlar, %50,1'ini ise erkekler oluşturmaktadır. Kadınlar ve erkekler arasındaki bu oransal denge, kadınların daha uzun yaşaması nedeniyle, 60 ve daha yukarı yaş grubundan itibaren kadınlar lehine değişmiştir. Kadın nüfusun oranı, 60-74 yaş grubunda %52,1 iken 90 ve üzeri yaş grubunda %70,2 olmuştur (www.tuik.gov.tr).

Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı düşüktür. Ekonomik özgürlüğe sahip olmayan kadınların oranı yüksektir. 15 yaş üstü bireylerin istihdam oranı kadınlarda yüzde 30,4, erkeklerde ise yüzde 65'tir. 15 yaş üstü bireylerin işgücüne

katılma oranı kadınlarda yüzde 35,1 iken erkeklerde bu oran yüzde 71,4'tür. Ekonomik yeterliliği olmayan kadınlar boşanma sürecini farklı şekillerde yaşamaktadır. Kadınlar dünyadaki çalışma saatlerinin 1/3'ünü oluşturmalarına rağmen dünya gelirinin %10'undan azını kazanmaktadırlar. Kadınların dünya gelirinin yalnızca %10'unu kazandığı bir dünyada, bir kadının hayatını ekonomik sorunlar yaşamadan sürdürme ihtimali büyük ölçüde azalmaktadır (Can ve Aksu, 2016:889, Esen, 2013: 113). Söz konusu durum göz önüne alındığında çalışan kadınların çok rahat bir şekilde boşanma kararı aldığı söylenemez.

Boşanma konusuyla ilgili önemli araştırmalar yapan Amato, eğitilmiş kadınların aktif bir çalışma hayatı olmasa da maddi güce sahip olduğunu da vurgulamaktadır. Bir kadının kocasıyla herhangi bir nedenle sorunu varsa çalışmaya devam edebilmesinin, kadının kocasına karşı güçlü direncinde önemli bir faktör olduğuna inanmaktadır. Bu durumda, maddi olarak kocasına daha az bağımlı olan kadınların, daha az eğitilmiş kadınlara göre boşanma kararı alma olasılıkları daha yüksektir (Amato, 2010:651).

Kadınların çalışma hayatına girişinden ilk etkilenen aile bireyleri çocuklardır. Anne bakımına ihtiyaç duyan bebekler, annelerinden uygun ilk eğitim ve beslenme alamamakta, bu da çocukta sorunlara yol açabilmektedir. (Karay, 1981:89). Devletin sorumluluğunda olan çocuk bakım hizmetleri yeni bir düzeye, profesyonel ve yeterli maddi destekle geliştirilmeli ya da bu destek olmadan doğum ve ebeveyn izni çerçevesinde yeni kanunlar çıkarılmalıdır (Kalfa, 2010: 202). Özellikle batı ülkelerinin uygulamaları temel alınarak istihdamın artırılmasına yönelik düzenleme ve uygulamalar geliştirilmelidir. Örneğin, İskandinav ülkelerinde kadınların bakım sorumluluğunu azaltan, kamusal nitelikli, vergiler ile finanse edilen destekleyici bakım hizmetleri (Gökbayrak, 2011: 168), devlet-işveren ve ebeveyn üçlüsü arasında daha eşitlikçi bir paylaşım sağlayacak (Dedeoğlu, 2000: 53) şekilde ülkemiz ihtiyaçlarına göre düzenlenmelidir.

SONUÇ

Aile toplumun temeli ve yapı taşı olarak kabul edilen, hem bireyi hem de toplumu etkilediği gibi, birey ve toplumdaki aynı zamanda kendisi de etkilenen bir kurumdur. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan günümüze kadar toplumda en çok önem verilen kurumların başında yer alan aile, her toplumda olduğu gibi zaman içerisinde yaşanan değişim ve dönüşümden etkilenmiştir. Aile yapısında meydana gelen bu değişimler bazen olumlu, bazen olumsuz bazen de hem olumlu hem olumsuz etkilere yol açmıştır.

Aile, modernleşme süreciyle birlikte değişime en fazla uğrayan kurumlardan bir tanesidir. Modern toplumda aile, yapısı, değerleri ve ilişkileri bakımından değişime uğramıştır. Ailenin tarihsel süreç içerisinde özellikle sanayileşme ve kentleşme ile birlikte geleneksel geniş aile yapısından çekirdek aileye dönüşmüş, geleneksel aile bağları zayıflamış ve ailenin işlevleri farklılaşmıştır. İşlevlerinin bir kısmını (çocuk bakımı, yaşlı bakımı vb.) diğer toplumsal kurumlara aktaran aile yapısı içerisinde tek ebeveynli aile oranları, boşanma, evlilik dışı doğum, yeniden evlenmeler sonucu üvey aileler oluşması, evlenmeksizin birlikte yaşama ya da bekâr kalmayı tercih edenlerin sayısı giderek artmaktadır.

Aile, her toplumda olduğu gibi Türkiye'de de toplumun temelini teşkil etmektedir. Bu nedenle aile içinde mutluluk ve huzurun olması aslında toplumunda mutluluk ve huzurlu olması anlamına gelmektedir. Ancak 2000'li yıllardan sonra ve özellikle sosyal medya platformlarının yaygınlaşmasıyla beraber Türk aile yapısında değişimler ortaya çıkmıştır. Özellikle Tik Tok gibi sosyal medya platformlarının yaygın şekilde kullanılması ile birlikte Türk aile değerlerinden uzaklaşmış ve bu değerlere uygun olmayan bir yaşam tarzını benimsedikleri görülmektedir. Türk aile yapısı sosyal medya platformlarında oluşturulan sanal hayatın benimsenmesiyle birlikte mahremiyet olgusunun daralmasına neden olmuştur.

Türkiye'de sosyal medya platformlarına ilginin artmasıyla birlikte aile içindeki yüz yüze iletişim azalmış, eşler arasında güven ilişkisi zedelenmiş ve boşanmaların artmış olduğu bilinmektedir. Bu platformlar özellikle çocuklar üzerinde son derece olumsuz etkileri vardır. Bu nedenle bu sosyal medya platformlarında gösterilen sanal hayatı benimseyen çocukların önemli bir kısmının Türk aile yapısına uygun davranışlar sergilemediği ve toplumsal değerlerden uzaklaştığı görülmektedir. Dolayısıyla sosyal

medyanın hem aile hem de toplum yapısı üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için adımlar atılması gerekmektedir. Burada sosyal medya platformlarından kaynaklı olumsuzlukların önlenmesi için öncelikle bu bireylerin sosyal medya kullanımı konusunda bilinçlendirilmesi özellikle “dijital medya okuryazarlığı”na yönelik eğitimler verilebilir.

Günümüzde az çocuk tercih edilmesinde, bireyciliğin artması, çocukların sosyal güvence olarak görülmekten çıkması, çocuk büyütmenin yüksek maliyetleri, doğum kontrolünde artan imkânlar, daha rahat bir yaşam isteği ve kentleşmenin artışı gibi nedenler sayılabilir.

Günümüzde boşanma oranlarındaki artış, kadının çalışma hayatında artan rolü, boşanmanın meşrulaştırılması, çalışma hayatındaki risk ve belirsizlikler boşanma oranlarını artırmaktadır. Burada kadının iş gücünde, toplumsal ve siyasal hayatta yer alması ailenin yapısı ve aile birliği için bir tehdit olarak algılanmamalıdır. Her yönden güçlü kadının güçlü aile, güçlü ailenin de güçlü toplumu oluşturmaktadır. Bu sebeple kadınlar için iş ve aile arasındaki dengenin sağlanmasını kolaylaştırıcı politikalar geliştirilmelidir. Bununla birlikte, aile sorumluluğunun sadece kadınlara yüklenmemesi, erkeğin de aile sorumluluğunu yerine getirecek şekilde yetiştirilmesi gerekmektedir.

Yoksulluk, aile yapısını olumsuz etkileyen önemli olgulardan biridir. Geçim sıkıntısı, konut sorunu, yetersiz beslenme, eğitim ve sağlık imkânlarına erişimde yaşanan sorunlar, sadece ailenin içerisinde kalmamakta, aynı zamanda önemli toplumsal sorunlara yol açmaktadır. Burada yoksullukla mücadelede devletler tarafından sosyal politikaların geliştirilmesi son derece önemlidir.

Dünden bugüne Türk aile yapısında her ne kadar değişim ve dönüşüme neden olan pek çok unsur söz konusu olmuşsa da batılı toplumların aile anlayışı ya da aile yapısında uğradıkları yozlaşmaya Türk ailesi uğramamıştır. Burada, aile yapısı değişip dönüşse de geçmişten günümüze devam etmekte olan değerler Türk aile anlayışının ve Türk aile yapısının esas unsurlarının sapaşğı kalmasına hizmet etmiştir.

Aile toplumun çekirdeğidir. Toplumun geleceği, aile bireylerinin sağlıklı ve düzenli ortamlarda yetişmesine bağlıdır. Ailenin sağlıklı ve huzurlu olması, ailenin sağlam temeller üzerine kurulmasıyla ilişkilidir. Eş seçiminde önceliklerin doğru belirlenmesi, evliliğin sevgi, saygı ve yardımlaşma temeli üzerine kurulması, ekonomik

ihtiyaçlar ve talepler konusunda fedakârlık yapılması evliliğın devamı açısından önemlidir.

Sosyal medyanın aile içi iletişime etkileri giderek artmaktadır. Aileler, artık aynı evde olmalarına rağmen sosyal medya aracılığıyla iletişim kurmaya başlamışlardır. Bu durum, geleneksel aile yapısının dijital aileye dönüşmesine neden olmaktadır. Aile üyeleri, birbirleriyle daha az göz teması kurarak, sosyal medya üzerinden iletişim kurmaya başlamaktadır. Bu durum, özellikle çocukların anne-baba ile olan bağlarını zayıflatabilirken, eşler arasında kıskançlık ve kontrol problemlerine de yol açabiliyor. Aile içi problemler, sosyal medya aracılığıyla başka kişilerle iletişim kurarak çözülmeye çalışılmaktadır. Ancak bu durum, evlilikler için büyük bir tehdit oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acar, H. (2019). “Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın”, *İnsan ve İnsan Dergisi*, 21(6)
- Adak, N. (2011). “Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile”, Kurumlara Sosyolojik Bakış, (S. Güçlü, Ed.), İstanbul: Birey Yayıncılık
- Adıgüzel, Y. (2020). Göç Sosyolojisi (4.Basım), Ankara: Nobel Yayınları
- Akar, E. (2010). “Sanal Toplulukların Bir Türü Olarak Sosyal Ağ Siteleri- Bir Pazarlama İletişimi Kanalı Olarak İşleyişi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 10, Sayı:1
- Aktan, C.C. ve Yay, S. (2019). Kurumsal Sosyal Sermaye, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30/1, 53-70.
- Aktaş, G. (2015). Türkiye’de Aile Sosyolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış, Sosyoloji Konferansları, No:52 (2015- 2) / 419-441.
- Aktaş, G. (2020). Kentsel Yoksulluk ve Gençlerin Yoksulluğu Deneyimleme Biçimleri Üzerine Bir Alan Çalışması: Denizli Örneği, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:1
- Akyüz, H. (2008). Kurumlar Sosyolojisi, Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Aluş, Y. (2015). “Kültürel ve Toplumsal Gerçekliğimiz Açısından Aile Anlayışlarının ve Türk Ailesinin Değerlendirilmesi”, *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:1 Cilt:1 Sayı:1

- Alver, K. (2010). "Emile Durkheim ve Kültür Sosyolojisi", *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 21. Sayı, 199-210.
- Amato, P.R. (2010). *Research On Divorce: Continuing Trends ve New Developments*, *Journal Of Marriage and Family*
- Arat, N. (1986). *Kadın Sorunu*, İstanbul: Say Yayınları
- Arık, E. (2013). *Sosyal Medyada mahremiyetin Görünümleri (103-132)*, *Sosyalleşen Birey*, *Sosyal Medya Araştırmaları 1*, (ed. Ali Büyükaslan ve Ali Murat Kırık), Konya: Çizgi Kitabevi
- Atabek, Ü. (2002). *İletişim ve Teknoloji*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ataman, M. (2009). "Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti", *Alternatif Politika*, Cilt:1 Sayı:1, s. 1-41.
- Atasagun, G. (1997). "Semboller ve Sembolizm", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(7).
- Avan, E. (2019). *Boşanma Sürecindeki Kadınların Sosyo- Ekonomik Özellikleri, Sosyal Destek ve Uyumsuzluk Düzeyleri ile İlişkili Faktörlerin Tanımlanması*, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avcı, N. (2007). *Toplumsal Değerler ve Gençlik: Bir Değerler Sosyolojisi Denemesi*, Ankara: Siyasal Kitabevi
- Aydın, M. (2013). *Kurumlar Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap
- Aytekin, B., ve Kalaycı, İ. (2017). "Kapalı Aile Ekonomisinin Dönüşümü: İktisat Sosyolojisi Açısından Bir Değerlendirme", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:4 Sayı:10
- Aytekin, G. (2019 / a). *Doğru Habere Ulaşmanın Doğru Yöntemleri (Erişim*

Tarihi:24.01.2024

- Babacan, M. E. (2017). Sosyal Medya ve Gençlik, İstanbul: Bir Yayıncılık
- Bahar, O. ve Bingöl, F.K. (2010) “Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2)
- Balcıoğlu, İ. (2011). Şiddet ve Toplum, İstanbul: Bilge Yayınları
- Bauman, Z. (2018). Akışkan Modernite (3. Baskı), (çev. S. O. Çavuş), İstanbul: Can Yayınları
- Baran, A. G. (2004). Türkiye’de Aile İçi İletişim ve İlişkileri Üzerine Bir Model Denemesi, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1:31-41
- Barbier, F. ve Lavenir, C.B. (2001). *Diderot’dan İnternete Medya Tarihi* (çev. K. Eksen), İstanbul: Okyanus Yayınları
- Başaran, E. (2014). Ailenin İşleyişi Yada Gerçekleştirimi, Sistemik Aile Sosyolojisi, (2. Baskı). (Ed. Mustafa Aydın), Konya: Çizgi Kitabevi
- Başel, H.(2011). “ Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 53:516-542
- Başol, K. (1984). Demografi, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, İzmir
- Baydar, N., Akçınar, B., İmer, N. (2012). Çevre, Sosyoekonomik Bağlam ve Ana Babalık: Kuram ve Araştırma, (Der. M. Sayıl, B. Yağmurlu), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları
- Bayhan, V. (1997). “Türkiye’de İç Göçler ve Anomik Kentleşme”, *II. Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*, 21-22 Kasım 1996, Ankara: DİE Yayını No:2046

- Begel, E. E. (1996). “Kentlerin Doğuşu”, (çev. Özden Arıkan), Cogito, Kent ve Kültürü
İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Bilton, T., Bonnett, K. (2009). *Sosyoloji* (çev. Kemal İnan), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bolat, Y. (2016). “Sosyal Değerleri ve Değerler Eğitimi Anlamak”, *The Journal of Academic Social Science*, 4 (29)
- Bozkurt, V. (2006). *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Ankara: Ekin Kitapevi.
- Bulunmaz, B. (2011). “Otomotiv Sektöründe Sosyal Medyanın Kullanımı ve Fiat Örneği”, *Global Media Journal*, Cilt:2, Sayı:3
- Bumin, K. (1998). *Demokrasi Arayışında Kent* (2. Baskı), İstanbul: İz Yayıncılık
- Burns, E. (2009). *Marksizm Nedir?*, (M. Dikmen, Çev.), İstanbul: Yordam Kitap.
- Can, İ. (2016). *Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünü, Bugünü ve Yarını*, Sistematik Aile Sosyolojisi, Konya: Çizgi Kitapevi.
- Can, Y. ve Aksu, N.B.(2016). Boşanma Süreci ve Sonrasında Kadın, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* (15)
- Çağan, K. (2011). “Ailenin İşlevleri”, *Aile Sosyolojisi*, (K. Canatan, E. Yıldırım, Ed.), İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Canatan, K. (2013). “Aile Kavramının Tanımı”, *Aile Sosyolojisi*, (K. Canatan, E. Yıldırım, Ed.), İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Canatan, K., Yıldırım, E. (2009). *Aile Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Canatan, K., Yıldırım, E. (2016). *Aile Sosyolojisi*, (6. bs.), İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Canatan, K. (2018). *Muhafazakar Endişe: Aile*, İstanbul: Mana Yayınları.
- Canatan, K. (2019). “Aile Kavramının Tanımı”, *Aile Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.

- Caner, E. (2004). Kutsal Fahişeden Bakire Meryem'e Toprak ve Kadın, İstanbul: Su Yayınları.
- Çaki, F. (2016). Ailedeki Değişime Etki Eden Faktörler, Aile Sosyolojisi (Ed. Prof. Dr. Nazmi Avcı, Doç. Dr. Erdal Aksoy), Aile Sosyolojisi, İstanbul: Lisans Yayıncılık
- Çelik, E. (2018). "Modern Toplumda Serbest Zamanın İşlevi ve Planlaması", Akademik Hassasiyetler, Cilt: 5 Sayı: 9
- Çelik, F. (2005). "İç Göçler: Teorik Bir Analiz", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2): 167-184
- Cezayirli, G. (2004). "Küreselleşme, Bireyselleşme ve Toplumsallaşma", *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 14 (41)
- Çezik, A. (1982). Kent Eşiği Araştırması, Ankara: DPT
- Cox, Eli Po.(1975). Yoksulluk Nedir? Kimler Yoksuldur?, *Adana İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, (çev. İnan Özalp), Sayı:4
- Davran. M.K., Sevinç, M.R. ve Sevinç, G. (2011). "Kırdan Kente Yapılan İç Göçler ve Toplumsal Cinsiyet", *Göç ve Mimarlık Dergisi*, Haziran 4:49-54
- Dedeoğlu, S. (2000). "Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği", *Toplum ve Bilim*
- Demir, S. Çelebi, Ş. (2017). "Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: VIII, 111-128.
- Demir, S. A. (2016). İletişim Problemleri, Aile Sosyolojisi (Ed. Prof. Dr. Nazmi Avcı, Doç. Dr. Erdal Aksoy), İstanbul: Lisans Yayıncılık
- Dızman Şentürk, Z. (2019). Sosyal Medyanın Boşanmaya Etkileri, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, Cilt:6, Sayı:4
- Doğan, İ. (2008). Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar, Ankara: Pegem Yayınevi.
- Doğan, İ. (2009). Düünden Bugüne Türk Ailesi, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

- Doğan, İ. (2014). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar* (13. Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Dönmezler, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2001). VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Türk Aile Yapısı, Ankara: *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları*.
- Erdal, K. (2019). “*Values Education In Kids Games*”, *International Journal Of Humanities And Research*, 3(2)
- Erdoğan, N. (2002). “Giriş: Yoksulları Dinlemek”, *Yoksulluk Halleri- Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*, (Ed. N. Erdoğan), Demokrasi Kitaplığı Yayınları
- Ergün, M. (1987). *Eğitim ve Toplum, Eğitim Sosyolojisine Giriş*, Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları.
- Erkal, M.E.(2000). *İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri* (5. Baskı), İstanbul: Der Yayınları
- Erkan, R. (2002). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, Ankara: Bilim adamı Yayınları.
- Erol, V. (2022). Sosyal Medyanın Türk Aile Yapısına Etkisi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi (KMUSEKAD)*, 24 (43)
- Ertem Eray, T. (2017). “*Rol Çatışması, Rol Belirsizliği ev İş Tatmini Arasındaki İlişkiler: İletişim Fakültesi Dekanları Üzerine Bir Uygulama*”, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 27 (2017)
- Es, M. ve Ateş, H. (2004). “*Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 48
- Esen, E. (2013). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kırsal Kadının Durumu ve Almanya’dan Proje Uygulama Örnekleri*, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 12
- Eyce, B. (2000). *Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı*, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, Sayı: 4

- Fukuyama, F. (2005). *Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yararılması* (3. Baskı), (çev. A.Buğdaycı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Fukuyama, F. (2009). *Büyük Çözülme: İnsan Doğası ve Toplumsal Düzenin Yeniden Oluşturulması*, (çev. H. Kaya), İstanbul: Profil Yayınları
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, (H. Özel, C. Güzel, Çev.), Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*, Cemal Güzel (yayına hazırlayan), Ankara: Ayraç Yayınevi
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gittins, D. (1991). *Aile Sorgulanıyor*, (T. Erdem, Çev.), İstanbul: Pencere.
- Gökalp, Ziya. (1987). Makaleler IX, Haz. Şevket Beysanoğlu, İstanbul.
- Gökçe, B. (1976). “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 1-2, Mart – Ekim 1976.
- Gökçe, B. (1990). “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, Aile Yazıları I, Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, (B. Dikeçliçil, A. Çiğdem, Der.), Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, *Bilim Serisi 5/1*.
- Gökçe, B. (1990). Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihsel Süreç, T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Aile Yazıları I, Ankara: Sistem Ofset.
- Gökçe, B. (1991). Evlilik Kurumu ve Aile Yapısı İle İlişkiler, Türk Aile Ansiklopedisi. II, Ankara: T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları
- Gökçe, B. (2004). Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar, Ankara: Savaş.
- Gökçe, B. (2011). “Türk Toplumunda Aile Yapısı”, Aile Sosyolojisi. (A. Kasapoğlu, N. Karkıner, Ed.), Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Gökulu, G. (2010). “Kent Güvenliği, Kentleşme ve Suç İlişkisi”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 24, Sayı:1

- Göz, K. (2014). “Toplumsal Değerler Bağlamında Yaşama Hürriyeti”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1)
- Güleç, V. (2018). Aile İlişkilerinin Sosyal Medyayla Birlikte Çöküşü, *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 2 (1)
- Günbayı, I. (2020). Action research as a mixed methods research: Definition, philosophy, types, process, political and ethical issues and pros and cons. *Journal of Mixed Methods Studies*, (2), 16-25.
- Günindi, Y, & Giren, S. (2011). Aile Kavramının Değişim Süreci ve Okul Öncesi Dönemde Ailenin Önemi, *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, S:31.
- Güngör, E. (2000a). Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, İstanbul: Ötüken Yayınları
- Güvenç, B. (1985). Kültür Konusu ve Sorunlarımız, İstanbul: Remzi.
- Hablemitoğlu, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet Yazıları Kadınlara Dair Birkaç Söz, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları
- Hallaç, S., ve Öz, F. (2014). Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6 (2).
- Hançerlioğlu, O. (1976). Felsefe Ansiklopedisi, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Harvey D. (1997). *Postmodernliğin Durumu*, (S. Savran, Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Hazar, M. (2011). “Sosyal Medya Bağımlılığı- Bir Alan Çalışması”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı:32
- Heywood, A. (2010). Siyasi İdeolojiler. (2. Baskı). İstanbul: Adres Yayınları.
- Hökekleli, H. (2010). “Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler Eğitimi”, *Eğitime Bakış: Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* 6 (18)
- Işık, Ş. (2005). “Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri”, *Ege Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, No:14, İzmir

- İçli, G. (2009). *Sosyolojiye Giriş*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- İçli, G. (1997). Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım, *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (3), 59-68.
- İçduygu, A., ve Sirkeci, İ.(1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, (O. Baydar, Ed.), 75. Yılda Köylerden Şehirlere, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İşçi, M. (2013). *Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme*, İstanbul: Der Yayınları
- Kabakçı, K. H. (2017). *Yoksulluğun Nedenleri* (Ed. İslamoğlu, E. ve Özdemir), Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Ankara: Seçkin Yayınevi
- Kalkıner, N., Kasapoğlu, A. (2011). *Aile Sosyolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kan, Ç. (2009). “Değişen Değerler ve Küresel Vatandaşlık Eğitimi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17 (3)
- Kandiyoti, D. (1984). “Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik; Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım”, *Türkiye’de Ailenin Değişimi*, Ankara.
- Kara, T., Özgen, E. (2012). *Sosyal Medya Akademisi*, İstanbul: Beta Yayıncılık
- Karaca, F. (2014). *Yabancılaşma ve Din: Dinsel Yabancılaşmanın Sosyal Psikolojik Analizi* (2. Baskı), İstanbul: Çamlıca Yayınları
- Karatepe, Ş. (2001). *Kendini Kuran Şehir*, İstanbul: İz Yayıncılık
- Karay, R.H. (1981). *Üç Mumlu Şamdan*, İstanbul: Arkadaş Yayınları
- Kasapoğlu, A. (2012). *Sosyolojik Yaklaşımlar Temelinde Aile Kuramları*, Aile Sosyolojisi, (A. Kasapoğlu, N. Karkıner, Ed.), Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

- Kayaligil, P. (2019). Aile Sosyolojisi Notları, İstanbul: Gelişim Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, E. (2007). Kent Yönetiminde Yeni Yaklaşım, Yerel Kalkınma Yönetimi,
İstanbul: Okutan Yayıncılık
- Kaya, E., Şentürk, H., Danış, O., Şimşek, S. (2008). “Modern Kent Yönetimi-I,
İstanbul: Okutan Yayıncılık
- Kaya, R. (1999). Medya, Toplum, Siyaset, R. Kaya (Hazırlayan), Medya Gücü ve
Demokratik Kurumlar İçinde, İstanbul: AFA Yayıncılık
- Keleş, İ.(1996). “Türkiye’de Kent Planlamasının Sosyo- Kültürel Boyutları, İstanbul
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Keleş, R. (2016). Kentleşme Politikası, (15. Baskı), Ankara: İmge Yayınları
- Kır, İ. (2010). “Eğitimin Toplumsal Temelleri”, Eğitim Bilimine Giriş, (F. Töremen,
Ed.), İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Kır, İ.(2011). “Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri”, *Sosyal Bilimler Dergisi*,
Cilt: X/ 5
- Kıray, M. (1984). “Büyük Kent ve Değişen Aile”, Türkiye’de Ailenin Değişimi, (N.
Eder, Der.), Ankara: *Türk Sosyal Bilimler Derneği*.
- Kıray, M. (1998). Kentleşme Yazıları, İstanbul: Bağlam Yayınları
- Kingsbury, N. ve Scanzoni, J. (2009). “*Structural – Functionalism*”, içinde Sourcebook.
of Family Theories and Methods: A Contextual Approach. Boston, MA:
Springer, ss. 195-221
- Kongar, E.(1991). “Türkiye’de Aile: Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri”,
Aile Yazıları II, Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, Bilim Serisi 5/2,
Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, s. 63-91

- Kongar, E. (1995). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kottak, C.P. (2001). *Antropoloji: İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, (S. Özbudun, ve diğerleri, Çev.), Ankara: Ütopya Yayınları.
- Kurtkan Bilgiseven, A. (1995). *Genel Sosyoloji* (5. Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi
- Köksal, Y. ve Özdemir, Ş.(2013). Bir İletişim Aracı Olarak Sosyal Medya'nın Tutundurma Karması İçerisindeki Yeri Üzerine Bir İnceleme, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (1)
- Köse, B. (2018). Geçmişten Günümüze Aile, Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar, (N. Adak, Ed.), Ankara: Siyasal.
- Kurt, A. (2006). "Dünden Bugüne Türk Ailesi", Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, (M. Zincirkıran, Ed.), Ankara: Nova Basın Yayın.
- Macionis, J.J. (2012). *Sosyoloji*, (V. Akan, Çev.), Ankara: Nobel Yayınları.
- Marx, K. (2007). *Yabancılaşma* (3. Baskı), (çev. K. Somer vd.), Ankara: Sol Yayınları
- Mazoyer, M. & Roudart, L. (2009). *Dünya Tarım Tarihi – Neolitik Çağdan Günümüzdeki Krize*, (Ş. Ünsaldı, Çev.), Ankara: Epos Yayınları.
- Mc Neill, W. (1989). *Dünya Tarihi*, (A. Şenel, Çev.), Ankara: V Yayınları.
- Michel, A. (1984). *Feminizm*, (Ş. Tekeli, Çev.), İstanbul: Kadın Çevresi.
- Meyer, T. (2004). *Medya Demokrasisi (Medya Siyaseti Nasıl Sömürgeleştirir)* (çev. A. Fethi), İstanbul: Kültür Yayınları
- Milss, W. (2016). *Sosyolojik Tahayyül*, İstanbul: Hil.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (O. Akınbay, D. Kömürcü, Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Morgan. D.H. J. (1975). *Social Theory and The Family*, Routledge- Kegan Paul, London.
- Nacak, İ. ve Karaarslan, F. (2014). Ailenin Yapısı: Bir Sistem Olarak Aile, Sistematik Aile Sosyolojisi, (2. Baskı), (Ed. Mustafa Aydın), Konya: Çizgi Kitabevi
- Nayır, Zamantılı D.(2008). “İş ve Aile Arasındaki kadın: Tekstil ve Bilgi İşlem Girişimcilerinin Rol Çatışmasına Getirdikleri Çözüm Stratejileri”, *Ege Akademik Bakış*, 8 (2)
- Niray, N. (2002). “Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:9, Güz 2002
- Nirun, N. (1994). Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi
- Oktan, A. (2008). “Türk Sinemasında Hegemonik Erkeklikten Erkeklik Krizine: Yazı-Tura ve Erkeklik Bunalımının Sınırları”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, V.2
- Ortaylı, İ. (2009). Osmanlı Toplumunda Aile, İstanbul: Timaş Cem Yayınları.
- Osmay, S. (1998). “1923’ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü”, 75 Yılda Değişen Kent ve Uygarlık, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Ozankaya, Ö. (1979). Toplum Bilimine Giriş, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Ozankaya, Ö. (1995). *Temel Toplumbilimleri Terimler Sözlüğü*, İstanbul: Cem Yayınevi
- Özbay, F. (1984). Kırsal Kesimde Toplumsal ve Ekonomik Yapı Değişmelerinin Aile İşlevlerine Yansıması, Türkiye’de ki Ailenin Değişimi, (N. Eder, Der.), Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği.

- Özby, F. (2013). Demografik Dönüşüm Sürecinde İktidar, Kadın ve Aile, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, İstanbul.
- Özby, F. (2014). “Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri”, Türkiye Aile Yapısı Araştırması İleri Analiz Raporu, Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve IPSOS
- Özen, S. (1992). “Mübadele ve Çatışma Kuramlarında Aile”, Sosyoloji Dergisi, (3).
- Özer, İ. (2004). Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme, Bursa: Ekim Kitabevi.
- Özer, İ. (1994). “Bir Alan Araştırması: Kentleşme ve Kent Yaşamı”, Dünya’da ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Gelişmeler, C.I, I. *Ulusal Sosyoloji Kongresi*, 3-5 Kasım Ankara: *Sosyoloji Derneği Yayını*, No:III, 1994:303-304
- Özer, İ. (2017). “Türkiye’de Kent, Kentleşme ve Kentsel Değişme”, Düünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı, (6. Baskı). Ed. Mehmet Zencirkıran, Bursa: Dora Yayıncılık
- Özgüven, İ. E. (2000). Evlilik ve Aile Terapisi, Ankara: PDREM (Psikolojik Danışma Rehberlik Eğitim Merkezi Yayını).
- Özgüven, İ. E. (2001). Ailede İletişim ve Yaşam, Ankara: PDREM Yayıncılık.
- Özkalp, E. (2011). Sosyolojiye Giriş, Bursa: Ekin Yayınları.
- Öztürk, M. ve Altıntepe, N. (2008). “Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması”, *Journal Of Yaşar University*, 3(11):1587-1625
- Öztornacı, B. ve Demirdöğen, A. (2015). Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Temel Yoksulluk Göstergelerinin Değişimi: Türkiye Örneği, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 21 (1)
- Sapançalı, F. (2001). Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk, *Dokuz Eylül Üniversitesi S. B. E. Dergisi*, 3 (2)

- Ünal, F. (2020). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Denetimi ve Yerel Yönetim Ombudsmanı, Ankara: Sonçağ Akademi Yayıncılık
- Üstündağ, A.(2014). “Yapısal Aile Danışmanlığı ve Bir Olgu Örneği”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt: XIV.
- Poster, M. (1989). *Eleştirel Aile Kuramı*, (H. Tapınç, Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Reed, E. (1994). *Kadının Evrimi I*, (Ş. Yeğin, Çev.), İstanbul: Payel Yayınları.
- Ritzer, G., ve Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji Kuramları*, (çev. H. Hülür), Ankara: De Ki.
- Saçlı, A. (2019). “Türkiye’de Kentsel yoksulluk Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2 (2)
- Sadıkoğlu, Z.Z. (2019). “1920-1960 Yılları Arasında ABD’de Aile Sosyolojisi, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 22 (1): 215-253.
- Savran, G.A, Tura, N. (1992). Kadınların Görünmeyen Emeği: Bir Feminizm Üzerine, İstanbul: Kardelen Yayınları.
- Sayın, Ö. (1990). Aile Sosyolojisi, Ailenin Toplumdaki Yeri, İzmir: *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*.
- Sayın, Ö. (2020). Aile Sosyolojisi, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Selman, A. (2018). Aile- Din İlişkisi ve Aile İçi Roller, *Academia Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 13-20.
- Sencer, Y. (1979). Türkiye’de Kentleşme, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şengül, H.T. (2009). Kentsel Çelişki ve Siyaset, Ankara: İmge Kitabevi
- Şenses, F. (2006). Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İstanbul: İletişim Yayınları
- Şentürk, Ü. (2008). “Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler”, *Aile ve Toplum*, 4(14).

- Sevim, A.(2005). Feminizm, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sezal, İ. (1992). Şehirleşme, İstanbul: Ağaç Yayıncılık
- Slattery, M. (2014). *Sosyolojide Temel Fikirler*, İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Smelser, N. (1985). “*Modernleşme Kuramına Doğru*”, (Ü. Oskay, Çev.), Seminer, S.4, İzmir: *Ege Üniversitesi Yayınları*.
- Somersan, S. (2004). Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk, İstanbul: *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*
- Soysal, M. (1969).Dinamik Anayasa Anlayışı, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları*, Ankara
- Tayanç, F. ve Tayanç, T. (1981). Dünya’da ve Türkiye’de Tarih Boyunca Kadın, İstanbul: Tan.
- Tekeli, İ.(1998). “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması”,75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, İstanbul: *Tarih Vakfı Yayınları*
- Tekeli, İ. (2000). Kent Yoksulluğu ve Modernite’nin Bu Soruya Yaklaşım Seçenekleri Üzerine, Yoksulluk (der. M. Güvenç ve A.H. Akder), İstanbul: *TESEV Yayınları*
- Tekeli, İ. (2009). Modernizm, Modernite ve Türkiye’nin Kent Planlama Tarihi, İstanbul: *Tarih Vakfı Yurt Yayınları*.
- Tezcan, M. (1982). Sosyolojik Açıdan Boş Zamanların Değerlendirilmesi, Ankara: *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları*.
- Tezcan, M. (1985). Eğitim Sosyolojisi, 4. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- TAYA (Türk Aile Yapısı Araştırması), (2016). Aile Yapısı 2016 Yılı Araştırması.
- TİB (Tüm İktisatçılar Birliği Araştırması), (1975). Türkiye’de Kadının Sosyo Ekonomik Durumu, Ankara: Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları.

- TİB (Tüm İktisatçılar Birliği Araştırması), (2006). Türkiye’de Kadının Sosyo Ekonomik Durumu, Ankara: Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları.
- Timur, S. (1972), Türkiye’de Aile Yapısı, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Tokuçoğlu, B. (1993). “Çevre Sorunları ve Kentleşme”, *Çevre Dergisi*, Sayı:6
- Toprak, A. ve diğer. (2009). Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: Görülüyorum Öyleyse Varım”, İstanbul: Kalkedon Yayınları
- Turğut, F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar, *Medeniyet ve Toplum*, 1(1).
- Tümertekin, E., Özgüç. N. (1998). Beşeri Coğrafya; İnsan, Kültür, Mekan., Çantay Kitapevi: İstanbul, 1998. Yalçın, C. Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık: Ankara
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2017). Aile Yapısı 2016 Yılı Araştırması.
- TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2014-2022. Ölçüm: Hanehalkı.
<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>
- TÜİK (2023). İşgücü İstatistikleri, Haziran 2023, Erişim Tarihi:06 Mart 2024
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Haziran-2023-49374>
- TÜİK (2023). İstatistiklerle Kadın 2023, Erişim Tarihi:06 Mart 2024, Sayı:53675
- TÜSİAD, (1999). Türkiye’nin Fırsat Penceresi: Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri, İstanbul: TÜSİAD Yayını No:T / 99-1-251
- (wearsocial.com-23). [2023'te Dijitalin Değişen Dünyası - We Are Social UK](#)
- Wallis, Taryn- Price, Linda (2003). “Relationship Between Work- Family Conflict and Central Life Interests Amongst Single Working Mother”, *SA Journal Of Industrial Psychology*, 29 /1

- Wirth, L. (2002). “*Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme*”, 20. Yüzyıl Kenti, (Der. ve Çev. A. Alkan, B. Duru), Ankara: İmge Yayınevi
- Vural, Z.B. & Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya : *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma*, Journal Of Yaşar University, 20 (5)
- Yavuzer, H. (2005). Çocuk Psikolojisi, 27. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yazıcı, M.(2014). “Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (1)
- Yıldırım, A. (2019). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”, *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 1 (1)
- Yıldırım, E. (2009b). Toplumsal Değişme Sürecinde Aile, Aile Sosyolojisi, (K. Canatan & E. Yıldırım, Ed.), İstanbul: Açılım Kitap.
- Yıldırım, E. (2019a). Aile ve Evlilik Türleri, Aile Sosyolojisi, İstanbul: Açılım Kitap.
- Yıldırım, E. (2019b). Toplumsal Değişme Sürecinde Aile, Aile Sosyolojisi, İstanbul: Açılım Kitap.
- Yörükoğlu, A. (2000). Gençlik Çağı, 11. Baskı, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zeybekoğlu, D. Ö. (2018). Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri, Değişen Toplumda Değişen Aile, Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Zimmerman, C. (1964). *Yeni Sosyoloji Dersleri*, (A. Kurtkan, Çev.), İstanbul: İÜ Yayınları, No: 1102.